

Schrijfwedstrijd

PELGRIMSVERHALEN 2023

Nederlands Genootschap van Sint Jacob

Schrijfwedstrijd

PELGRIMSVERHALEN 2023

JUNI 2023

Nederlands Genootschap van Sint Jacob

Inhoud

Inleiding	4
Juryrapport schrijfwedstrijd Pelgrimsverhalen 2023	5
Godvergeten - <i>Christine Roth</i>	7
De wording van de pelgrim - <i>Piet van Adrichem</i>	12
Tuinieren op de Camino - <i>Mirjam de Bont</i>	18
Help Sjaak - <i>Henk Hofstra</i>	23
Levenslessen van de Camino - <i>Sanne van Minderhout</i>	29
Mijn Camino MMXXII - <i>Niels ten Anscher</i>	34
Hospitalité - <i>Gerard Groenendijk</i>	40
Een onvergetelijke camino - <i>Melanie Klaassens</i>	45
Nergens bang voor - <i>Lonneke Lodder</i>	51
Mijn Meseta - <i>Saskia Nijhoff</i>	57
Pelgrimsverhaal - <i>Annemiek Nefkens</i>	63
De breuk - <i>Hans Nijssen</i>	67
De Camino geeft - <i>Lidwien Reyn</i>	73
Metamorfose - <i>Ricky Rieter</i>	79
Een late verontschuldiging - <i>Paul Salimans</i>	85
De Camino, een brief aan mijn lieve dochter - <i>Jolanda Stevenaar</i>	91
Ode aan de vriendschap - <i>Jos Verluyten</i>	96
2 oktober 2022 - <i>Anna Visser</i>	100
Zelfportret - <i>Celesta van der Weij</i>	106
De hond van de camino - <i>Francisco Juanes Ramos</i>	112

Inleiding

Het Nederlands Genootschap van Sint Jacob is de vereniging voor de vele pelgrims die de tocht naar Santiago de Compostela hebben ondernomen, dat willen doen of er belangstelling voor hebben. We organiseren jaarlijks heel wat activiteiten en we proberen steeds weer nieuwe dingen te bedenken. In 2022 was er een pelgrimsmiddag op het ILFU literatuurfestival, een mooie samenwerking tussen de festivalorganisatie en de Camino Academie. De hele middag was gewijd aan pelgrimsboeken en pelgrimsverhalen. Toen ontstond het idee om een Schrijfwedstrijd Pelgrimsverhalen te organiseren. In het buitenland was dat al eens eerder gedaan, maar in Nederland nog niet. De Camino Academie rekent dit soort activiteiten niet tot haar werkgebied, en het Genootschap nam de handschoen op. Het aantal inzendingen was veel hoger dan we hadden durven hopen. De jury had er veel werk aan en kwam uit op een longlist van 19 verhalen die voor de prijs in aanmerking kwamen. Vijf genomineerden werden gekozen en uiteindelijk werd de prijs toegekend aan Christine Roth met haar verhaal Godvergeten. Op de voorjaarsbijeenkomst van het Genootschap op 18 maart 2023 las Christine haar verhaal voor een misstil publiek. Aan mij de eer om haar de prijs uit te reiken.

Alle 19 verhalen uit de longlist zijn in dit e-boek opgenomen. Zoals ik al schreef, worden ook in het buitenland schrijfwedstrijden georganiseerd, o.m. in Galicië. Het winnende verhaal (El perro del camino) van die wedstrijd is in een vertaalde versie eveneens in dit e-book opgenomen.

Het bestuur van het Genootschap van Sint Jacob is dankzij dit grote succes van plan om over drie jaar opnieuw een Schrijfwedstrijd Pelgrimsverhalen te houden.

Het Genootschap is de jury, bestaande uit José van der Haar, Nancy Olthoff, Jan van de Wetering en Bente van de Wouw, onder voorzitterschap van Hans Goeman, bijzonder dankbaar voor het vele werk dat ze hebben verzet.

Heel veel dank gaat uit naar Bart Simmelink die de schrijfwedstrijd heeft begeleid.

Peter Hesselink

Voorzitter Nederlands Genootschap van Sint Jacob

Juryrapport schrijfwedstrijd

Pelgrimsverhalen 2023

Als vijfde is geëindigd: Sanne van Minderhout met Levenslessen van de Camino.

Sanne vertelt op een bijzondere, originele en persoonlijke manier over haar camino-ervaringen in relatie tot haar herstel, na een ernstige val kort nadat ze was thuisgekomen.

Voor haar waren die ervaringen: tot verbinding komen, je kwetsbaar opstellen, kleine stapjes voorwaarts zetten en precies weten waar je moet zijn. Ze weet haar ervaringen om te zetten in eigen levenslessen waarvan ze veel baat had tijdens haar revalidatie.

Op de vierde plaats is geëindigd: Help Sjaak, geschreven door Henk Hofstra

Drie vrienden fietsen naar Santiago en Henk beschrijft in een makkelijk lezende schrijfstijl, aan de hand van mooie sfeerbeelden van landschappen, op een humoristische manier de zorgen die de vrienden zich steeds meer maken over de fysieke en geestelijke gezondheid van Sjaak.

Hij was anders dan anders, tijdens deze tocht, en uiteindelijk kon Sjaak het niet meer volhouden en is teruggekeerd naar Nederland. De andere twee zijn met weemoed verdergegaan.

Als derde is geëindigd Mirjam de Bont met: Tuinieren op de Camino

Zij neemt ons mee in haar tocht en schrijft daarin wat haar manier is om in evenwicht te komen met lichaam en geest en doet dat aan de hand van de metafoor Tuinieren op de Camino.

Zij schrijft met mooie literaire zinnen en met boeiende beschrijvingen van haarzelf en haar omgeving.

Op de tweede plaats is geëindigd Piet van Adrichem met: De wording van de pelgrim

Piet beschrijft in zijn tocht naar Santiago het proces waarin hij afrekenet met de boosheid en de verbittering over zijn veel te vroeg overleden vrouw.

Gaande de tocht, ontwikkeld Piet steeds meer het gevoel van dankbaarheid over wat ze al die jaren wel samen hebben gehad.

Piet beschrijft dit innerlijke proces aan de hand van ontmoetingen, en door zijn rake manier van schrijven zie je hem groeien tot een pelgrim.

Op de eerste plaats is geëindigd Christine Roth met Godvergeten

Het winnende verhaal is heel bijzonder en goed geschreven. De lezer wordt niet aan de hand meegenomen, er zitten geen clichés in en de stijl is origineel, gedurfd en literair.

Er zit opgekropte woede in, zelfreflectie over een roerig liefdesverleden, rouw, humor en rake volzinnen.

In een trefzekere stijl, nergens is het wollig of langdradig maar vooral doelgericht.

De hoofdpersoon maakte duidelijk een psychologische ontwikkeling door, kenmerkend voor een literair verhaal.

Wat de jury erg aanspreekt is dat de schrijver het lef heeft om voor een open einde te kiezen en daarmee de lezer aan het werk zet.

Dit alles maakt dat dit verhaal, ook na vele keren herlezen en discussies, overbleef als de echte winnaar van deze literaire schrijfwedstrijd.

Godvergeten

Christine Roth

Nadat ze de drab van haar leven bij elkaar had geschraapt en mij op een presenteerblaadje had voorgeschoteld, vroeg Sonja me of ik geen steen van thuis had meegebracht om bij Cruz de Ferro neer te leggen. Alsof ik met een steen door Noord-Spanje sjouw, terwijl ik elk voorwerp meerdere keren had gedraaid en zelfs had gewogen, voordat het waard was om in mijn rugzak te worden gepakt. Ik wilde licht bepakt reizen. Bovendien kon ik niet anders dan vermoeid glimlachen bij de gedachte aan het ritueel van het afleggen van angsten of zonden.

Nu sta ik op de steenberg en kijk heimelijk om me heen. Niemand schenkt aandacht aan mij. Op de verweerde boomstam reikt het kruis als een waarschuwende wijsvinger de lucht in. Wimpels, sjaals en stukjes ansichtkaart wapperen op ooghoogte. De aanblik van de roze babyschoentjes stompt me in mijn maag. Hij ligt in mijn hand, mijn steen, opgewarmd door mijn lichaamswarmte. Tien dagen lang was de broekzak zijn verblijf. Ik buig snel voorover en leg hem neer.

Nu is hij één geworden met alle anderen die zijn opgestapeld als vertegenwoordigers van gebed, verdriet of pijn. Er kunnen talloze boeken gevuld worden met de verhalen die deze stenen zouden kunnen vertellen. En toch ben ik ervan overtuigd dat de verhalen inwezen vergelijkbaar zijn. Net zoals Sonja's verhaal op dat van mij lijkt.

De wind speelde met de bladeren van de es en de zonnevlekken voor onze blote voeten dansten wild. Sokken en wandelschoenen lagen op het gras te drogen. Pauze. Elk *Area de descanso*, elk bankje, elke bloemenweide was bij ons welkom. Gewoon zitten, benen, heupen en rug ontspannen. Sonja en ik waren al drie dagen samen aan het wandelen, heel gemoedelijk.

Ze had last van haar knie, waarschijnlijk een ontsteking. Ik was blij dat ik een alibi had gevonden voor mijn slakkentempo. Sonja leunde tegen haar rugzak, sloot haar ogen en begon te praten. Haperend. De meestal levendige jonge vrouw

met de schelle lach sprak zo zacht dat het even duurde voordat ik besepte dat ze een bekentenis aflegde. Natuurlijk ging het over een relatie, over grote liefde. De klassieke driehoek, een man, een vrouw die hem niet begreep en zijn minnares. Had ik mijn oren maar dicht gehouden. Ik wilde dat soort verhalen niet horen omdat ik wist hoe ze zouden aflopen. Zelfs als ze me de bevestiging zouden geven dat wij mensen over honderd jaar waarschijnlijk nog steeds in de als liefde vermomde val lopen.

Je maakt grapjes, hou je handen ervanaf, moeilijke beslissing, doet verschrikkelijk veel pijn, had ik kunnen zeggen, maar ik was als versteend. Maar opeens hoorde ik mezelf praten. Ik hoefde niets te doen, mijn mond bewoog vanzelf, eerst struikelden de zinnen, later vonden ze rechtop en zelfverzekerd hun weg over mijn lippen. Ik vertelde over een droomvrouw die in de ogen van haar minnaar in de loop der jaren muteerde in een zeurende huisdraak. Hoe leugens en verbrijzelde dromen voortkwamen uit verlangen totdat alleen minachting en vermoedheid overbleven. Uiteindelijk was ik het die tegen de tranen vocht, overmand door emotie. Tot nu toe heb ik het gevoel dat ik een deel van mijn verleden heb afgesloten. En dat is ook zo: gesloten, maar niet in de zin van een lijn trekken, maar in de zin van opsluiten. In de kist met alle andere ellendige herinneringen, deksel dichtgeslagen, op slot. Maar niet verwerkt, niet vergeven. Niet hem. Niet mezelf. Sonja omhelsde me en stelde die stomme vraag over de steen en de Cruz de Ferro en dat soort dingen.

„Geloof je echt in die hocus pocus?“ vroeg ik. Daar was het weer, het woord *geloof*. Veel pelgrims waren gelovigen. Was ik een ongelovige? Ik geloofde in ieder geval niet in God of in wat liefde wordt genoemd. Eerder in juiste weersvoorspellingen en dat de pelgrimsmenu's veel te goedkoop werden aangeboden. De laatste tijd ook in mezelf, mijn wilskracht. Zonder deze wil zou ik waarschijnlijk niet zo ver zijn gekomen, ondanks de indruk dat iemand hardnekkig mijn lendenwervelkolom doorzaagde.

„Kom! Laten we een steen zoeken!“ Sonja sprong op en straalde zoveel vaste hoop uit dat mijn bedenkingen wankelden.

„Zullen we eerst onze schoenen aantrekken?“ stelde ik voor.

We giechelden terwijl we op één been rondhuppelden om ons klaar te maken voor vertrek. En zodra we weer op pad waren, liepen we met voor mij absurde ernst, hoofd naar beneden gebogen, de grond afzoekend naar een kiezelsteen.

In minder dan drie minuten wist ik het zeker: „Ik heb hem“, riep ik, alsof de zoektocht de enige reden was waarom ik op de eerste plaats naar dit godvergeten stukje aarde was afgereisd. De steen was iets heel bijzonders: een gelijkmatige, platte ovaal, gepolijst door de krachten van de natuur. Het zwart vertegenwoordigde het zinloze wachten, de ruzies, mijn schuldgevoel. De delicate

witte lijnen symboliseerden de harmonieuze momenten of misschien wel de hoop die, zoals bekend, als laatste sterft.

Sonya stak een duim omhoog. Ze ging dezelfde dag verder met de bus om haar been te ontlasten. *Buen camino, Sonja!* Zien we elkaar nog terug?

Mijn capuchon wappert in de stevige bries. Ondanks de zon is het fris op het hoogste punt van de pelgrimsroute. Ik voel me vreemd genoeg niet betrokken, geen plechtige woorden bij de begrafenis van een periode in mijn leven. Ik moet glimlachen om hoe gewetenloos ik over overtuigingen stap en dingen doe die ik achterhaald vind. Maar misschien is er een klein stemmetje in mij dat tegen me fluistert: ik zou een nieuwe deur kunnen openen, eindelijk vergeven, het verleden achter me laten.

Minstens drie dagen later liet ik de Duro - de harde weg - achter me en stond weer op een berg, dit keer in O'Cebreiro, een piepklein bergdorpje in Galicië. Iets leidt me naar de kapel. Op zeven dagen lopen van Santiago is dit het eerste heilige gebouw dat ik betreed. Ik voel me ongemakkelijk in de klamme duisternis en ga naar een bar. Rustieke sfeer, steen, hout, vriendelijke service.

De dag is genoteerd in het miniatuurdagboek, de salade is gegeten, de rode wijn gedronken en de rekening betaald, als een pelgrim aan mijn tafel komt en vraagt: „Mag ik bij je aan tafel zitten?“

Coole tongval, duidelijk uit de lage landen van het Huis Oranje-Nassau. Hoe hij weet dat ik Duits spreek, is mij een raadsel. Op de camino zit je zelden alleen, niemand wordt buitengesloten. Je moet er echter wel wat voor doen: je schelp een stukje openzetten. Hij heet Jan en we praten en praten – de typische pelgrimonderwerpen – waar begonnen, hoe lang onderweg, hoeveel blaren, waarom op de Camino, en ik vergeet helemaal dat ik op het punt stond naar de herberg te gaan. Ik voel me vrij en vreemd opgetogen.

En dan voel ik het trillen, hoor ik het kraken en knarsen terwijl de dam in mij breekt. Alles wil naar buiten komen, ik wil mededelen, mijn ervaringen met hem delen, de goede en de pijnlijke, zoals hij zijn wijn en frietjes met mij deelt. Gekke gedachten groeien door zijn blik, ik kan me voorstellen dat hij me zou kunnen begrijpen en accepteren zoals ik ben. Gewoon blijven zitten voor altijd, blijven kletsen. En als we geen onderwerpen meer hebben, beginnen we opnieuw of komen we dicht bij elkaar, raken we elkaar aan. Is mijn verstand in de trekkingsandalen gezakt?

Als hij me vraagt of we morgen samen een stukje willen wandelen, kriebelt het in mijn buik.

Pelgrimeren brengt je op onbekende wegen. Die avond lig ik in het stapelbed, opgerold in mijn slaapzak en kan alleen maar aan Jan denken. Ik vouw mijn handen voor mijn borst en fluister: „Alsjeblieft, alsjeblieft, lieve God, laat me niet verliefd worden op deze man!“

De wording van de pelgrim

Piet van Adrichem

Onderweg. Eindelijk ga ik op pad naar Santiago de Compostela. Voel ik me goed voorbereid? Best wel. Ik heb me goed ingelezen, de route is op mijn mobiele telefoon gezet, samen met de adressen van B&B's, hotels, kloosters en van particulieren die hun huis voor pelgrims openstellen. Mijn rugzak is twaalf kilo en bevat alles wat ik onderweg denk nodig te hebben. En thuis heb ik veel gewandeld, voor de conditie en om mijn nieuwe schoenen in te lopen.

De eerste etappe is bijna klaar. Daar zie ik de Erasmusbrug opdoemen, daar moet ik overheen, dan de derde straat rechtsaf, langs de Maas richting mijn eerste slaapadres. Een vijftal wat oudere mannen zit op een bankje, met uitzicht op de haven. Eén man zit naast of meer schuin tegenover het gezelschap, op een campingstoel, hij heeft het hoogste woord. Als ik langs hen wandel, zegt een van de mannen, wijzend op mijn imposante rugzak: "Zohoo...." "Ja," zeg ik, "hierin zit mijn hele hebben en houwen." Lachend draait campingstoel zich naar me toe: "O, ben je er thuis uitgegooid?" En een lol dat ze hebben! Ik ook.

De dagen rijgen zich aaneen, als ik in zuidelijke richting wandel. Net over de Moerdijkbrug komt er een fietser naast me rijden. "Ah, de schelp achterop je rugzak zegt me dat je op weg bent naar Santiago." "Dat klopt, thuis begonnen en nu wil ik in één keer de Camino lopen." "Dus dan ben je in juli nog onderweg." "Ja, zeker, ik verwacht dan op de Camino Francés in Spanje te zijn". "Mooi, want begin juli vertrek ik op de fiets naar Santiago. Ik verwacht er een maand over te doen, dus dan kom ik je misschien nog wel tegen." "Dat zou leuk zijn!" "Nou, houdoe!" En weg is onze fietser.

Even verderop komt er een aannemersbusje naast me rijden. Een zwaar getatoeëerde arm wordt naar buiten gestoken. "Goed, man, geweldig wat je doet! Helemaal naar Santiago! Wat een prachtig avontuur! Ja, volgend jaar wil ik ook, ik ben al in training. Nou, ik ben jaloers op je! Succes man!". Hij rijdt door, maar

vijftig meter verderop remt hij af en wacht op me. De arm komt weer naar buiten. “Ik vergeet helemaal te vragen hoe het gaat tot dusver. Goed? Mooi! Hou vol, hé!” En dan rijdt het busje door, op weg naar een klus.

Enkele dagen later bereik ik Antwerpen. Ik ga natuurlijk eerst enkele kaarsjes branden in de Onze-Lieve-Vrouwekerk. Dan wandel ik door in de richting van de Jacobskerk, vlak daarbij heb ik een overnachting met diner en ontbijt geboekt bij een mevrouw. Ik krijg een appje: “Ben nog bij de tandarts, het loopt uit. Kom maar om vier uur, dan ben ik thuis.” Ik wil de vrijgekomen tijd gebruiken om de Jacobskerk te bezoeken en misschien nog een stempel voor mijn Credencial te scoren. Helaas is de kerk “wegens verbouwing aan het orgel” gesloten. Dan maar wat door de straten dwalen en op een terras een kop thee bestellen.

Even na vieren vind ik het adres waar ik moet zijn. Mevrouw is er inderdaad en ik krijg een kopje koffie, waarna ze me boven mijn kamer en de badkamer toont. Mevrouw gaat ondertussen naar beneden, ze heeft die avond pianoles en wil nog wat oefenen. Terwijl ik me boven opknep en de tocht van morgen naar Lier voorbereid, hoor ik prachtige pianoklanken naar boven dwarrelen. Ik denk terug aan de voorbije jaren, toen mijn vrouw Ine en ik allebei nog werkten. Ik op zondagmiddag boven op mijn werkkamertje, Ine beneden in de woonkamer. Zij was muziekdocente en bereidde haar lessen van die week voor, met pianospel, met zang en soms ook met de viool. Ik ging er altijd helemaal in op, van werken kwam niets meer, maar wat waren het kostbare uren! En helemaal als ze, wanneer de lessen voldoende voorbereid waren, ook nog even voor zichzelf piano ging spelen of, terwijl ze zichzelf begeleidde, een lied ten gehore bracht.

De volgende morgen wacht me een uitgebreid ontbijt, mevrouw zit ook aan tafel. We praten wat, ze wil weten waarom ik de Camino loop, wat ik verwacht van de reis. Naar waarheid vertel ik dat ik het eigenlijk ook niet zo goed weet, maar dat er sinds het overlijden van Ine wel een sterke innerlijke drang is om het te doen. En dag na dag lopende kom ik er stap voor stap achter waarom die drang er is: ik heb alle tijd om veel over mijn tijd met haar te mijmeren, om af te rekenen met de boosheid en verbittering over haar veel te vroege overlijden en vooral: om juist meer en met veel genoegen de dankbaarheid te gaan voelen voor die fijne veertig jaar die we samen mochten zijn. Dankbaarheid voor de twee kinderen die wij hebben gekregen en die, vooral door haar, uitgegroeid zijn tot prachtige volwassenen. En dat mijn herinnering aan muzikale zondagmiddagen wakker gekust is door het pianospel van de mevrouw van gisteren.

Het ontbijt loopt ten einde, mij wacht de weg naar Lier. Ik bedank mevrouw en vraag hoeveel ik haar schuldig ben. “Niets”, zegt ze, “want jij bent een pelgrim, van jou wil ik geen geld.” Ik ben stomverbaasd. “Maar laat me dan een donativo betalen, een vrijwillige gift. Want tenslotte hebt u ook kosten gehad voor het avondeten, het ontbijt en het lunchpakketje dat ik meekrijg.” “Geen sprake van! Jij bent pelgrim, ik help je verder.” Boven haal ik mijn spullen op, even overweeg ik om een of twee bankbiljetten onder het kussen achter te laten. Uiteindelijk doe ik dat toch maar niet, ik denk dat ik haar zou beledigen.

Onderweg naar Lier zingt het in me: ze noemde me pelgrim, ze noemde me pelgrim! Wat bedoelt ze daarmee? Waaraan herkent ze de pelgrim? Het feit dat ik de Camino loop? Is dat genoeg om me pelgrim te noemen? Of gaf het feit, dat ik vertelde over mijn mijmeringen rond het overlijden van Ine de doorslag? Of dat de eerdere verbittering nu aan het omslaan is naar een gevoel van dankbaarheid over wat ons in al die jaren gegeven is? Of de muzikale associatie tussen mijn herinneringen en haar pianostudie? Zeg het maar!

Feit is dat ik me steeds meer pelgrim voel. Ik ben pelgrim. Ik wandel de route, de hele dag en voel geen vermoeidheid. De rugzak, in het begin zo imposant, merk ik niet meer. Ik loop door afwisselende landschappen, over meestal stille wegen en paadjes. Ik neem alles scherper waar, mijn oren horen het concert dat de vogels zingen, mijn ogen zien de verschillende kleuren met elkaar versmelten in het landschap, mijn huid wordt zich steeds bewuster van zon en schaduw. Mijn hoofd is vrij van afleidingen, ik denk aan niets. En dan: gedachten dienen zich aan, fladderen dichterbij, verdwijnen, of zetten zich steviger vast. Heerlijk mijmeren, kauwen op gedachten. Is dit de reis naar binnen die de pelgrim maakt?

Daar is Namen. De kathedraal is dicht, dus ga ik de citadel bewonderen, dat machtige bouwwerk dat de overkant van de Maas domineert en een onvergetelijk uitzicht op de omgeving biedt. Terug de stad in, naar het bisschoppelijk paleis voor een stempel en de vraag, wanneer de kathedraal open gaat. Dat blijkt een tiental minuten later te zijn, dus ik wandel er rustig naartoe en inderdaad, de deuren staan open. Eerst maar eens kaarsjes branden.

Als ik bij het Mariabeeld kom, waar de kaarsjes klaarstaan om ontstoken te worden, staat daar een vrouw. Zij heeft een kaars aangestoken en is nu in gebed verzonken. Ik steek mijn kaars ook aan en denk aan mijn dierbaren, de levende en de dode. Niet dat ik bid, het geloof ben ik kwijtgeraakt, maar de katholieke

symbolen die mijn jeugd vorm gaven, zitten nog in me en geven me troost, een plechtig en goed gevoel. Vastigheid. Het voelt haast als thuiskomen.

Even later loop ik naar de uitgang, maar de vrouw die naast me stond bij het Mariabeeld, komt op me af, met een kaars in haar hand. Die kaars reikt ze me aan. “Alstublieft, die kunt u branden voor uw intenties.” “Dank u wel, maar ik heb net al een kaars gebrand.” “Ja, dat weet ik. Maar u bent pelgrim en ik zag dat u hele sterke intenties had. Dan helpt het om een extra kaars aan te steken.” En ondanks mijn protesten dat ik best een kaars kan betalen, als ik die zou willen opsteken, staat mevrouw er op dat ik haar gift aanvaard en bij Maria ga aansteken. Want ik ben pelgrim.

Even later gebeurt er nog iets opmerkelijks. Ik loop uit de kathedraal naar het dichtstbijzijnde stadsplein, waar enkele terrassen zijn opgesteld. Ik zoek een plaatsje om daar een heerlijk Belgisch biertje te bestellen. “Meneer, mag ik wat vragen?” hoor ik achter me. Ik draai me om en zie een al wat oudere dame staan. “Natuurlijk, mevrouw, wat mag het zijn?” vraag ik. “Ik zie dat u een pelgrim bent, op weg naar Compostela. Dat klopt toch?” “Ja, zeker.” En ze stopt me een euro in mijn hand en vraagt of ik voor haar een kaars wil opsteken in de kathedraal van Santiago, als ik eenmaal gearriveerd ben. Ik wil haar de euro teruggeven, zeggende dat ik dat kaarsje zeker voor haar zal branden en dat ik dat best voor haar kan betalen. Maar ze wil daar niets van weten, de euro moet ik houden. Hebben mensen nog steeds het idee dat pelgrims arm zijn, dat ze slechts bezitten wat in hun rugzak zit?

De wording van de pelgrim. Naarmate het aantal stempels in mijn pelgrimspas groeit, word ik meer pelgrim. Omdat de mensen die ik tegenkom mij zo zien, omdat men onder de indruk is van de afstand, die ik al heb afgelegd, af te lezen aan het aantal stempels in mijn pelgrimspas. Om de rust en de zekerheid die ik uitstraal. Omdat ik mij steeds meer zo voel, zo op mijn plaats. Mijn reis naar binnen levert me die rust op, pelgrimeren is één grote schoonmaakactie van de geest. De lasten die mij bedrukken, laat ik op de route achter, verwerkt.

Wat ook helpt om mezelf steeds meer als pelgrim te beschouwen, is de bevestiging daarvan bij iedere ontmoeting met andere pelgrims. Of het nu onderweg is of na het arriveren op de slaapplek van die dag, als pelgrims praat je onderling zo makkelijk over alles, over hoe de route tot nu toe was, over hoe die verder zal gaan. Maar ook over de meest intieme dingen, zaken die je bezighouden. Niets is te persoonlijk. Iedereen herkent de gelijkgestemde, bezig met hetzelfde en iedereen kan open zijn. Je ziet elkaar waarschijnlijk toch nooit meer terug.

Ruim drie maanden nadat ik ben gaan wandelen, arriveer ik in Santiago de Compostela. Eerst mijn compostela halen, dan de rugzak op de hotelkamer achterlaten, opfrissen en naar de kathedraal. Ik steek een heleboel kaarsjes aan, ook voor degenen die mij daar, toen ik onderweg was, om gevraagd hebben. Dan wandel ik door de kerk, zie het reusachtige zilveren wierookvat hangen, maar gun me niet de tijd om het tijdens een dienst door het middenschip te zien zwieren. Want ik moet door! Nee, ik wil door!

De volgende dag ben ik weer vroeg op pad, op weg naar Cabo Finisterre, het meest westelijke puntje van Spanje. Drie dagen later kom ik aan en wandel, zoals zoveel duizenden pelgrims voor mij, naar de vloedlijn van de oceaan. Ik trek mijn kleren uit en wandel het water in om het stof en het zweet van me af te spoelen. Dan droog ik me af en trek andere kleren aan. Het is nu echt achter de rug, ik ben klaar. Ik ben emeritus-pelgrim!

Tuinieren op de Camino

Mirjam de Bont

De zwaartekracht is niet mijn vriend. Na een flinke klim kom ik hijgend aan bij het klooster van Santa Emerita. Een tanig Spaans mannetje vraagt: “Santiago of Bilbao?” “Ik hoop Santiago”, antwoord ik. Hij knijpt met duim en wijsvinger van dezelfde hand in zijn wangen om een uitgemergelde indruk uit te beelden. “In Santiago zie je er dan zo uit”, zegt ie. Ja, dat denk ik ook! De rest van de tocht gaat over een bergrug en leidt naar Pasai Donibane.

Het is niet vanzelfsprekend om in Santiago aan te komen, alhoewel de risico’s nu veel minder groot zijn dan in de tijd dat zeeschelpen mee naar huis genomen werden en niet naar Santiago. Toch ben ik drie jaar geleden niet verder gekomen dan België. Een tikkeltje opgewonden was ik, toen ik na de gebruikelijke bewegwijzering op de Via Monastica, in Namen de eerste schelpen in het plaveisel zag. Ze lagen wel wat hoog op de stenen. Op weg naar het slaapadres val ik over een Jacobsschelp en scheur ik mijn achillespees. Toeval? ‘Toeval is de naam van God als hij anoniem wil blijven’. “Denk je dat God je heeft laten struikelen?”, vraagt een vriendin als ik veel eerder dan verwacht weer thuis ben.

Jaren later, op handen en voeten met mijn billen omhoog, op een pad dat de naam niet verdient, ontmoet ik Adriaan. Met mijn ogen dicht, zodat ik het water en de rotsen in de diepte niet hoeft te zien. Ik moet voor de jonge Zwitser een vreselijke aanblik geweest zijn. Hij loodst me met zijn rustige stem en trefzekere bewegingen de hoge klif over naar het strand van Noja. Het is maar goed dat de nonnen vanmorgen in Laredo ook voor het welzijn van de pelgrims gebeden hebben. Volgende keer toch iets beter de gids bestuderen. Ik kijk er nauwelijks in en volg vol vertrouwen de gele pijlen. De stranden zijn uitgestrekt en soms hangt er een mistbankje. Ik heb vandaag zeker tien kilometer langs de zee gelopen en ben met een bootje overgevaren. Heerlijk! Alleen jammer van die kliffen.

Er dient zich deze tocht een thema aan: angst. Ik ben van nature helemaal niet zo bang, maar de afgelopen dagen heb ik een paar penibele momenten gehad: het onweer in het woud, de asfaltwegen met de zigzagbochten en de klif van gisteren. Mijn zoon Teun sprak, voor ik wegging, in bedekte termen zijn bezorgdheid uit: "De meeste mensen van tegen de zestig huren gewoon ergens een huisje en gaan daar een paar weken zitten. Ze gaan niet in hun eentje zo'n eind lopen". Op mijn leeftijd willen mensen je juist graag helpen en dat geeft me een veilig gevoel. En zo is het. Moge de angst plaats maken voor vertrouwen. 'Vertrouw op God, maar bind wel zelf je kameel vast'.

Vanmorgen zag ik een wild zwijn. Echt wild deed ie niet, maar toch. In mijn hoofd is steeds meer ruimte; de nauwe gangen waarlangs gedachten gaan en herinneringen zich ophouden, worden wijder en soms lijken het ronde kamers waarin ik kan ronddwalen en verpozen. Gedachten komen en gaan. Herinneringen dienen zich gevraagd en ongevraagd aan, heel rustig. Soms is het stil in mij. Mijn benen bewegen in hun eigen ritme.

"Dit is het mooiste stukje van de wereld", vertelt de oude man terwijl we op de veerboot naar Santander wachten. Er zijn ook vriendelijke kliffen, heb ik vandaag ontdekt. De verlaten baai smeekt om een duik, gewoon onweerstaanbaar; de bruisende energie van de golven, het brede strand in de mist. Misschien moet ik de man gelijk geven of, in ieder geval, vandaag.

Onbezorgd steek ik de brug over naar de provincie Asturias. Het is weer een perfecte, afwisselende wandeldag. Ik loop lekker. Aan de linkerkant de Picos de Europa en aan de rechterkant El Mar Cantábrico. Ik ben een blij mens en wederom net voor de bui binnen. Als ik 's avonds in het stapelbed de kilometers tel, zie ik dat ik 460 kilometer gelopen heb. Dan ben ik al op de helft! Dat vraagt om een alcoholvrij biertje. Vandaag ben ik drie weken op pad.

Langzaam verandert het perspectief; het oogverblindende landschap verdwijnt naar de achtergrond, afstanden en hoogtes zijn er gewoon. Wat opvalt zijn de details, een passiebloem met ochtenddauw, een bord dat je daar niet mag poepen. Verhalen zijn belangrijk, mijn eigen verhaal en dat van anderen. Ik luister naar 'What a wonderful world' en denk aan de zonovergoten uitvaart van mijn moeder vorig jaar augustus. Mijn wangen zijn nat. De weg naar binnen ligt open.

Het pad naar de vallei van God is lang, donker, glibberig, voorzien van losse stenen en stijgt sterk. Het leidt me langs allerlei emoties: van ongelooft, flinke irritatie en

uiteindelijk wanhoop naar berusting en volharding. Ik benoem de emoties, die elkaar snel opvolgen, en ze lossen op. Het pad leidt echter niet naar Valdediós. Als ik eindelijk weer op een weg uitkom, ben ik veel verder dan verwacht. Het klooster van Valdediós ligt al achter me, in het dal beneden. Ik heb wel ‘pap in de benen’ en strijk neer in de albergue in het bruisende hart van Vega de Sariego (1500 inwoners). De taveerne zit aan de overkant. Het is druk op het dorpspleintje, waar hele families ’s middags een drankje komen doen. Zondag, rustdag.

Bergopwaarts gaat het me steeds beter af. In mijn hoofd schrijf ik onderweg een handleiding voor het lopen op steile paden. Hier is ie:

‘Maak beide neusholtes vrij middels de procedure van het wildsnuiten. Let hierbij op eventuele passanten. Zet kleine stapjes. Keer in jezelf, daal af tot in de voeten. Word je voeten. Hou de ademhaling laag. Adem in via de neus en blaas uit via de mond. Kantel het bekken en span de buikspieren (indien aanwezig) aan. Zak lichtjes door de knieën. Kijk zo min mogelijk omhoog om te zien hoe ver het nog is. Indien het hart uit de borstkas dreigt te bonzen: sta stil, draai om en bewonder het uitzicht. Vermijd hierbij het doorstrekken van de knieën. Neem een slokje water en vervloek de berg niet. Geniet.’

De handleidingen ‘Wat te doen bij zeer modderige paden?’ en ‘Steile afdalingen met losse stenen’, zijn nog in de maak. Ik begin er de lol van in te zien en lach hardop om mijn eigen vondsten. Ik ben steeds minder bang om te vallen.

Op het hoogste punt van de koningsetappe van de Camino Primitivo staat een monumentje waar pelgrims letterlijk en soms figuurlijk iets achterlaten. Ik leg er een stukje rozenkwarts neer en geef me over aan een contemplatief momentje. Een jonge Nederlander komt aangelopen en ik vraag hem of hij ook iets wil achterlaten. Terwijl we op een rotsig pad verder manoeuvreren, vertellen we elkaar onze diepste zielenroerselen. Over de gekozen dood van mijn moeder en van zijn oma. Plotseling barst ik in tranen uit. Hij trouwens ook. Daarna lachen we en bedanken we elkaar. Het is zo’n camino-ontmoeting waarbij je met iemand die je kort, in dit geval een halve kilometer, kent, een intens contact ervaart. Ik voel me bevrijd en sereen. Dit houdt aan tot de steile afdaling vol losse stenen, die aan het eind van de lange bergkam volgt. Deze ervaring speelt zich af in het allermooiste decor dat je je maar kunt voorstellen. Het is echt adembenemend. Bij aankomst in de herberg in Berducedo word ik onthaald, ik ben de laatste.” You made it!” Yes, I did.

In de koude dichte mist op de Alto del Acebo krijg ik visioenen van een verwarmde taxi, een duik in de oceaan en zelfs van mijn eigen bedje. Ik kan geen alto meer zien. Gisteren had ik vleugels, nu heb ik een slakkengang. Mijn pogingen om vandaag zo min mogelijk te zweten worden ondersteund door het weer, niet door de hoogteverschillen. Hier helpt geen handleiding meer. “Ik mag me best even rot voelen. Het gaat weer over”, zeg ik tegen mezelf. Ik boek een hotelkamer met ligbad. In het warme water geef ik het verzet op en droom ik van de oceaan.

In Galicia, het grondgebied van de oude Kelten, zijn alleen maar goede heksen maar voor de zekerheid zetten ze punten op hun daken zodat de slechte heksen niet kunnen landen. Of zou het juist door deze maatregelen zijn dat er geen boze heksen zijn?

Lopend naar Lugo, door bossen met sprookjesachtige bomen, denk ik na over wat ik het camino-effect noem. Als je dagen achtereen je lichaam flink aan het werk zet en daarbij heel geconcentreerd bent, dan lijkt het of er luikjes opengaan met gedachten, herinneringen en ervaringen, die je bewust of onbewust gesloten hebt gehouden. Al lopend lok je de gedachten uit de schaduw. Op wonderlijke wijze lossen emoties daarna als vanzelf op. Ik ervaar dit als louterend. Zittend op de bank overkomt me dit niet. Ik ga nu naar het postkantoor om wat kilo's naar huis te sturen. Werkt ook bevrijdend. Er zit haast niets meer in mijn rugzak.

“Did it help to do the Camino?”, vraagt een nieuwsgierige verse pelgrim me in de herberg op zo'n zeventig kilometer voor Santiago. De vraag impliceert dat er iets ge- of verholpen moet worden. Ik denk er de volgende dag over na.

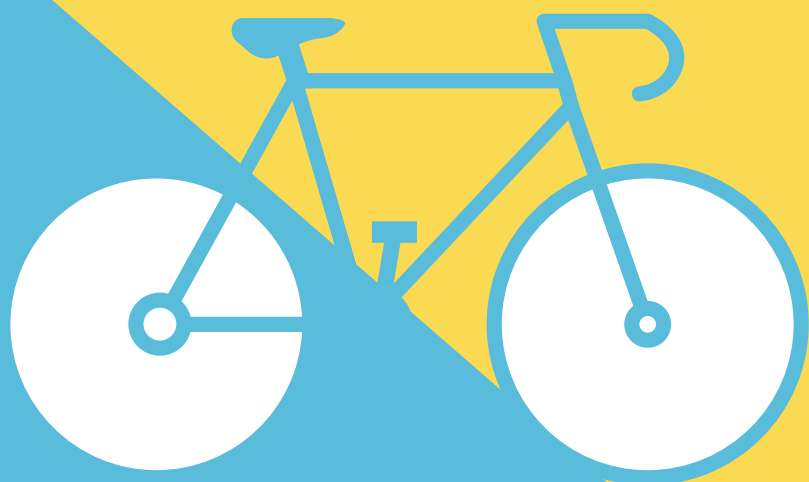
Mijn moeders besluit om te willen sterven heeft me in verwarring gebracht. De laatste twee jaren waarin ze de grip op het leven en haar levenslust verloor, ben ik zoveel mogelijk bij haar geweest. Mijn moeder die me vroeg: “Wil ik dood dan?” Mijn vader verliet vijf jaar eerder onverwachts in een vloek en een zucht dit leven. Ik passeer een zevensprong en zachtjes dringt het daar op het stoffige weggetje tot me door: het is me gegeven aanwezig te mogen zijn bij het sterven van allebei mijn ouders. Ik tel mijn zegeningen en ben dankbaar. Ik ben er bijna.

‘Il faut cultiver son jardin’, heeft Voltaire geschreven. Opgevat als ‘Je moet je tuintje wieden’, dat is precies wat ik op deze voettocht heb gedaan.

Den Haag, 1 november 2022

Help Sjaak

Henk Hofstra

|| Jongens, mag het wat langzamer?" Sjaaks hoofd was rood aangelopen. Hij hijgde. "We hebben geen haast toch?"

Joop remde en stapte af. "Kom jongens, dit gaat niet zo. We nemen even de tijd om iets te eten en te drinken en een beetje uit te rusten." Joop was altijd verstandig. We waren al drie weken fietsend onderweg naar Santiago de Compostela, maar we reden nog steeds in Frankrijk; er kwam geen einde aan dat land. We zouden die dag in Rocamadour arriveren. Sjaak had al gezegd dat hij heel veel zin had om de Zwarte Madonna en de beroemde kerk te zien. Sjaak wilde trouwens eigenlijk elke kerk zien. Joop en ik bleven dan buiten wachten totdat Sjaaks religieuze behoefte was bevredigd en hij zijn kaarsje had aangestoken. Het was trouwens ook zijn idee geweest, deze bedevaart naar Santiago. "Heel veel mooie kerken en pelgrimsoorden" had hij met glimmende ogen gezegd.

Voorlopig zaten we in het gras langs een Franse D-weg, tussen de velden met zonnebloemen die de heuvels prachtig geel kleurden. "Ik wist niet dat er op dit stuk zoveel heuvels waren" kreunde Sjaak. "Het valt me zwaar tegen..." De afgelopen dagen was het Joop en mij al opgevallen dat Sjaak snel moe leek en dat hij grote moeite had met de heuvels die inderdaad steeds pittiger werden. "Laten we veel langzamer klimmen" stelde ik voor. "Graag Hans" bromde Sjaak. We stapten weer op de fietsen en traptten in een lichtere versnelling verder.

In Rocamadour wandelden we van ons hotelletje naar het dorp beneden. Om vervolgens aan de voet van de heuvel bij de kerk met de lift naar boven te gaan. Sjaak liep onmiddellijk de bedevaartkerk in. Joop en ik bleven buiten en keken over de borstwering naar beneden. De weg kronkelde door het dal. Boven het dal zweefden een paar roofvogels. "Een rode wouw" wees Joop. De vogel vloog een paar sierlijke rondjes en verdween uit het zicht. "Ik maak me zorgen om Sjaak" zei ik. Joop keek me aan. "Ik ook. Dit is niets voor hem. De afgelopen jaren kon hij altijd redelijk meekomen, maar dit jaar lijkt het nergens op. Op het vlakke kan hij nog

verbergen dat hij niet goed getraind is, maar zodra het omhoog gaat is hij geen schim van zichzelf meer. Zou hij weer roken?" "Dat kan ik me eerlijk gezegd niet goed voorstellen" zei ik.

Jacques, zoals hij eigenlijk heette, had een zwaar leven achter de rug als het om drank en roken ging. Als integriteitscoach had hij jarenlang zware gevallen begeleid. Hij had het met name moeilijk met kwesties waar jonge vrouwen bij betrokken waren. De persoonlijke begeleiding vroeg veel van hem. De afgelopen jaren was daar nog een conflict op het werk bij gekomen. Drie jaar geleden was hij gescheiden. Nog geen jaar later was hij ingetrokken bij Marije. Hij kende haar van het werk. Ze was tweeëntwintig jaar jonger dan hij. Het was een emotionele achtbaan geweest. In mei van dit jaar was Sjaak ineens resoluut met roken gestopt. "Ik ben nu 63 en ik wil graag nog vaker met jullie fietsen." We fietsten al jaren samen in de zomervakantie. De Sterke Fietsers Club noemden we onszelf.

Uit de donkere kerk doemde de gestalte van Sjaak weer op. Hij keek ernstig. Alsof de ontmoeting met de Zwarte Madonna hem zeer ontroerd had. "Laten we een biertje drinken." We liepen weer naar de lift en zochten in het dorp een mooi terras. Daar zaten de twee wat oudere Nederlandse dames die op hun elektrische fiets op weg waren naar Oloron-Sainte-Marie. We waren ze eerder deze reis al een paar keer tegengekomen. Ze hadden ook een zware dag achter de rug. Nog een paar ritten en dan zouden ze in Oloron de fietsbus terug naar Nederland pakken. We namen afscheid, de kans dat we elkaar nog een keer zouden tegenkomen was wel erg klein. "Buen Camino!"

"Proost Sjaak" Joop hief zijn glas en nam een gulzige slok. Dit zijn de lekkerste biertjes, na een warme dag en een inspannende tocht. Sjaak was stilletjes. Normaal gesproken had hij het hoogste woord en maakte hij van de kleinste voorvallen heldenverhalen met - uiteraard - zichzelf in de hoofdrol. Maar tijdens deze tocht was hij stil, timide bijna. Alleen bij de kerken leefde hij nog een beetje op. "Ik moet jullie iets vertellen" zei Sjaak. Hij nam een slokje van zijn bier. "Ik zit in een programma waarbij mijn gezondheid wordt gemonitord. Eens in de zoveel tijd bloed afnemen, en eens in de twee jaar een scan. Bij mijn vorige scan in mei bleek er iets niet goed te zijn. Ik moet het jullie nu wel vertellen, want jullie merken dat ik niet in orde ben." Sjaak zweeg. Joop en ik keken elkaar verschrikt aan. "Een vlekje op de long, ze kunnen er nog niets van zeggen, nader onderzoek moet uitwijzen wat er aan de hand is"

Geschrokken keken we Sjaak aan. "Oh Sjaak, wat verschrikkelijk". Ik slikte. Dit klonk niet best en onwillekeurig dacht ik aan andere mensen van wie ik hoorde dat er vlekje op de long was gezien en die nu allemaal... Zouden we voortaan in de zomer met z'n tweeën fietsen? "Wanneer komt dat nadere onderzoek?" vroeg Joop. "Weten we nog niet, maar ze denken begin augustus. De zorg is overbelast dus niet alles kan snel, helaas." "Hoe ben je er onder Sjaak" vroeg ik "ik geloof dat je je vreselijk veel zorgen maakt." "Dat doe ik ook, ik vrees het allerergste. Maar ik wil beslist deze reis met jullie afmaken. Ik moet en zal de kathedraal in Santiago zien en het graf van Jacobus aanraken". Na het eten liepen we zwijgend weer terug naar het hotel.

Aan het ontbijt de volgende ochtend vroeg ik Sjaak hoe hij had geslapen. "Wel goed eigenlijk. Ik ben blij dat ik jullie heb verteld wat er met mij aan de hand is en waar ik bang voor ben." Dat konden we ons maar al te goed voorstellen. "Voel je je goed genoeg om door te fietsen?" "Jazeker, ik zei dat gisteren ook al: ik wil Santiago beslist halen." We stapten op de fietsen. De stemming was veranderd, de onbezorgdheid waarmee we deze pelgrimstocht waren begonnen, was weg. Ik dacht aan wat Sjaak moest hebben meegemaakt sinds hij dit verschrikkelijke nieuws had gehoord.

De volgende dagen kortten we de etappes behoorlijk in. Heuvel op ging het tempo nog verder omlaag. Sjaak kon dit lage tempo bijhouden en was eigenlijk redelijk goed gestemd. Maar 's avonds, tijdens het eten of bij het drinken van een karafje rode wijn (door Sjaak steevast 'een pliesetje' genoemd), werd hij somber en verdrietig. Er hing een grauwslui over onze reis. Vijf dagen later doemden de Pyreneeën op. Ik zag Sjaak slikken. Een moeizame tocht bracht ons in Oloron-Saint-Marie. Sjaak bezocht de indrukwekkende Sainte-Croix-kerk. "Prachtige fresco's, je kan de aanwezigheid van God hier bijna voelen." Joop en ik keken elkaar aan, was Sjaak al met zijn einde bezig?

De volgende dag brak het uur van de waarheid aan. We moesten over de Pyreneeën naar het Spaanse Jaca, over de gevreesde Somport. Het was zwaar, ook voor Joop en mij. Maar voor Sjaak was het loodzwaar. Hij kwam nauwelijks vooruit, zijn gezicht werd grauw en zijn ademhaling ging moeizaam. "Dit gaat zo niet", riep Joop. "Kom Hans, we moeten Sjaak helpen. We nemen elk een tas van Sjaak, dan kan hij lichter fietsen." Het kostte moeite om de tassen van Sjaak vast te sjoeren op onze bagagedragers, maar het lukte. We klommen in een slakkentempo verder. Het ging een poosje goed, maar toen bleef Sjaak opnieuw achter. "Ik haal het niet jongens, dit lukt me niet", klonk het wanhopig. "Kom op man, je kunt het. Niet afhaken

Sjaak! We rusten even en gaan dan weer verder, het is nog maar twintig kilometer tot de top.” ”Nee jongens, het spijt verschrikkelijk...ik kan het niet...het lukt niet meer...”. Verslagen zat Sjaak in het gras langs de kant van de weg. ”Ik geef het op.”

Wat moesten we doen? Eén ding was duidelijk: Sjaak moest zo snel mogelijk naar huis. Als zijn zwakte het gevolg was van dat vlekje op de long, dan mochten we geen dag verliezen. ”Wacht eens even, die Nederlandse dames met de elektrische fietsen, die gingen toch met de fietsbus vanaf Oloron?” zei ik. ”Verdomd, je hebt gelijk. Als we nu vertrekken, halen we hem nog” riep Joop. ”Dan zijn we over een dag weer thuis.”

We keren de fietsen en dalen af, weer terug naar Oloron. Op het marktplein staat de fietsbus al klaar, mét de Nederlandse dames. We zijn net op tijd. Maar de chauffeur vertelt ons dat hij maar één plek heeft. We kunnen dus niet met Sjaak mee. Wij zullen moeten doorfietsen. De Nederlandse dames beloven goed op Sjaak te passen en beginnen al een mandarijntje voor hem te pellen. We omhelzen elkaar en nemen afscheid. Een moeilijk afscheid. Ik voel de tranen achter mijn ogen branden. ”Tot ziens in Nederland.” ”Zijn jullie voorzichtig in Spanje?” We beloven elkaar van alles, maar dit afscheid is verdrietig en emotioneel. Als ik Sjaak straks weer zal zien, hoe is hij er dan aan toe? ”Ik beloof je Sjaak dat ik in Spanje elke dag voor jou een kerk zal bezoeken en een kaars voor jou zal branden”. ”Dank je Hans.” Zag ik een traan in zijn ooghoeken?

Stilletjes fietsen Joop en ik weer verder, met verdriet in ons hart. De Pyreneeën lijken nog grijzer te worden. De lucht betreft. Hebben we er goed aan gedaan om Sjaak te laten gaan? We hadden geen keus. Fietsen zonder Sjaak. Het voelt niet goed. Als we anderhalve dag later langs het stuwmeer van de Aragon fietsen, krijgt Joop een SMS-je: Sjaak is weer thuis en zal over drie dagen terecht kunnen voor een CT-scan. Marije heeft het ziekenhuis gebeld en heeft ervoor gezorgd dat hij daar nu al terecht kan. We slaken een voorzichtige zucht van verlichting. Een dag later arriveren we in Estella. We wandelen door het centrum van het stadje en komen bij de Iglesia de San Miguel. Mijn belofte aan Sjaak! Onwennig betreed ik de kerk. In de verte, naast het altaar staan brandende kaarsjes. Mag een ongelovige kaarsjes branden? Moet je daar iets bij zeggen of denken? Ik steek de kaars aan en hoor mezelf prevelen: ”Help Sjaak, alstublieft.”

Ook in San Millán, San Juan de Ortega en Frómista bezoek ik de kerken. Voor het beeld van Jacobus brand ik steeds een kaars en zeg zachtjes: ”Help Sjaak.’ De mystieke sfeer van de bedevaartkerken raakt me. Ik begin te begrijpen wat Sjaak

er zo mooi aan vindt. Na de hoogvlakte komen er weer bergen. We beklimmen de Cruz de Ferro en stoppen halverwege in Rabanal, waar we in een mooi pension overnachten. De kerk in het dorp heeft een prachtig beeldje van Jacobus. "Help Sjaak." De volgende ochtend staan we vroeg op en fietsen in het donker naar het ijzeren kruis op de top. We leggen onze meegebrachte stenen neer. In de ochtendschemering staan we daar, elkaar omhelzend. Onze gedachten zijn bij Sjaak.

Terwijl we de Cebreiro beklimmen, gaat Joops telefoon. Marije aan de lijn. Sjaak is in het ziekenhuis geweest. De CT-scan wees uit dat Sjaaks longen schoon zijn. Het vlekje was niet iets wat duidde op een gezwel. Maar men zag wel iets anders op de foto: ernstige aderverkalking rond zijn hart. En dat is de oorzaak van zijn klachten. "Het is een wonder dat hij geen hartaanval heeft gehad. Iets of iemand heeft hem geholpen", had de cardioloog gezegd. Marije is opgetogen "Morgen worden er stents geplaatst. De cardioloog verwacht dat hij er verder geen hinder van zal ondervinden en met medicatie volledig kan genezen." Joop en ik omhelzen elkaar. Sjaak leeft en wordt weer helemaal de oude! Wat een geweldig nieuws. We fietsen verder en ik hoor mezelf mompelen; "Dank Jacobus." Nog 180 kilometer naar Santiago de Compostela.

Levenslessen van de Camino

Sanne van Minderhout

In de zomer van 2017 liep ik de Camino Francés, van Saint-Jean-Pied-de-Port naar Santiago de Compostela. Ik was toen 36 jaar oud. Vijf weken lang liep ik in de verzengende hitte door Spanje. Ik ging lopen om te bezinnen en kreeg meer dan waar ik op had gerekend – een serie levenslessen in een snelkookpan. Die bleek ik ook nodig te hebben want twee weken nadat ik thuiskwam, viel ik op mijn hoofd en liep daarbij niet aangeboren hersenletsel op.

Ze zeggen wel dat de echte Camino pas begint als je weer naar huis gaat. Dat was in mijn geval zeker zo. Dit verhaal gaat dan ook over hoe de lessen die ik op de Camino leerde, van levensbelang bleken te zijn tijdens mijn weg naar herstel. Ik wil er een paar met jullie delen.

***

Het idee om een Camino te lopen is ontstaan nadat mijn moeder in 2005 vanuit huis naar de Pyreneeën fietste en van daaruit verder liep naar Santiago. Ik weet nog dat zij aankwam in Santiago en me belde, ik liep ergens op een strand in Griekenland. Het maakte indruk en kwam op mijn bucket list.

Mijn moeder is iemand die graag alleen loopt en ook vertelt hoe heerlijk ze dat vindt. Het kwam niet in me op dat ik dat niet per se heerlijk zou kunnen vinden, dus toen het voor mij eenmaal zo ver was had ik me voorgenomen om ook lekker alleen te gaan lopen. En dat deed ik. Natuurlijk had ik in de herbergen en op de route contact met andere pelgrims, maar lopen deed ik alleen. Tot ik na anderhalve week om half acht 's ochtends ergens jankend tussen de wijnranken stond, omdat ik me zo godvergeten alleen voelde. Er was in die korte tijd al een behoorlijk vaste groep bekenden ontstaan, dus daar lag het niet aan. Sterker nog, een half uur voordat ik zo stond te janken, had ik een uitnodiging afgeslagen om met een paar andere vrouwen te ontbijten en samen op te lopen. Daar, midden in dat veld, toen

ik voelde dat ik eigenlijk heel graag samen wilde lopen en besloot op ze te wachten, leerde ik 'samen is alles beter (te dragen) / je hoeft niet alles alleen te doen'. De Camino werd daarna namelijk stukken leuker. Lief en leed werden gedeeld, daar in het moment maar ook uit eerdere momenten in onze levens. Er ontstond een 'sisterhood', een bedding waarin ik helemaal kon zijn wie ik ben, met alle mooie en uitdagende kanten van mezelf. Een 'samen' waarin er verbinding was, ook als we een dag niet samen liepen. Het gevoel van veiligheid en rust en blijheid en levensvreugde, wat ik daaruit haalde was iets wat ik nog nooit eerder had ervaren. Er ontstond vriendschap voor het leven.

Hier dacht ik aan toen ik tijdens mijn hersenletsel in mijn eentje aan het worstelen was. Ik had geen relatie en dat betekende dat ik veel alleen was. Ik kon niet tegen prikkels en dat zorgde ervoor dat ik een steeds geïsoleerder leven kreeg. Alles was vermoeiend. Mensen om me heen begrepen niet wat er aan de hand was, aan de buitenkant was niks te zien. En hoe konden ze het ook begrijpen, ik begreep het zelf niet eens. Maar het zorgde voor een neiging om me volledig terug te trekken, me af te sluiten en het alleen te doen. Tot ik me zo eenzaam begon te voelen dat ik mezelf weer zag staan daar, tussen die wijnranken, en wist wat me te doen stond. Verbinden, hoe klein ook.

***

Op de Meseta kwamen we na een lange dag lopen in de hitte (in mijn herinnering de allerheetste dag van de hele tocht) aan in Castrojeriz. We mochten de herberg nog niet in en op straat hangen was vanwege de temperatuur geen optie, dus ik zocht verkoeling in het zgn. Hospital del Alma, het ziekenhuis voor de ziel. Na een tijdje mediteren in hun prachtige tuin besloot ik boven naar de expositie te kijken. En tijdens het rondzwerven daar werd ik ineens gevangen door de mooiste ogen ter wereld. De tijd stond serieus even stil. Die ogen bleken toe te behoren aan een verder ook erg mooie Italiaanse man, Marino. Van hem heb ik een bijzonder belangrijke les geleerd: 'je bent pas zichtbaar als je jezelf blootgeeft'.

Tussen Marino en mij ontstond al snel een liefdesverhaal, maar na een aantal dagen samen optrekken had hij het wel gezien. Hij had mij ook wel gezien. Hij had nog dingen uit te zoeken met zichzelf en vertelde me op een middag dat hij alleen verder zou gaan. Oef. Tranen met tuiten. En de realisatie dat ik mezelf helemaal niet had laten zien. Dat ik niet kwetsbaar was geweest, maar dat ik vooral de stoere Sanne had laten zien. Die avond vertelde ik hem mijn levensverhaal met alles wat daarbij hoort. Ik had toch niks meer te verliezen. Daardoor kon hij zichzelf ook meer laten

zien en ontstond er een prachtig gesprek. Ik vond het moeilijk om zo kwetsbaar te zijn, maar wat ik ervoor terugkreeg was verbinding, en dat was waar ik zo naar verlangde. Ik sprak uit dat ik begreep dat hij dingen uit te zoeken had, maar dat ik hem graag wilde terugzien. De volgende ochtend ging Marino alsnog zijn eigen weg, om vijf dagen later op me te wachten en de Camino samen af te maken.

Aan deze situatie dacht ik toen ik na twee jaar ziek zijn besloot een crowdfunding te starten om een behandeling in Amerika te kunnen financieren. Ik had in Nederland alles geprobeerd wat mogelijk was aan revalidatie en het ging eigenlijk alleen maar slechter met me. Ik wist dat als het zo zou doorgaan, ik het niet zou overleven. In Amerika (en ondertussen gelukkig ook in Nederland) is er een kliniek die het anders aanpakt en waar grote successen worden geboekt. Het was mijn laatste redmiddel, maar de behandeling is duur en ik kon het niet zelf betalen. Maar ga maar eens om geld vragen, veel geld en publiekelijk. Dat vroeg van mij om op een bijzonder kwetsbare manier zichtbaar te worden. Me realiserend dat ik opnieuw niks meer te verliezen had en met in mijn achterhoofd de avond op het terras met die mooie Italiaan en wat ik toen terugkreeg voor mijn kwetsbaarheid, dacht ik “wie niet waagt, wie niet wint”. In drie dagen tijd had ik €15.000 bij elkaar.

***

Drie dagen nadat ik was begonnen met lopen had ik mijn eerste blaar. Na vijf dagen waren het er zes. Na vijf weken lopen had ik er denk ik tien per voet, misschien zelfs meer. Dit zorgde voor afzien, dat hoeft ik niet uit te leggen. De dag voordat we Santiago zouden bereiken kón ik niet meer. Ik had een ontstoken blaar op mijn grote teen en met elke stap was het alsof er een mes in mijn voet gestoken werd. Doordat ik meerdere blaren op elkaar had, kon ik de ontstoken blaar niet doorprikken om zo de druk eraf te halen, het leek kansloos. Die avond in de herberg in Lavacolla wist ik niet of ik de dag erna de laatste elf kilometer zou kunnen lopen, zoveel pijn had ik. De volgende dag, nadat ik vroeg in de ochtend tóch die blaar had weten door te prikken, leerde ik op die lelijke kilometers tussen Lavacolla en Santiago ‘als je denkt dat je niet meer kunt, kun je altijd nog een beetje’ en ‘stap voor stap, voet voor voet’.

En wat had ik dat nodig, in de donkere dagen van mijn hersenletsel. De dagen waarop ik niet wist of ik ooit nog beter zou worden, de dagen waarop ik wilde opgeven. Als je te horen krijgt dat je ‘het’ maar moet accepteren, maar ‘het’ betekent dat je geen leven meer hebt en er geen mogelijkheden lijken te zijn op

verbetering, dan komt er onherroepelijk een moment dat je denkt dat je niet meer verder kan. Gelukkig kon ik altijd nog een beetje. Stap voor stap, dag voor dag.

***

“The Camino provides”, is een zin die je vaak hoort op de Camino. Die zin die klopt. Of het nou een tube betadinezalf is ergens op een terras in het hoekje van een vensterbank als je het nodig hebt of een gedicht dat precies de juiste snaar raakt op het juiste moment of een hospitalero die niet alleen met liefde je blaren verzorgt, maar ook je gemoed weet op te vijzelen – the Camino provides.

Voor mij een andere manier om te zeggen dat alles precies is zoals het moet zijn, je bent precies daar waar je moet zijn. Dat heb ik nergens zo sterk ervaren als op de Camino. Van grote tot kleine dingen. Nog net dat laatste bed dat beschikbaar was, het op precies het goede moment mijn vader bellen (die in het ziekenhuis bleek te liggen), net op dat ene moment in het Hospital del Alma in die ene kamer zijn, en zo kan ik nog wel even doorgaan.

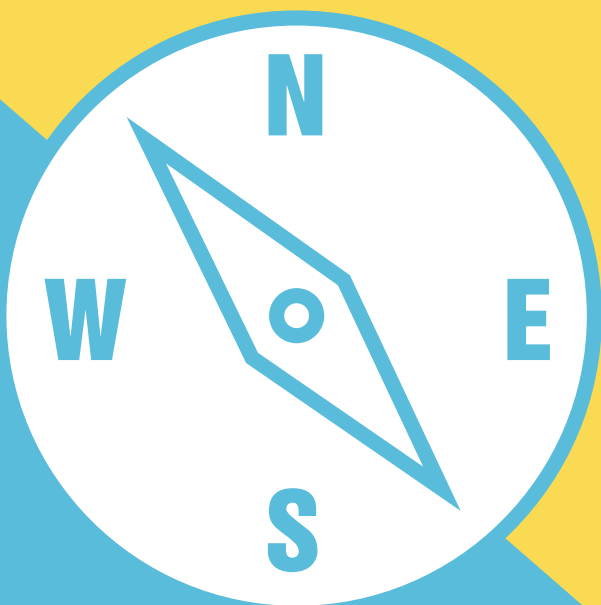
Aan deze gedachte en het vertrouwen dat die geeft, heb ik me vastgehouden in de vierenhalf jaar die het heeft geduurd om beter te worden. De eerste tweeënhalve jaar als een soort mantra. Ik ben precies waar ik moet zijn. Ik ben precies waar ik moet zijn in mijn leven. Een manier om het vol te houden, om te kunnen geloven dat het uiteindelijk tot iets beters zou leiden. De twee jaar daarna, na Amerika, als de vooruitgang niet snel genoeg ging naar mijn idee. Ik ben precies waar ik moet zijn. Ik ben precies waar ik moet zijn in mijn herstelproces, dit is het juiste tempo. Als ik toch sneller probeerde te gaan, werd ik teruggefloten. Ik was namelijk precies waar ik moest zijn.

***

Uiteindelijk heeft het tot iets beters geleid. Ik ben hersteld. Het was een lange, pijnlijke en toch leerzame weg, die een beetje lijkt op die eerste Camino. Ik ben meer in verbinding met mezelf, kan weer verbinden met anderen, durf kwetsbaar en zacht te zijn en mezelf te laten zien. Ik ben goed genoeg zoals ik ben en dat kan ik voelen. Ik bewandel het pad van mijn hart en luister naar mijn lijf. Ik ben precies waar ik moet zijn.

Mijn Camino MMXXII

Niels ten Ancher

Mijn afdelingshoofd ging met pensioen. Hij was pas 55 jaar. Het eerste wat hij ging doen was naar Santiago de Compostela fietsen. Dat vond hij blijkbaar leuk. Fietsen. Ik niet. Ik was nog geen dertig. Ik loop wel. Het was de eerste keer dat ik hoorde van Santiago de Compostela, ergens begin jaren negentig. Ruim dertig jaar geleden. Later was ik op vakantie in Vézelay. En zag ik pelgrims. Lopend met een rugzak. Mij niet gezien. Ik had genoeg met rugzak gelopen en zou nog veel meer lopen. Maar dat wist ik toen nog niet.

En toch. Het bleef aan me knagen. Wie ik ben? Ik ben Niels, een getrouwde zestiger. Eenenvertig jaar als militair gediend. Veteraan. Jarenlang leidinggevende. Altijd zorg voor mensen. Altijd vooruit kijken. Altijd plannen. Altijd samen. Nooit eens alleen. Maar nu met functioneel leeftijdsontslag. Eindelijk niet meer scheren. BMI iets te hoog. Eindelijk alleen. Mijn twee dochters weten niet beter dan dat ik ooit de pelgrimage naar Santiago de Compostela ga lopen. “Pap heeft het er best vaak over” en “het zal mij benieuwen”. Later schrijft mijn jongste dochter op LinkedIn: “doet ie effe”. Maar zo is het niet gegaan.

En toen wist ik het zeker: begin april 2022 start ik in Vézelay. Mijn gebroken been zou dan wel hersteld zijn. Niet dus. Pas in juni min of meer hersteld. Tijdens de Vierdaagse van Nijmegen het been getest. Zonder bepakking. Met brace. Het ging goed, dus treinticket gekocht. Uiterlijk 31 juli vertrek vanuit Rotterdam naar Vézelay. Laatste tien kilometer lopen. Of met een busje. Door corona werd de reis uitgesteld. Maar daarna kon het dan toch beginnen.

De weg zelf is voor iedere pelgrim bekend. De zes trajecten in Frankrijk, dan de Pyreneeën over en de Camino Francés lopen. Eindigen in Santiago de Compostela. Of doorgaan naar Fisterra. Al dan niet via Muxía. Bij elkaar een kleine tweeduizend kilometer. Eigenlijk twee pelgrimages: Frankrijk en Spanje. Zo verschillend.

De pelgrimage moest in balans zijn. Een balans tussen religiositeit, spiritualiteit en mystiek. Tussen historie, sportiviteit en reflectie. En niet te vergeten het sociale aspect. Die balans. Zo belangrijk. Voor mij dan.

Frankrijk was Frankrijk. Vertrek vanuit de basiliek Sainte-Marie-Madeleine. Gezegend. Een klein medaillon voor onderweg. Ik liep alleen. De route volgend. En kwijtrakend. Maar dan was er altijd wel een kerk. Want iedere religieuze instelling werd logischerwijze aangedaan. Zo was dat vroeger ook. De pelgrims liepen naar die instellingen. Om praktische redenen: voor een stuk brood en wijn. Voor een kroes bier. Voor een slaappleats. De kerken Romaans en eeuwenoud. Na tien keer zo'n kerk word je wat blasé: niet zo bijzonder meer. De eerste dag was het heel warm. Acht kilometer verkeerd gelopen. Wel gedronken, niet gegeten. Dan kom je in aanraking met de grond. En blijf je liggen. Na twee uur bijgekomen en bijgeslapen. Pas rond vijf uur in het dorpje van keuze. "Graag een glas water, een glas bier en een slaappleats. Alstublieft". Ik word niet eens raar aangekeken. Vijf minuten later krijg ik van de barvrouw water, bier en een slaapadres. Vanaf nu misschien toch iets meer gaan plannen...

En Frans praten. Niet een van mijn sterkste punten. Ook de punten van mijn wandelstokken waren niet de sterkste. Staal op asfalt slijt snel. Beter om wel rubberen doppen te plaatsen. Gedaan in Mont-de-Marsan. De punten waren bijna weg. Een B&B genomen, want een rustweekend. Op zondag naar Lourdes. Past in de pelgrimage. Helaas geen trein op zondag. Jammer, dus klagen bij mijn verhuurder. Hij kan er natuurlijk ook niets aan doen. Maar hij luistert en vertrekt. Zou mijn Frans niet zijn overgekomen? Hij komt terug en geeft zijn autosleutels. "Rij maar naar Lourdes, ik zie jou en de auto wel een keer terug". Hoe mooi kan het zijn?

Steeds alleen. Langs kerken, oorlogsmonumenten, weg- en bermmonumentjes. De Camino neemt: ik vergeet mijn telefoon in het bos. Paniek. Ga een half uur terug. Vind mijn telefoon onder de bladeren. De Camino geeft. Kleine dorpjes, teruglopende economie. Verval is zichtbaar. Maar overal aardige mensen. Overnachten soms met pelgrims. Vaak bij oud-pelgrims. Een feest. Kennismaken met de cultuur van binnenuit. Verhalen horen en vertellen. In het Frans. In kleine groepjes goed te doen, in gezelschappen een regelrechte ramp. Gastgezinnen die me verwennen met eten en drinken, die mijn was doen, die vragen of ik voor ze wil bidden. Heb ik ook gedaan. En soms een andere pelgrim. En soms, als het druk is wel twee of drie. Het leven is goed.

En dan vanaf Ostabat wordt het druk. Drie Franse routes komen daar samen. Ik zie soms zelfs een pelgrim lopen. Blijkbaar ben ik toch niet alleen. Ik slaap in een herberg met wel tien pelgrims. Allemaal Franssprekend. Een enkeling spreekt Engels. Maar vooral Frans. En zo kom ik aan in Saint-Jean-Pied-de-Port. Je weet niet wat er gebeurt. Ik niet althans. Druk, druk, druk. Rijen voor het pelgrimsbureau.

Waar ik in Frankrijk een relatief jonge pelgrim was, ben ik nu zichtbaar een oude man. Overnachten in een parochiale herberg. Met een Franssprekende Canadese vrouw naar de kerk. Lukt ons wel, een Franse mis. Maar Baskisch is toch echt anders. Ruim een uur onverstaanbaar. Vooral lastig bij de lange preek. Maar verder hetzelfde ritueel als een Nederlandse mis. Ik begrijp dat ik gezegend ben voor de pelgrimage. Te laat voor het eten. Omdat de mis uitliep, moesten de andere pelgrims op hun eten wachten tot wij terug waren. Want de kerk gaat altijd voor.

Dan de Pyreneeën over. Nog steeds prachtig zonnig weer. Verkoelende wind erbij. De Spaanse pelgrimage is begonnen. Wat een drukte. Het lijkt wel of het gratis wordt vergeven. Geen contact meer met locals, zoals in Frankrijk. Trouwens, in de Pyreneeën zijn helemaal geen locals. Het is filelopen. Engels praten. Het lijkt wel of de helft van de pelgrims uit Amerika komt. Veel slechte schoenen. Veel slecht zittende rugzakken. Leuke, goede en ook diepe gesprekken onderweg. Dat kende ik nog niet. In Roncesvalles raak ik aan de praat met een Nederlandse. Wanneer ze weggaat, blijkt ze haar jas verloren te zijn. In de Pyreneeën. De Camino neemt. In de herberg kun je Nederlands praten. Prettig. Blijkt de jas gevonden te zijn! De Camino geeft.

Gaandeweg leer ik pelgrims kennen. De meesten zijn oké, een enkeling minder. Een jonge Venezolaanse vrouw die nu in de VS woont, heeft een Bigfoot poppetje voor zich op tafel. Want kan geen gesprekken beginnen. Bigfoot helpt haar. Ze ontwikkelt zich goed en heeft Bigfoot niet meer nodig. Bigfoot blijft later achter bij de Cruz de Ferro. Tranen met tuiten, maar ook heel opgelucht. Ze werpt zich op als mijn dochter. Ze zorgt voor me. En ik voor haar. We lopen daarna lange tijd samen. En komen samen aan in Santiago de Compostela. En appen nog steeds.

Een Nederlandse jongeman heeft voor het eerst in zijn leven blaren. Knipt het vel weg. Gezien op YouTube. Heeft daar last van. Vind ik niet heel vreemd. Een Nederlandse studente kijkt er naar en schudt haar jonge hoofd. We verzorgen zijn voeten zo goed en kwaad als het kan. Hij kan weer verder en is twee dagen eerder in Santiago dan wij. Fijn dat we het verschil konden maken.

Ik heb een lang en goed gesprek met een Deense verpleegster. Ondanks het leeftijdsverschil van meer dan dertig jaar vinden we elkaar gemakkelijk. We praten. Vooral over haar ongezonde relatie die ze net verbroken heeft. Veel verdriet. Gelukkig ook veel humor. We lachen wat af. Ik zorg voor haar voeten, want ze heeft drie lagen blaren. Echt verkeerde schoenen. Ook zij neemt een dochterrol aan. Veel lopen we niet samen. Onze tempo's zijn te verschillend. Ze loopt met de Nederlandse studente. Ineens heb ik nog een dochter. Het wordt zo een heel caminogezin. We zien elkaar dagelijks. Soms lopen we ook samen. De Camino is het leven in dertig dagen.

Als ik 1.000 kilometer heb gelopen, vraag ik een Deense vrouw (leeftijdsgenoot) een foto te nemen. We lopen samen verder. Eten samen en delen het bed. Het stapelbed. Later raken we elkaar weer kwijt. Na twee weken hernieuwd contact. Ze maakt ook de foto van de 1.500 kilometer. Het gezin bestaat nu uit mij, een vrouw en drie dochters. Bij de Cruz de Ferro laat de verpleegster haar zorgen achter. Als ik haar opvang zijn de tranen niet meer te stoppen. Slap in mijn armen tot ze geen tranen meer heeft.

Inboeken bij een herberg. Niets plannen. Zijn de voeten goed? En door. Zijn we er klaar mee? Zoeken we een albergue. Nooit een probleem. Douchen, de was doen. Steeds maar weer opnieuw. Voeten bekijken en verzorgen. Pelgrimsdiner of gezamenlijke maaltijd. Of zelf wat in elkaar flansen? Iedere dag opnieuw. Iedere dag fijn. Nieuwe mensen, boeiende gesprekken. Wie ben je? Wat beweegt je? Hoe gaat het nu me je? En gewoon mooie, diepe, slappe en gezellige praatjes. Glas wijn. Of bier. En 's nachts genieten van een symfonie van gesnurk. Iedere dag opnieuw.

Vertrekken na een karig of ontbrekend ontbijt. Liefst als het licht is, soms als het schemert en een enkele keer als het donker is. Niet fijn. Wel prachtige kleuren als de zon opkomt. Om ons te verwarmen. Ons te verlichten. Beter dan die irritante hoofdlampjes. Ze halen het mystieke uit de donkerte. En verblinden anderen. Zo niet fijn. Na ruim twee uur rust. Koffie. Tortilla. Toilet. Net als iedereen. Je bent een individuele pelgrim. Net als iedereen. En iedereen doet hetzelfde. Terwijl we allemaal uniek zijn...

De rust voor de lunch. Soms eten bij me, meestal niet. Stokbrood. Altijd weer stokbrood. Later thuis bruine boterhammen eten. Heerlijk. Bij de lunch een medicijn nemen. Zo noemt de Deense moeder een glas bier. Altijd groot. Nooit klein. Is goed voor de beenspieren. Vandaar medicijn. Ik ben eenvoudig over te halen. Ik geloof haar direct... En dan weer door. Meestal nog een tiental kilometers.

Dan breekt mijn tandenborstel. Drama. Ik heb één luxe artikel bij me. Ik twijfelde. Tussen een elektrische tandenborstel en een e-reader. Gekozen voor de e-reader. Tandens poetsen is belangrijk voor mij. Ook tijdens uitzendingen. Maakt dat ik me mens voel. En juist die dag geen winkels dus geen tandenborstel. Ik berust. 's Avonds eten we met elkaar. Drinken er wijn bij. En bier. Een motor-nomade sluit aan. Heeft toevallig nieuwe tandenborstels bij zich. Ik krijg een oranje borstel, want Nederlands. De Camino neemt. De Camino geeft.

En dan Santiago. Een entree die geen schoonheid doet vermoeden. Een paar kilometer tot de historische binnenstad. Een laatste stempel. Nooit gedacht dat ik dat leuk zou vinden. Dat verzamelen van stempels. Maar wat een leuke herinnering. Twee credencials vol. En later ook nog een credencial voor Muxía en Fisterra. Pelgrims die ontladen. Het is volbracht. Hoe bijbels. Pelgrims die elkaar omarmen. We zijn vrienden geworden. Familie zelfs. De kathedraal bezoeken. Druk, druk, druk. De mis in het Spaans. Niet eens een bisschop, laat staan een kardinaal. Het grote wierrookvat suist door de ruimte. Dankbaarheid overvalt me. Tranen over mijn wangen. Kaarsje gebrand.

De rij voor een compostela is er nog steeds. Ook voor een afstandscertificaat. 1.800 kilometer. Ik dacht zelf eerder 1.700 kilometer. Maar de kerk liegt niet. Toch? Twee dagen later: verder. Bedevaart beëindigd, wandelvakantie begint. Vijf dagen regen. Jammer dan. Alles nat, ook de compostela en het afstandscertificaat. In Fisterra helpt een herbergier mij met het redden. Bamboekoker, documenten in keukenpapier. Gered.

Na twaalf weken weer thuis. Slapen zonder symfonie van gesnurk. Mijn Camino neemt: mijn haar te lang, mijn baard staat alle kanten op. Mijn hoed kapot. Mijn schoenzolen versleten, mijn rugzak heeft geleden. Mijn kleren stinken. Ik heb een onvergetelijke reis gehad. Mijn Camino geeft: ik ben rustiger, minder oordelend, het arbeidzame leven is afgesloten. Weet weer wat belangrijk is: dat iedereen het leven mag leiden dat hij/zij wil. De vrijheid, de verwondering, het sociale contact. Het religieuze, het spirituele en het mystieke. Alles beleefd. Het reflectieve, het historische, het sportieve. Het was er allemaal. Mijn Camino.

Hospitalité

Gerard Groenendijk

Veel kerken op de weg naar Santiago de Compostela staan gastvrij open, maar juist dit gebedshuis heeft de poort gesloten. Het wonderige portaal is amper groot genoeg om mij een droog plekje te bieden. Net op tijd, voordat het noodweer op z'n hevigst is, heb ik dit dak boven mijn hoofd gevonden. Nat maar niet doorweekt, kijk ik vandaar spijtig naar het restaurant, mijn eerst gekozen schuilplaats. Daar was ik niet welkom. Wel moet ik zeggen dat de geur die ik verspreid de aromatische dampen uit de keuken overtrof. Modder en een beslagen bril waren ook al geen aanbeveling mij binnen te laten. Maar toch.... ik had begrepen dat pelgrims gastvrij bejegend worden.

Toen ik uit het drukke provinciestedje fietste, waar ik met koffie en taart had gerust, zag ik al snel donkere wolken die zich in korte tijd samenbundelden tot een zwarte massa. Zigzaggende lichtflitsen schoten door de lucht. Ik wist dat ik beschutting moest zoeken. Samen met mijn angst voor onweer gaf het bord dat vertelde dat het dichtstbijzijnde dorp niet heel ver was. mij de energie om die paar kilometer in enkele minuten te overbruggen. Ik telde de seconden tussen de bliksem en de klap. Ik kreeg weer beelden van ons gezin, vroeger, 's nachts verzameld rondom de keukentafel. Geknield met de ellebogen op de zitting van de stoelen. De geldkist als heilige graal midden op tafel. Wij bleven bidden tot het onweer voorbij was.

De eerste druppels vielen toen ik het dorp binnen jakkerde. Even daarvoor had ik op volle snelheid een simpel beschilderd paneau gezien met een pijl, een druiventros en een tentje. Omdat ik geen camping zag en hoopte in het dorp een café of restaurant te vinden, schonk ik die aankondiging geen aandacht. Ik was toen nog onwetend van wat mij juist daar, waar de pijl heen wees, te wachten stond. Na de teleurstelling bij het restaurant zag ik de kerk waar ik nu onder het portaal wacht tot het noodweer voorbij is. Denkend aan de nachtelijke smeekbeden op de ouderlijke boerderij, merk ik niet dat de windvlagen afnemen,

de angstaanjagende klappen in de verte verdwijnen en de watergordijnen regenbuien zijn geworden. Het is droog, ik kan verder. Ik besluit naar de rand van het dorp terug te fietsen om te kijken of er inderdaad een camping op een wijngaard is. Het lijkt mij raadzaam om vandaag zo snel mogelijk mijn eigen schuilplaats op te zetten. De pijl wijst naar een landweggetje dat inderdaad richting onafzienbare rijen druivenstokken gaat. Het glooit omhoog. Ik passeer een schuur en daar zie ik wat werkers aan wie ik vraag of er een camping is. Inderdaad en ik moet flink omhoog, begrijp ik uit hun antwoord. Het valt wel mee, na ongeveer anderhalve kilometer klimmen kom ik bij een veldje met daarop één tentje. Wel een schitterend veldje, de zon vermenigvuldigt zich in de regendruppels die aan gras en bloemen hangen. Vlinders wagen zich weer op het open veld en zoemende insecten dartelen van bloem naar bloem. Hier wil ik wel blijven. Hoewel weinig er op wijst, is dit inderdaad de camping. De kampeerster van dat ene tentje vertelt mij dat ik zonder mij eerst te melden mijn tent kan opzetten, de 'patron' komt straks wel langs. Deze informatie lijkt me betrouwbaar en ik kies een plek. Mijn onderkomen staat snel overeind, het slaapmatje is uitgerold en de slaapzak ligt erbovenop. Mijn fietskleding hangt aan de waslijn.

Ik ga zelf maar eens op onderzoek uit. Ik wil de beheerder of eigenaar van dit veldje wel even spreken. Ik zie tussen de bomen niet ver van het kampeerveldje een groot huis. Ik ga daar kijken. Het is een oud landhuis. Aan de achterzijde onder een luifel zie ik een klein gezelschap. Een oudere dame, een man en een vrouw van middelbare leeftijd en een jonge vrouw. Ik loop er heen en wil vragen waar ik de beheerder van de camping kan vinden: "Excusez moi, je parle un peu de Francais". Voordat ik verder kan gaan met mijn vraag zegt de man in het gezelschap: "What do you want: French, German, English or..... Dutch". Ik word uitgenodigd te gaan zitten en krijg een glaasje wijn aangeboden. Op tafel staat een mandje stokbrood, een stukje kaas en wat perziken op een schaalte. Ik mag ervan nemen. De gastvrijheid maakt van deze eenvoudige lunch een feestmaal. Al snel begrijp ik dat de oudere dame degene is die Nederlands spreekt en evenals de jonge Franse vrouw niet op dit landgoed woont. De man is de bewoner van het huis en de eigenaar van de wijngaard en camping. Bij hem moet ik me inderdaad melden. De andere vrouw is zijn partner. Zonder mijn nieuwsgierigheid te laten blijken krijg ik uitgelegd waarom deze mensen hier bij elkaar zitten. Ze hebben een kleine ceremonie achter de rug, ze zitten er nu van bij te komen, het was emotioneel geweest. Alle vier doen ze hun best om mij de reden van hun samenkomst duidelijk te maken. Naast dat ik mag delen in de lunch, mag ik deelgenoot zijn van hun gezelschap. Ik ben niet alleen welkom op het terras, maar ook welkom in hun verhaal. Ik kan niet anders dan hun gastvrijheid beantwoorden met die van mij. Ik open de deuren van mijn

hart om hun verhaal in mij op te nemen. Zowel zij als ik tonen onze gastvrijheid. Zij zijn gastgever voor mij en gast in mijn hart; daarmee ben ik niet alleen gast maar ook gastgever. Ik ervaar gelijkwaardigheid. Mooi dat in het Franse woord 'hôte' beide betekenissen terugkomen.

De oudere Nederlandse vrouw was in de zeventiger jaren met haar man naar Frankrijk geëmigreerd. Ze hadden een oude boerderij met land gekocht en alles weer van de grond af opgebouwd tot een waar paradijs. Ze hadden de woning en de schuren hersteld. De olijfbomen gesnoeid, de overwoekerde weiden schoongemaakt en een groentetuin aangelegd. Daar werd hun dochter geboren. Regelmatig verkochten ze hun biologische producten op de markt in het nabijgelegen provinciestadje. Het was hard werken geweest met niet alleen maar voorspoed maar wel volgens hun idealen. Begin 2000 overleed haar man. Ze wilde hem dichtbij zich houden en laten rusten in de grond die ze samen met zoveel liefde hadden bewerkt. Op een mooie plek met zicht op alles wat ze hadden opgebouwd had ze hem begraven en een grafsteen geplaatst. Vanaf toen stond ze er alleen voor. Het was hard en moeilijk, maar ze wilde de boerderij niet opgeven. Hun levenswerk moest overeind blijven. Maar het werk was haar toch te veel. De omgeving werkte niet mee, men vond dat een vrouw alleen niet een boerderij draaiende kon houden. De aanpak zonder landbouwgif en kunstmest werd niet gewaardeerd. Ze ervoer zelfs tegenwerking. Maar ze knokte door. Uiteindelijk moest ze toch opgeven: de schulden te groot, het onderhoud te achterstallig en de eenzaamheid te ondraaglijk. Op advies van haar dochter verkocht ze de boerderij om te verhuizen naar een appartement in het provinciestadje waar ze zo dikwijls op de markt had gestaan met haar groente en fruit. Met veel moeite en verdriet moest ze alles achterlaten wat haar lief was, maar de grafsteen van haar man moest mee. Ze zette het op het balkonnetje, waar ze hem dichtbij zich had. De steen was symbool voor zijn aanwezigheid. Zo kon ze ervoor zorgen dat er elke dag bloemen stonden bij haar man. Maar ook het leven in dit stadje viel niet mee. Ze miste de ruimte, ze had niet veel contacten, haar dochter woonde inmiddels in Bazel en kon niet vaker dan een keer per jaar naar haar moeder. Met het ouder worden werd de last van de eenzaamheid ook groter. Ze kon ook steeds moeilijker haar appartement uit. Gelukkig had ze nog eenmaal per week aanspraak aan een meisje dat haar huis schoonmaakte en ze wees naar de jonge vrouw in het gezelschap. Toen de dochter weer eens over was, kwamen deze problemen op tafel. Tot haar verbazing nodigde haar dochter haar uit om dicht bij haar te komen wonen. In Bazel, dan kon ze regelmatig langskomen en haar helpen. Een mooi plan en wat wilde ze nou nog meer dan haar laatste jaren doorbrengen bij haar dochter in de buurt. Maar hoe moest dat met haar man? Ze kon die grafsteen toch niet achterlaten? Die moest

mee! Maar hoe? Ze besprak dat met haar huishoudelijke hulp en ze keek weer richting de jonge vrouw. Een week later kwam zij met de oplossing. Ze werkte ook in een landhuis op een Domaine. Daar is een kleine oude familie- begraafplaats. Ze had gevraagd aan de eigenaar of de grafsteen daar geplaatst mocht worden. Hij had geen enkel bezwaar en dat had deze morgen plaatsgevonden en daar zaten ze nu over na te praten.

Na dit verhaal gehoord te hebben vraagt men mij hoe ik hier terechtgekomen ben. “Waarheen ben je onderweg?” en “waarom wil je juist hier je tent opzetten?”. Ik oogst veel bewondering voor mijn fietstocht en Santiago de Compostela is hun welbekend. Ik moest dan wel onderweg Lourdes bezoeken! Ik vertel over het onweer van deze middag waar ik voor wilde schuilen en ja ze hadden de zwarte angstaanjagende lucht ook gezien. Ik vertel over het restaurant waar ik niet binnengelaten werd, over de gesloten kerk en het winderige droge plekje. Ik zei dat ik blij ben dat ik een camping had gezien bij dit dorpje. De camping op deze Domaine. De eigenaar vraagt mij waarom ik deze pelgrimstocht ben begonnen. Ik geef het eerlijke antwoord dat ik niet een duidelijk doel heb. Wat ik wel weet is dat ik eraan moest beginnen en nu wordt gaandeweg het thema duidelijk. Ik verdiep mij reizend naar Santiago de Compostela in de betekenis van ‘gastvrijheid’.

Inmiddels is de stemming zo vriendschappelijk en de sfeer zo open dat ik wel durf te vragen of ik het begraafplaatsje zou mogen bezoeken. Natuurlijk kan dat, ze willen mij alle vier daarbij wel vergezellen. We lopen om het huis heen. Aan de voorkant van het landhuis ligt een pad, dat volgen we een paar honderd meter en dan zie ik het al liggen. Zoals ik het me had voorgesteld: een zwart metalen sierhek, daarbinnen is het gras wat hoger, een kruis komt boven het hek uit en er staan wel vijf of zes grafstenen. Bloemen bij een steen die tegen het hek staat. Het is de steen van de echtgenoot van de oudere Nederlandse dame. Ik vraag haar waaraan haar man overleden is.

Hij was aan het werk op het land, de lucht werd zwart, een hevig onweer en hij werd door de bliksem getroffen.

Een onvergetelijke camino

Melanie Klaassens

Op vrijdagavond 2 september zit ik in de woonkamer van mijn grootouders. Het is mijn laatste avond voor het vertrek naar Saint-Jean-Pied-de-Port waar ik zal starten met de Camino naar Santiago de Compostela. Een wandelroute van maar liefst 780 kilometer dwars door het Spaanse binnenland. Ik kijk de antieke woonkamer van mijn grootouders rond. Mijn opa, een hoogbejaarde man van inmiddels negentig jaar, kijkt glazig voor zich uit. Ik vind het lastig om in te schatten wat er door mijn opa heen gaat. De man is weliswaar nog vitaal, maar zijn mentale gezondheid lijkt achteruit te gaan. In de grote stoel naast mijn opa zit mijn oma. Ik kijk haar aan en ik zie een schaduw van bezorgdheid over het gezicht van mijn oma trekken. Haar zorgen over haar man, kinderen en kleinkinderen lijken haar soms te veel te worden. Als ik dan ook nog zo'n grote reis ga maken in mijn eentje heb ik erg met mijn oma te doen. In tegenstelling tot mijn twee jaar jongere broer Matthijs. De lange, slungelige jongen zit onderuit gezakt in zijn stoel en maakt voortdurend opmerkingen over de zakkenrollers in het Gare du Nord in Parijs. Een overstap die ik morgen zal moeten maken. Door zijn opmerkingen begin ik een tinteling in mijn buik te voelen. Ga ik mijn weg op het station wel kunnen vinden? Zal ik alle treinen en metro's op tijd halen? Ik kijk op de grote bruine klok op de muur, 11u00 uur geeft hij aan. Langzaam sta ik op uit mijn stoel, ik heb tegen dit moment opgezien. Als ik mijn jas heb dichtgeritst, komt mijn oma naar mij toe, ze slaat haar armen om mij heen. Bij het loslaten zie ik dat ze tranen in haar ogen heeft staan. Het doet mij verdriet om mijn oma zo te zien en ik beloof haar met heel mijn hart dat ik er een onvergetelijke reis van maak en thuis kom met prachtige verhalen. Even zie ik de mondhoeken van mijn oma omhoog krullen, maar in haar ogen kan ik aflezen dat ze de komende dagen geen oog zal dicht doen.

Met een keurig afgewogen rugzak en een gezonde dosis zenuwen loop ik het beroemde dorpje Saint-Jean-Pied-de-Port binnen. Het is mistig en grauw als ik het kleine station achter mij laat. De straten zijn smal met hoge witte huizen en rode rustieke luiken naast de ramen. Rondom de straten zijn feestelijke vlaggetjes

gespannen en de felgekleurde parasols maken er een gezellige sfeer van. Ik ben onder de indruk van de middeleeuwse uitstraling. Dit is wel even iets anders dan de kaarsrechte rijtjeshuizen in Emmen. Het is druk in de straten en naast mij zie ik een man lopen. Ik gok dat hij midden dertig is, hij heeft een vriendelijk gezicht. Hij heeft net als ik een backpack op zijn rug en zal ook aan het begin van zijn Camino naar Santiago staan. Ik vraag mij af wat zijn beweegredenen zijn om deze tocht te ondernemen. Deze vraag ging bijna dagelijks door mijn gedachten de laatste maanden voor vertrek en keer op keer probeerde ik voor mijzelf een rationeel antwoord te bedenken. Overdenken en piekeren behoren zeker tot mijn woordenboek.

De herberg waar ik overnacht, heeft een knusse en huiselijke sfeer. In de keuken wordt Baskische muziek gedraaid en in het midden staat een lange houten eiken tafel met stoelen in verschillende kleuren en vormen. Voor het raam hangen kleine groene hangplanten. De gastvrouw is erg vriendelijk en verstaat overduidelijk haar vak. In de herberg verblijven naast mij nog zo'n vijftien andere pelgrims vanuit alle hoeken van de wereld. De één spreekt beter Engels dan de andere, maar met handen en voeten worden er leuke gesprekken gevoerd aan de lange tafel. Na het avondmaal vertelt de gastvrouw over een traditie in de herberg. Ze vouwt haar handen om een onzichtbare bal en meldt dat wie de bal vangt, zijn of haar naam zegt en met welke reden hij/zij deze tocht wil lopen. Opnieuw gaan mijn gedachten terug naar mijn vraag eerder die dag. Wat ga ik vertellen als het mijn beurt is? Aan tafel heeft iedereen zijn of haar eigen reden voor de Camino. Van geloofsovertuiging tot het willen loskomen van de dagelijkse sleur. Als ik de onzichtbare bal vang, kijk ik de groep rond. Ik hou nooit van dit soort momenten, spreken in een groep. Ik schraap mijn keel en begin te praten. Mijn naam is Melanie, ik kom uit Nederland en ik ben hier om de uitdaging met mijzelf aan te gaan. Wie ben ik zonder mijn vertrouwde houvast?

Met nog zo'n vierhonderd meter tot de top van de berg voel ik de spieren in mijn benen verzuren. De Pyreneeën, het gebergte op de grens tussen Frankrijk en Spanje. Het uitzicht is adembenemend en nog nooit heb ik de natuur op deze manier mogen aanschouwen. De ruige rotsformaties en de weidse uitzichten. Het is overweldigend en tegelijkertijd fysiek uitputtend. Het wandelen in dit gebergte vergt heel wat meer lichamelijke inspanning dan de vlakke wandelroutes die ik in Nederland heb gelopen. Zweetdruppeltjes lopen dan ook in straaltjes van mijn hoofd. In de verte zie ik een kudde paarden grazen. Prachtige, sobere paarden. Bovenaan de heuvel loopt één van de paarden naar beneden terug naar de kudde. Met zelfverzekerde, krachtige passen beweegt het rustige dier zich voort. Totaal

niet in de ban van al die pelgrims die zijn territorium doorkruizen. Ik gesp mijn rugzak van mijn rug en blijf een tijdje op een steen zitten kijken naar de kudde. Het paard heeft zich bij de rest gevoegd en groet ze met een zachte hinnik. Zachtjes snuffelt hij door de manen van één van de andere paarden waarna hij zich op het gras stort. Even denk ik terug aan thuis, aan mijn eigen paard. Zou ik haar net zo gelukkig kunnen maken als dit paard in deze kudde?

Aan de bomen en bladeren is te zien dat de herfst zijn intrede ook in Spanje doet. Ik loop achter een oud vervallen treinstation. De lucht ziet er bedrukt uit, de omgeving is kil en winderig. Een eindje verderop staat een oude trein stil op de rails, de kleuren op de trein zijn vervaagd en er is een raampje ingeslagen. Als ik de treinrails ben overgestoken loop ik het plaatsje El Burgo Ranero binnen. Het is een klein plaatsje met een paar straten, een supermarktje en een kerk. De herberg waar ik verblijf, ziet er gezellig uit. Aan een lange tafel zitten mensen te lezen of een spelletje te doen. De gastvrouw wijst mij de weg door de herberg. Op de begane grond is de gemeenschappelijke ruimte, de badkamer en het toilet. Op de eerst verdieping bevinden zich de slaapkamers. Ik beland op het onderste bed van een stapelbed en deel mijn kamer met 7 andere pelgrims. In de herberg is het gebruikelijk om zelf te koken en het lijkt mij gezellig om dit met anderen te doen. Toch lijken de andere pelgrims liever te dineren met hun eigen groep, vrienden of familie. Ik voel mij alleen als ik 's avonds in bed lig. Ik heb tranen in de ogen en hunker naar mijn eigen vertrouwde familie. Wat doe ik hier alleen?

De volgende ochtend gaat de route de eerste kilometers rechtdoor. Het geeft mij de tijd om na te denken over de dag ervoor. Te overzien wat er gisteren nu precies is gebeurd. Ik voelde mij bedroefd en alleen. Natuurlijk mag ik mij verdrietig voelen, maar laat ik humeur en geluk zoveel afhangen van anderen? Volslagen vreemden? Ben ik in Nederland ook te veel bezig met anderen? Zou ik meer op mijn eigen koers moeten varen?

Hoewel ik de geruchten, het gerumoer van medepelgrims over de uitgestrekte Meseta hoor, is het voor mij een oase van rust. In de ochtend, in de vroege uren, zie ik niemand op de langgestrekte paden. Hier en daar hoor ik het getjirp van een vogel en de wind die langs mijn koude huid strijkt. Ik blijf meerdere keren staan om een blik te werpen op de omgeving. Een onverhard pad baant zijn weg door het dorre weidse landschap. De graanvelden kleuren bruin en op een enkele kale boom na is er niks te vinden. Ik probeer mijn gedachten uit te zetten en te ervaren hoe mijn lichaam voelt. Mijn ademhaling is iets sneller door het wandelen en de wind voelt aangenaam koel. Daarnaast voel ik nog iets, iets wat nieuw voor mij is. Mijn

gedachten lijken zich uit te schakelen. Het is stil in mijn hoofd en ik voel mij voor het eerst echt ontspannen. De zon schijnt af en toe door het wolkendek en ik wens vurig dat ik dat rustgevend gevoel mee terug kan nemen naar huis.

Na een dag van 26 kilometer wandelen kom ik op de voorlaatste avond aan in een klein dorpje op z'n 20 kilometer afstand van Santiago de Compostela. De tuin van de herberg ziet er knus en sierlijk uit. In het midden ligt een vijver met eromheen fleurige bloemen. Om de vijver staan gezellige palletbanken en aan de achterkant van de tuin tussen twee bomen is een hangmat gespannen. Als ik plaats neem op één van de palletbanken komt de gastvrouw naar buiten. Ze meldt dat er een speciale dienst voor pelgrims wordt georganiseerd.

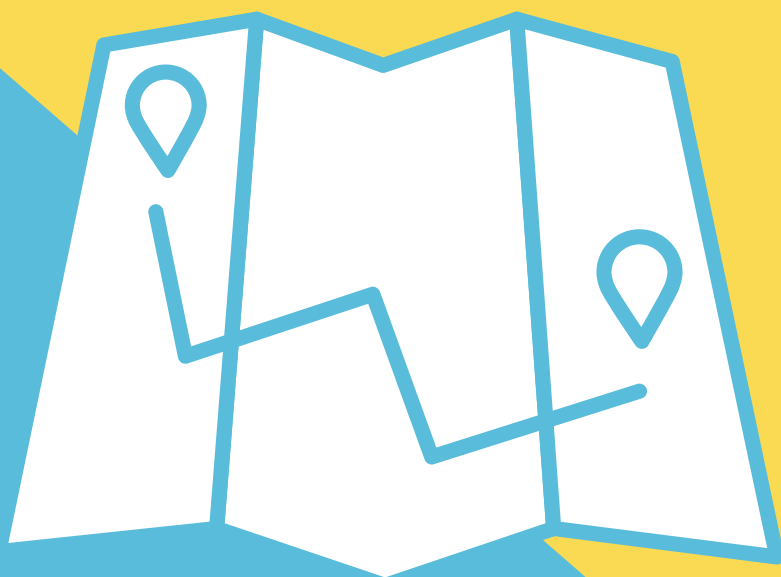
De dienst bevindt zich in een ruimte in het binnenverblijf van de herberg. De kamer is klein, maar huiselijk ingericht. Er staan banken en stoelen gedecoreerd met schapenvachtjes en kussens. In de kamer zitten zo'n tien andere pelgrims en een priester in een lang gewaad. Als iedereen zich heeft gesetteld en het gezelschap compleet is, begint de priester te praten. Hij wil graag weten, net als de gastvrouw in mijn eerste herberg, wat de reden is dat ervoor gekozen is de Camino te lopen. Ik mag als eerste en ik start mijn zin met dat ik nog nooit twee maanden alleen van huis ben geweest. Verder dan deze zin kom ik niet. Ineens tollende gedachten door mijn hoofd en besef ik plotseling waar ik mee bezig ben, waar ik allemaal slaap en hoeveel kilometer ik heb gelopen. En, bovenal dat ik dit allemaal in mijn eentje heb gedaan. Het waren tranen van geluk.

In boeken en blogs wordt geschreven over het leven voor en na de Camino. Onderweg stelde ik mijzelf vaak de vraag wat voor levenslessen ik uit deze bijzondere gebeurtenis zou halen. Wat zat er voor mij in na 780 kilometer wandelen? Soms hoopte ik na een lange wandeldag dat de antwoorden uit de lucht kwamen vallen. Maar de Camino is geen kant-en-klaar instructieboek. Men schrijft dat men de Camino loopt om zichzelf te leren kennen. Ik ben hier als mijzelf, wie moet ik leren kennen? Wandelend door de bergen, door de regen en onder de felle zon. Slappend in stapelbedden met vijftig snurkende pelgrims en dit alles alleen en ver van huis. Op de Camino vind je zowel tranen van onmacht als ontroering. Na dagen, weken begint er langzaam een lampje te branden. Ik ben helemaal niet op zoek naar dat mirakel dat iedereen in de boeken belooft. Het enige wat ik hoef te doen is achteromkijken. Gewoon eens stilstaan bij wat er gebeurt en waar ik mijzelf toe heb gezet. Ik heb mezelf 780 kilometer te voet van Saint-Jean-Pied-de-Port in Frankrijk naar Santiago de Compostela in Spanje gebracht. Ik heb gehuild, maar ook zelf mijn tranen weer gedroogd. Ik heb mijn eigen wonden gelikt, ik heb mijzelf vooruitgeduwd maar ook ingehouden. Ik heb met mensen

vanuit alle werelddelen gesproken en vriendschappen gesloten. Ik heb gelachen, gedanst en genoten. Ik ben mezelf niet kwijt, nooit geweest ook. Ik zoek geen antwoord op moeilijke vragen, want die zijn er niet. Het enige wat ik hoef te doen is achteromkijken en ik weet wie ik ben. En de belofte aan mijn oma? Deze heb ik gelukkig kunnen nakomen, een onvergetelijke reis met geweldige verhalen.

Nergens bang voor

Lonneke Lodder

*P*aray-le-Monial, 3 mei 2015

De spiralen kraken als ik neerplof op de twijfelaar. De hotelkamer lijkt op een bonbondoos. Op de vloer ligt een vaalrood tapijt en de muren zijn van onder tot boven behangen met een druk bloemetjesmotief. Zittend op het bed, kan ik nog net de torens van de basiliek zien. Ze steken af tegen een grijze lucht. Ik sta op om mijn telefoon uit het voorvakje van mijn rugzak te vissen. "Hoi mam, ik ben aangekomen hoor" ' zeg ik luchtig. Mijn moeder stelt de moedervragen. Hoe was de treinreis? Ging de overstap in Parijs goed? Hoe is het weer? Ik beantwoord ze en vraag of mijn vader in de buurt is. Als ik zijn stem hoor, val ik met de deur in huis. "Pap, wat nou als de bank erachter komt? Zouden ze gelijk overgaan tot gedwongen verkoop? Of zou ik eraf komen met een waarschuwing?" Mijn vader weet meteen waar ik het over heb. "Hoe moet de bank er nou achter komen?" vraagt hij. "Je maakt toch gewoon de hypotheek over?" "Ik weet het niet," zeg ik. "Misschien heb ik slapende honden wakker gemaakt." "Maar Lon," zegt mijn vader bezwerend, "zo'n bank heeft honderdduizenden hypotheeken. Die gaan toch geen aandacht besteden aan iemand die elke maand betaalt?"

Ik had alles tot in de puntjes geregeld. Mijn onbetaald verlof, het doorbetalen van mijn pensioen, mijn looptrainingen en de ultieme paklijst. Ik had zelfs een paar identieke wandelschoenen gekocht, die mijn ouders zouden opsturen zodra het huidige paar was versleten. Het was alleen niet gelukt om mijn appartement te verhuren met instemming van de bank. De eisen en regels bleken onmogelijk. En nu zit er een huurder in mijn huis zonder medeweten van mijn hypotheekverstrekker.

Het schijnsel van de straatlantaarn komt boven de gordijnen uit. Het geeft een gelige gloed over het bloemetjesbehang. Ik lig met mijn armen onder mijn hoofd gevouwen en tel de slagen van de klok. Vier zijn het er. Nog lang geen tijd om op te staan. Wat als de burens me verraden? En waarom wilde ik dit ook alweer? Het is

alleen maar een vlucht; het gaat toch niets veranderen. Over vier maanden zit ik gewoon weer achter mijn bureau.

Moissac, 31 mei 2015

De eerste keer dat Graham een Perrier menthe bestelde, had ik hem meewarig aangekeken. Wie drinkt er nou fluoridespoeling? Totdat we op een warme dag langs zo'n typisch plekje op de Chemin du Puy liepen: een afdak, wat tuinstoelen en een koelkast. Op een tafeltje stond een potje voor het geld. Er waren ook glazen; na afloop zelf even afwassen onder het kraantje. De koelkast lag vol met glimmende blikjes Perrier. In de deur stonden de flessen siroop. Graham goot in twee glazen een royale hoeveelheid siroop de menthe. Hij reikte me er eentje aan, samen met een ijskoud blikje. Ik schonk de inhoud in mijn glas en keek naar de bruisende, groene substantie. Ik had dorst en hoe vies kon het nou zijn? Ik nam een slok. Mijn tong begon te tintelen. Ik slikte het door en het was alsof er koelvoeistof via mijn slokdarm door mijn lichaam werd verspreid. Ik zette het glas weer aan mijn mond en dronk het in gulzige teugen leeg. Mijn hete wandellijf vulde zich met de frisheid van pepermint. De sensatie was geweldig.

Sindsdien bestelt Graham er altijd twee. We zijn opgenomen in een groep Fransen. Graham komt uit Nieuw-Zeeland en spreekt alleen Engels. Mijn Frans is op zijn zachtst gezegd roestig. Maar het is een vrolijke groep en een lach is in elke taal hetzelfde. Ik leef nu vier weken in een wereld van rood-witte markeringen, rugzakken, stapelbedden, handwasjes, repas communaux en nu dus ook Perrier menthe. Als de zon schijnt, dan zingen de vogels. Als het regent, drinken de bomen en de bloemen. Op zo'n dag zijn een hete douche en een setje droge kleren een grotere sensatie dan een middag in een spa. Bij mijn aankomst in Moissac zit Graham al op een terras, samen met Christine en Monique. Nog voordat ik een stoel kan pakken, heeft hij de ober gewenkt. Graham wijst naar zijn glas en steekt één vinger op. De ober heeft het begrepen. "Heb je al onderdak?" vraagt hij, terwijl ik een grote slok groene koelvoeistof neem. Ik schud mijn hoofd. Graham heeft zichzelf op een nacht hotel getrakteerd en hij zegt dat de rest in een mooie herberg zit. "Très joli," benadrukt Christine, "lits simples, pas de superposés."

Oeh, een nachtje niet in een stapelbed, dat klinkt hemels. Na het aankomstdrinkje ga ik op pad. Maar op de deur van de herberg hangt het beruchte bordje 'complet'. Quel dommage. Ik dool verder door het stadje, vertwijfeld over wat ik zal doen. Net als ik besluit om mijn geluk in het hotel van Graham te beproeven, zie ik een uithangbord met een gele Jacobsschelp. Het zijn magneten: gele pijlen, Jacobsschelpen, afbeeldingen van een man in een bruin gewaad met een baard en

een staf. De radar van elke pelgrim is er als vanzelf op afgesteld. Deze plek is er voor jou, zeggen de symbolen, hier vind je je soortgenoten en wij omarmen jouw gewoontes. Zoals Broodje van Kootje en Friet van Piet aan de Spaanse costas. Er is plek in de herberg. Ik mag me rustig installeren en daarna terugkomen voor de betaling en een stempel in mijn pelgrimspas. Ik deel een kamer met twee kwieke Franse echtparen op leeftijd. Ze marcheerden eerder op de dag twee aan twee voorbij, de heren voorop. Meindls, broeken met verstevigde kniestukken, kreukvrije kaki overhemden. Fris gedoucht loop ik even later naar het tafeltje waarachter de herbergier zit, om me in te schrijven. Hij gebaart naar een glazen pot met briefjes op de hoek van de tafel. "Wil je er eentje pakken?" vraagt hij. "Er staat een boodschap op en je mag ermee doen wat je wilt." Ik sta na vier weken helemaal open voor caminosymboliek. Ik ken de spreuken. De Camino geeft je niet wat je wilt, maar wat je nodig hebt. Reiziger, er is geen weg, je maakt de weg door te lopen. En het gevleugelde *the Camino provides*, vrij vertaald als: de Camino zorgt voor je.

Zonder te kijken stop ik mijn hand in de pot en haal er een briefje uit. *Abandonner tes peurs*, staat erop. Laat je angsten los. Een openbaring blijft uit en ik voel een lichte teleurstelling. Ik ben helemaal nergens bang voor. Ik liep de eerste tien dagen tot Le-Puy-en-Velay in mijn eentje over verlaten landwegen. Ik verdwaalde, ploegde door de modder, trotseerde wild blaffende boerderijhonden, sliep alleen in verlaten salles de fêtes, maar angst kwam nog niet in mijn Camino-avontuur voor. De herbergier kan mijn gezicht lezen. "Soms is een boodschap wat langer onderweg," zegt hij. Ik bedank hem, stop het briefje in de zak van mijn broek en loop Moissac in, op zoek naar mijn vrienden van de Chemin.

De Meseta, 27 juni 2015

Okergeel en blauw. Stoffige, glooiende wegen tussen eindeloze graanvelden onder een diepblauwe lucht. Stenige muurtjes, af en toe een boom. De zon die genadeloos aan de hemel brandt. De borden, pijlen en schelpen, de wereld is veranderd in geel en blauw. In de verte lopen andere pelgrims. Het is alsof we in een doorzichtige tunnel door het landschap trekken, als mieren die elkaars spoor volgen. Het is een internationale karavaan, gefaciliteerd door een stevige infrastructuur. Zelden is het langer dan zes kilometer lopen naar de volgende *café con leche*, *albergue* of *menú del peregrino*. Maar als je tweehonderd meter naar links of naar rechts zou gaan, dan was je in *la España vacía*, het lege Spanje. Een land van boerengehuchten zonder voorzieningen, waar niemand Engels spreekt. De glazen tunnel voelt comfortabel. Nergens zijn gevaarlijke boerderijhonden, verdwalen is onmogelijk en de rugzak is een stuk lichter geworden zonder al dat extra water en proviand. En er

is genoeg te zien en te beleven. Vanochtend om kwart voor zeven dronk ik wijn uit de schelp van een Ierse pelgrim bij de fontein van Irache.

Het briefje zit nog steeds in mijn zak. Vier weken lang hevelde ik het dagelijks over van de broek die in de was moest naar mijn schone broek. En al die tijd wist ik niet wat het betekende. *Abandonner tes peurs*, in het gewone leven kan ik genoeg bedenken om bang voor te zijn, maar hier op de Camino werkelijk niets. En dan valt het kwartje. Dat briefje, dat gaat helemaal niet over mijn angsten op de Camino, maar op de weg daarna. De weg zonder gele pijlen en comfortabele voorspelbaarheid. Ik hoor voetstappen achter me en kijk om. "Wat is het hier prachtig hè?" roept Anna bij wijze van begroeting. Anna is ook Nederlands. Rode konen en een stevige bos grijze krullen. Ze vindt alles mooi op de Camino. Ik ontmoette haar in Roncesvalles, ze lag onder me in het stapelbed. Anna was ad rem en bleek een goed gevoel voor humor te hebben. Later ontdekte ik dat ze met die vrolijkheid een groot verdriet toedekt. Ze zou hier met haar moeder lopen, maar die werd ziek en overleed al na een paar weken. "Jij moet wel gaan hoor", had ze Anna op het hart gedrukt. En daarom loopt Anna nu hier. "Jij kunt echt overal de schoonheid van inzien hè?" reageer ik lachend. "Ja," zegt Anna, "hier wel." Ik kijk haar vragend aan en Anna lijkt even te aarzelen. "Het wordt anders als ik weer naar huis moet," zegt ze dan. "Hier op de Camino is alles makkelijker."

We zwijgen. Er is alleen nog het ritmische geluid van onze voetstappen. "Maar jij dan?" vraagt Anna opeens luchtig. "Voor jou zal het straks helemaal raar zijn als je zolang onderweg bent geweest." "Voor mij begint het echte avontuur dan pas," antwoord ik. Ik vertel Anna dat ik van mijn kantoorleven af wil. Er is een vaag plan. Iets met meer buiten zijn, een simpeler leven, dichterbij de natuur. Maar om daar te komen, moet ik allerlei spannende stappen zetten. Mijn baan opzeggen, mijn keurige ABP-pensioen opgeven, emigreren. Veel spannender dan een paar maanden je huis verhuren zonder medeweten van de hypotheekverstrekker. Anna moet lachen. Ik had haar verteld over de paniek die me overviel op die eerste dag. "Maar even serieus, wat houdt je nog tegen?" vraagt ze. "Angst," zeg ik. Ik kijk naar de stoffige punten van mijn schoenen. Stap voor stap lossen ze elkaar af op het stenige pad. Lopen is toch iets wonderlijks. "Mijn moeder heeft wel tien jaar over de Camino gepraat," verbreekt Anna de stilte. "En elk jaar kwam het toch niet zo goed uit."

Ik kijk opzij. Een kort moment ontmoeten onze ogen elkaar. Ik heb Anna nog niet eerder zo serieus zien kijken. "Stel je dromen toch niet uit." "Ik weet dat je gelijk hebt," zeg ik aarzelend. "Wat kan je nou gebeuren?" Ik zwijg en peins over deze vraag. Wat kan me gebeuren? Wat zou het ergste zijn dat me kan overkomen?

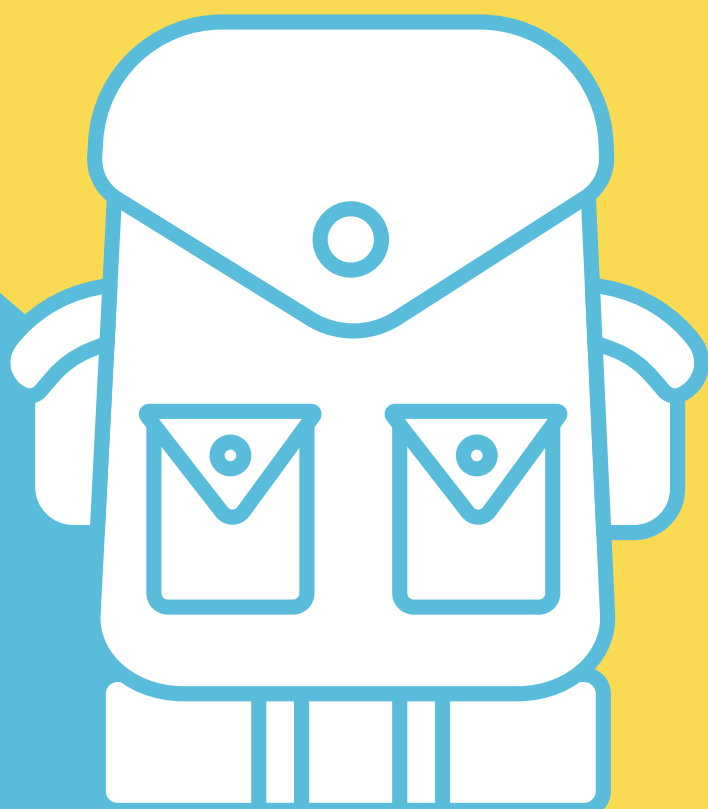
Mijn plan kan mislukken. Ik kan mijn huis en mijn spaargeld kwijtraken. Dat zou erg zijn. Maar is dat het allerergste? Anna voert haar tempo weer op. Ze loopt harder dan ik. "Ga je ook naar Los Arcos vandaag?" vraagt ze, terwijl ze haar hoofd omdraait. Ik knik bevestigend. "Dan heb je nog een kilometer of zes om het antwoord te bedenken," grijnst ze. Anna loopt met verende passen voor me uit, haar turquoise rugzak deint met haar mee. Bruine kuiten boven stoffige sokken. Er is een nog groter doemscenario, besef ik. Als ik over vijf jaar nog steeds aan het *ooit dromen* ben. Dat zou pas erg zijn. Anna wordt langzamerhand een klein poppetje in de verte. Ik fixeer mijn blik op de horizon. Daar, honderden kilometers westwaarts, ligt Santiago de Compostela. Maar dat is niet mijn bestemming. Die ligt daarachter ergens, voorbij mijn angst.

Lonneke vertrok in de zomer van 2017 naar Spanje en leeft nu een buitenleven in de Noord-Spaanse provincie Asturias. Zonder hypotheek.

Mijn Meseta

Saskia Nijhoff

M et enige tegenzin verlaat ik om zeven uur 's ochtends mijn heerlijke appartement in Burgos, waar ik twee nachten heb geslapen en helemaal ben bijgetankt. Ik heb genoten van de stad met zijn mooie pleinen en straatjes, van de kathedraal en het museum. Maar nu wordt het spannend: ik begin aan de Meseta. Lees over de Camino, surf op internet, vraag het ervaren lopers, overal hoor je over dit gedeelte van de weg. Voor velen het moeilijkste stuk, voor sommigen een etappe om na te denken en te mediteren. Ik ben heel benieuwd wat de Meseta mij zal brengen. Bang voor de zon ben ik niet echt, daar kan ik goed tegen. Bang voor eenzaamheid ben ik ook niet – ik heb Frankrijk in mijn eentje doorkruist en dit is mij uitstekend bevallen. Maar lange rechte wegen zonder heuvels vind ik vaak saai. Het grootste genot van de Camino vond ik de schitterende natuur, die ik beleefd heb als nooit tevoren. Is de Meseta ook zo mooi? Zal ik gaan genieten van dit gedeelte? Of wordt het zwaar?

Als ik buiten in de stille stad sta, ben ik alweer blij. Blauwe lucht, schapenwolkjes, nog koel. Het kan niet beter. Vlak voor ik de oude stad verlaat, is er een barretje open waar ik kan ontbijten. De hele vuilnisophaaldienst van Burgos heeft zich hier verzameld voor koffie en het staat blauw van de rook. Als ik op het terrasje ga zitten met een kopje thee, hoor ik: “Good morning, Martha Stewart!” . Daar heb je Bill en Angie uit Florida, die mij altijd Martha Stewart noemen, omdat ze mijn naam niet kunnen onthouden en mij vinden lijken op deze televisiester. Na het ontbijt lopen we de hele dag samen op, terwijl we de Amerikaanse politiek bespreken. Het landschap doet me minder als ik met anderen aan het kletsen ben, omdat de aandacht verdeeld is. Het is vlak, maar verder niet opvallend ‘anders’.

's Avonds doe ik mee met de pelgrimsmaaltijd, waar ik eigenlijk liever aan ontsnap. Ik hou niet zo van grote groepen. Ik voel me dan wat verloren in de zogenaamde gezelligheid. Deze keer (alweer!) paella, waarin de kip en groenten met een vergrootglas gezocht moeten worden. Ik zit gelukkig met een klein groepje aan een

aparte tafel, dat gaat me beter af. Een Amerikaanse leidt moeiteloos het gesprek in goede banen: iedereen evenveel spreektijd en goed luisteren naar elkaar. Hoewel ik de verhalen wel zo'n beetje ken, is het niet onplezierig.

Ik slaap met een snurkorkestje op de achtergrond. Tegenwoordig slaap ik beter in een slaapzaal dan wanneer ik een eigen kamer heb. Als het snurken niet te luid is, klinkt het als meditatiemuziek. Ik voel een soort geborgenheid. Ik vraag me af of ik straks thuis aan het gesnurk van mijn echtgenoot genoeg heb, of dat ik onze honden ook op onze slaapkamer moet laten slapen.

De tweede dag, op weg naar Castrojeriz, loop ik de mooiste etappe tot nu toe. Het graan staat fris en groen op de velden, je ziet de wind erdoorheen fluisteren. De uitzichten zijn adembenemend! Er is een lichte glooiing in het landschap en overal bloeien wilde bloemen. Vooral de uitgestrekte velden met klapprozen zijn geweldig. Het is alsof ik door de Keukenhof loop, zó kleurrijk. Het jonge blad van de populieren twinkelt vrolijk in de zachte wind. De ruïne van het klooster van San Antón is magisch in de ochtendzon. In het lage land zie je Castrojeriz – dat tegen een hogere heuvel geplakt ligt – al van verre. Het ligt er schitterend bij, met kerk, klooster en kasteelruïne. Het is een plaatje uit een brochure van een reisbureau. Ik vind er prettig onderdak op een slaapzaal zonder stapelbedden. De bedden zijn opgemaakt met echte lakens (geen wegwerp!) en er klinkt een zacht achtergrondmuziekje. Bij binnenkomst creëert dit een ontspannen sfeer, maar na een uur werkt het wel op mijn zenuwen. Ik doe deze keer niet mee met de pelgrimsmaaltijd, maar eet bij een bar in een tuintje, met uitzicht over de velden. Het leven op de Meseta is goed.

Als ik wakker word om zes uur zijn er al drie van de vijf bedden leeg. Het licht op de slaapzaal gaat automatisch om zeven uur aan, maar de relaxmuziek begint al om zes. Zo blijf je in ieder geval rustig als je je spullen in het donker niet kan vinden. Mijn buurvrouw is een maffe Amerikaanse die er uitziet als Calamity Jane uit de stripverhalen van vroeger: grote cowboyhoed, een overhemd met lange mouwen, een lange kaki rok en handschoenen. De geweren ontbreken. Zo vangt ze geen spatje zon. Ik krijg het warm bij de gedachte aan zoveel kleren, maar ze heeft natuurlijk gelijk.

De dag begint met een forse klim. Het uitzicht boven is een beloning voor de inspanning: al die eindeloze vlakken met koren in alle kleuren geel en groen, met daartussen de velden met klapprozen.

Wanneer ik 's middags aankom bij het Canal de Castilla vertrekt er net een rondvaartboot naar Fromista. Zo sluit ik deze dag af met een heerlijk half uurtje relaxen op een boot, die traag door het platte land trekt. Het is natuurlijk een beetje valsspelen, maar ach, op achttienhonderd kilometer mag dat wel.

In Fromista krijg ik het laatste bed in een herberg waar de eigenaar Nederlands spreekt. Hij is getrouwd met een Friezin, dat scheidt meteen een band. Met een Friese staartklok aan de muur voel ik me snel thuis. Ik eet spareribs op een terrasje. Een prachtige lichtgrijze zwerfkat zet zijn voorpoten op tafel en kijkt het eten uit mijn mond. Even later neemt hij keurig plaats op de stoel tegenover me, en kijkt me vragend aan. Vooruit dan maar, krijg jij ook wat.

Ik overdenk de Meseta tot nu toe. De afgelopen drie dagen waren zo mooi! Heerlijk gelopen, lekker weer, schitterend landschap. Waar heeft iedereen het over?

De eerste pelgrims vertrekken om kwart voor vijf. Ik word er wakker van en vervloek ze in stilte, maar het is onmogelijk om zachtjes te doen. Overal zijn piepende bedden, krakende vloeren, knerpende deuren. Om nog maar te zwijgen van ritselende plastic zakjes en knarsende ritssluitingen. Vandaag een beruchte etappe: een lang recht vlak pad, 17 kilometer zonder dorpje, eten, drinken of mogelijkheid voor een sanitaire stop. Ik heb gisteravond het een en ander opgezocht. De Meseta wordt omschreven als "nueve meses de invierno, tres meses de infierno": negen maanden winter, drie maanden hel. Blijkbaar tref ik het, want tot nu toe is van geen van beide sprake. Maar ik voel het tij wel een beetje keren. Ik ben moe, heb pijn aan mijn voeten en spierpijn in mijn benen, ook 's nachts. Dit maakt het lopen zwaarder, de nachten onrustiger en is niet goed voor mijn humeur.

En taai is het vandaag. Plat, geen interessant of mooi uitzicht, veel graan en grasland. Kaarsrechte weg. Opeens slaat het toe: de verlatenheid. De eentonigheid. De troosteloosheid van het landschap. Het kruipt onder mijn huid en baant zich een weg naar mijn hart, alsof er een steen op komt te liggen.

Ergens halverwege staat een caravan met foeragering. Je kan er lekker zitten, er is heerlijke sinaasappelsap, maar er is geen wc. Op dit stuk nergens een boom of een greppel waar een vrouw ongestoord een plasje kan doen, vooral niet omdat er veel wandelaars zijn. Ik krijg steeds hogere nood en ren ongeveer het laatste stuk naar Calzadilla de Cuesa. Het ligt verscholen achter een kleine rimpeling in het land, waardoor je het niet ziet liggen in de verte. Opeens ben je er. Terrasje, muziekje, damestoilet. Wat een opluchting!

Ik sleep mezelf naar Ledigos en ben blij als ik er ben. In de herberg kan ik kiezen tussen slapen in een mortuariumlade of in een couchette. Ik kies voor het laatste. Ik voel me wel een beetje dood, maar niet helemaal. Na een middagdutje loop ik nog een rondje door het dorp. Het is hier wel echt armoe troef. De armetierige huisjes schurken tegen elkaar aan midden in de uitgestrekte vlakten. Veel lemen huizen die half vervallen zijn en alleen nog door zwaluwen worden bewoond. Ook de grotwoningen – nog een stapje lager op de woningmarkt – zijn grotendeels dichtgespijkerd. De schoorsteentjes zijn vervallen. Ik zie een antenne op één van de daken. Televisie? Hier? Geen mensen te zien of te horen. Ik kan me opeens een voorstelling maken van het bittere leven hier. Stel, ik liep hier in de middeleeuwen. Een gemene wind, zwiepende regen, of juist moordende hitte. Niemand op de weg in de wijde omgeving. De eenzaamheid, de angst. Achter elk bosje kon iemand je opwachten om je te overvallen, te beroven, of te vermoorden. Volgens middeleeuwse verhalen was het niet alleen een armoedige maar ook een gevaarlijke streek. Velen die als pelgrim onderdak hadden gevonden werden 's nachts door de hongerige bevolking geslacht, in stukken gehakt, gekookt en gegeten. Nu eet men geen pelgrims meer, maar wel ván de pelgrims. De albergue stroomt hier iedere avond vol met zo'n dertig wandelaars en fietsers. Vijftien euro voor een bed zo groot als een kast en vijftien euro voor een maaltijd. Reken maar uit.

De volgende dag is de omgeving weer wat heuvelachtiger en in de bedwelmende geur van de bloeiende brem voel ik mij iets minder bedrukt. Als ik aan het begin van de middag Berciamos del Real Camino nader, stuit ik op een pinksterprocessie. Begeleid door fanfaremuziek, wordt een beeld van de heilige maagd naar een kerkje buiten het dorp gebracht. Zij wordt voorafgegaan door een optocht van mensen met enorme paarse, groene en rode vlaggen. In groepjes van drie houden ze de vijf meter hoge vlaggenstokken omhoog, wat ze zichtbaar moeite kost. Er is hier blijkbaar toch nog enig gemeenschapsleven.

In Berciamos kies ik voor een herberg die er gezellig en rommelig uitziet, met veel locals die op het binnenplaatsje lunchen. Ik deel een kleine maffe kamer met vijf stoere mannen met snorren en spieren, type marinier, maar niet jong meer. Er gaat vast flink gesnurkt worden vannacht.

In de namiddag is het dorp deprimerend. Bij lunchtijd was het nog een vrolijke bedoening, toen de mensen terugkwamen van de processie, maar om zeven uur is het uitgestorven. Lege brede straten, dichte huizen, brandende zon. Stilte. Een vrouw zit op een stoeprand in een sprankje schaduw en rijdt zachtjes haar piepende kinderwagen heen en weer. In de albergue zitten de spierbundels een

witbrood per persoon te besmeren met jam: hun avondmaaltijd. In het enige restaurant dat open is, eet ik een schamele warme hap. Ik realiseer me dat ik al dagen geen bekende gezichten meer heb gezien. Andere pelgrims schuiven in stilte langs mij heen. Is iedereen bevangen door de triestheid van de omgeving?

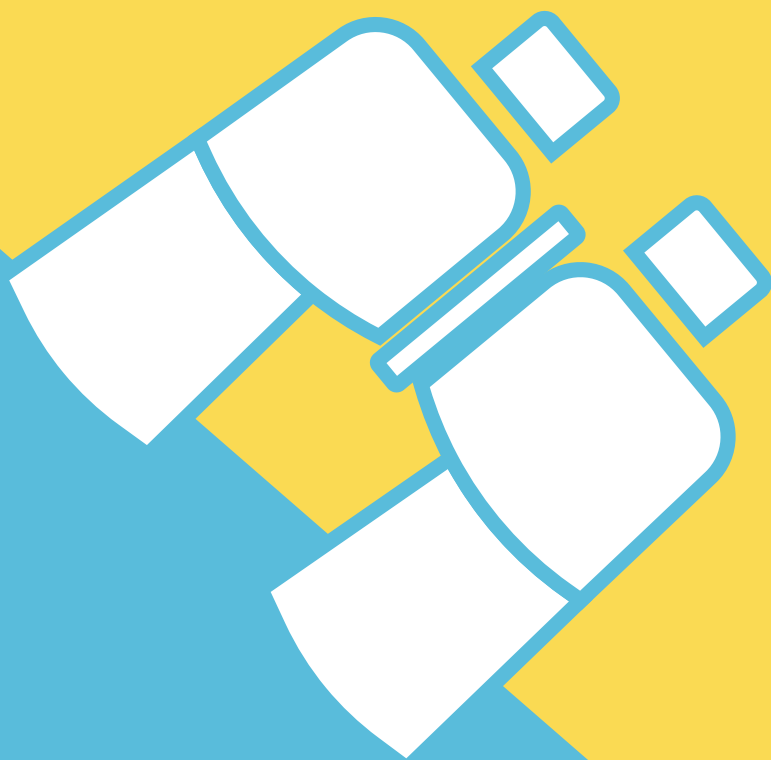
De stad nadert. Hoogspanningskabels, industrie en rafelige landerijen. Gelukkig vind ik in Mansilla de las Mulas een herberg met een tuintje, waar ik de middag doorbreng met mijn benen omhoog, een boek en een fris biertje. Ik maak hier en daar een praatje. Dat doet me goed, merk ik.

Dan is het alweer de laatste dag. De gebruikelijke bedrijventerreinen en snelwegkluwens. Deze keer ben ik er bijna blij mee. Rond lunchtijd ben ik in León. Drukke straten, winkelende dames in zomerjurkjes en op hakjes, terrasjes, toeterende auto's. Terug naar de 'normale' wereld!

Zo begon de Meseta voor mij als schitterend, zonnig, vrolijk, met mooie uitzichten en bloemen. Zij eindigt als somber en eenzaam. De dorpjes met hun prachtige dubbele namen zijn armzalig, armoedig, verlaten en troosteloos. Het is het desolate landschap dat mij treurig stemt, maar meer nog het gebrek aan leven, aan mensen, aan kinderen. Maar ik voel mij ook letterlijk verlaten: mijn 'caminofamilie' ben ik kwijtgeraakt, ik ben bijna drie maanden van huis en verlang naar mijn dierbaren. Misschien is daarom dit gedeelte voor velen ook zwaar: je bent al lang op pad, maar het is óók nog ver naar Santiago. Voor mij is de Meseta nu gelukkig klaar. Eens zien wat León te bieden heeft.....

Pelgrimsverhaal

Annemiek Nefkens

De radicale wending, die mijn leven omvergooidde, kwam voor mij als een dief in de nacht. Op dat moment deed ik wat ik al jaren deed: keihard werken. Een drukke en stressvolle baan slokte mijn leven op. Een werkdag van tien uur was eerder regel dan uitzondering. En dan telde ik de reistijd van een paar uur per dag niet mee. Ik slikte die uren, maakte carrière. Van junior was ik uitgegroeid tot senior, met daarna de stap omhoog naar manager. Het ontbrak me aan niks, zou je zeggen. Mijn leven liep ogenschijnlijk op rolletjes. Totdat ik een belangrijke deadline had gehaald en ik als een plumpudding ineenzakte. Na maanden buffelen was ik op. Ik kon niet meer. Zo moe, zo ontiegelijk moe. Rond dezelfde tijd gaf mijn man aan: ik wil niet meer verder met ons. Ja, er was een ander in het spel, ontdekte ik, al ontkende mijn man dat deze dame de reden van zijn besluit was. Als klap op de vuurpijl werd ik in die weken ontslagen. En zo werden alle stoelpoten onder me vandaan gezaagd. Mijn zekerheden, dat wat mij tot 'mijzelf maakte'; alles was weg.

Zwarte dagen volgden. Het lukte me niet meer om in te slapen. Naar eten taalde ik niet. Ik had nergens zin in. Ik wilde ontsnappen aan alle negatieve energie en het verdriet dat me naar beneden trok. Misschien zou een pelgrimstocht me helpen te verwerken. En al lopende zou ik gaandeweg ook meer rust en regelmaat vinden, bedacht ik mij. Wat belette mij uit Nederland te vertrekken? Ik zou toch nog een paar maanden doorbetaald krijgen! Ik hakte de knoop door en koos voor de Camino naar Santiago de Compostela. In korte tijd verzamelde ik proviand, een rugzak en goede schoenen. Twee weken later stond ik in Vézelay, Frankrijk. Hier zou ik starten, zodat ik in precies drie maanden weer terug zou zijn in Nederland, om de verkoop van mijn huis, mijn echtscheiding en een nieuwe baan in gang te zetten. Lichamelijk en emotioneel was ik een wrak. Niet bepaald een goede startpositie om aan een pelgrimstocht van 2000 km te beginnen en een rugzak van 13 kilo met je mee te zeulen. Toch wilde ik het proberen. Het ergste wat me kon gebeuren was dat ik zou stoppen.

De eerste nacht sliep ik bij de nonnen. Ik lag te woelen op het harde matras (?), te opgewonden om de slaap te vatten. “Vind ik wel de moed?” vroeg ik mijzelf af. “Zal ik ooit Santiago bereiken?” De volgende dag ontmoette ik Angélique, een prettige vrouw met wie ik mijn eerste meters maakte. Onze wegen scheidden zich die dag, zij koos een route naar links, ik naar rechts. Stap voor stap ben ik verdergegaan. Een dag, een week, een maand. De tijd in Frankrijk was eenzaam en verdrietig, rustig en prachtig. Het wandelen hielp me om mijn hoofd leeg te maken. Ik zag, rook, proefde veel beter en leefde intenser. De onzekerheid dat ik niet wist waar ik die avond zou slapen, wat ik zou eten... Dit was leven. Dit enorme gevoel van vrijheid.

Ik trad de kerken binnen die ik passeerde. Onder de hoge gewelven luisterde ik naar orgelmuziek of genoot ik van de stilte en een gevoel van saamhorigheid. Ik ontmoette andere pelgrims, die mijn steun en toeverlaat werden. Zij hielpen me in praktische zin en ik mocht mijn verdriet met hen delen.

Na de Spaanse grens kenterde mijn pelgrimstocht. Daar starten vele pelgrims die uit de hele wereld afkomstig zijn. Dankzij mijn ervaring en opgebouwde conditie was ik nu degene die deze beginnelingen hielp. Nu kon ik anderen de steun geven waar ik zelf zoveel aan had gehad. Ik genoot van de ontmoetingen. Wat hebben we gelachen, gegeten en genoten van de tocht.

Via groene heuvels en velden vol opkomende zonnebloemen bereikte ik na drie weken de Cruz de Ferro. Hier staat een ijzeren kruis. Al eeuwenlang bestaat het ritueel dat pelgrims eronder een steen of kei leggen – als symbool van een last, zorg of schuld die zij willen achterlaten. Ik plakte een foto van mijn ex en mij achterop een kei en legde deze op de hoop stenen. Ik ga verder, fluisterde ik van binnen. Het doet pijn, maar ik ga verder. Met natte wangen heb ik uren bij het kruis gezeten.

Op 10 augustus kwam ik Santiago aan. En na drie maanden was ik terug in Nederland. Ik was alles verloren, maar zoveel rijker geworden als mens. Een groot huis, kledingkast en leasebak; het zei me niks meer. Al die materie, al die status. Met stukken minder bleek ik veel gelukkiger. Het gaat erom wie je bent voor anderen en voor jezelf. Ik kwam anders terug. Ja, ik kwam terug als mezelf.

Mijn verhaal gaat nog verder. In León, een Spaans stadje vlak aan de Camino Francés, waar ik destijds twee dagen als pelgrim verbleef, zag ik een oproep van een Belgisch meisje dat pelgrims zocht om te interviewen. Ik sprak haar en een paar weken later – toen ik onderweg was – stuurde ze me een e-mail. Ze had haar

baan opgezegd. Of het niet iets voor mij was? Drie maanden later woonde en werkte ik in Noord-Spanje, het gebied waar ik inmiddels mijn hart aan verloren had. Ik houd me nu dagelijks bezig met de Camino en zorg ervoor dat anderen kunnen genieten van al die rijkdom die de Camino te bieden heeft. Daar haal ik, nu inmiddels meer dan vier jaar later, nog steeds ontzettend veel voldoening uit. En ja, ik vond in Spanje ook weer de liefde.

Als ik terugkijk, denk ik dat het leven mij eerder signalen heeft gegeven dat er iets moest veranderen. Ik had rugpijn, was vaak moe en futloos. Ik negeerde die signalen en ging maar door. Totdat het leven besloot dat het roer echt om moest. Het was een harde les, maar het leven had gelijk. Ik ben nu veel gelukkiger, zit beter in mijn vel en doe prachtig werk!

De breuk

Hans Nijssen

Boven het verschraalde land danst de lucht, het is bloedverziekend heet en er staat geen zuchtje wind. De zon staat hoog aan de hemel en schijnt onbarmhartig. Er is geen wolkje te bekennen. Ik ben vandaag pas zes kilometer onderweg, maar ik zweet nu al als een otter. Mijn shirt is doorweekt. De bandana heb ik deze keer niet om mijn nek maar om mijn hoofd geknoopt. De bandana moet voorkomen dat het zweet van mijn voorhoofd op mijn bril loopt en mij het zicht belemmert. Het land is golvend. Akkerland. Het graan is weken geleden al geoogst. Op het land staan alleen nog maar verdroogde en vergeelde stoppels. Het is eind augustus. De aarde is kurkdroog en rul. Wandelaars doen het stof opstuiven. De weg is onverhard. Je kan kilometers ver kijken. Voor en achter mij lopen ze, pelgrims net als ik. Het is druk op de weg naar Santiago de Compostela.

Vanochtend zijn we al vóór 8 uur vertrokken. We moeten vandaag 23 km lopen naar de volgende herberg. Mijn partner loopt voor mij.

Ik loop graag alleen, dan kan ik mijn gedachten de vrije loop laten. Ik heb ontdekt dat ik het fijn vind om in mijn eigen hoofd te wonen. Ik kan de wereld in mijn gedachten naar mijn hand zetten. Vroeger fantaseerde ik, was ik de held in mijn droomwereld, maar tegenwoordig worden mijn gedachten meer en meer door voorvallen uit het verleden in beslag genomen, gebeurtenissen uit het verleden die boven komen drijven, herinneringen die mij niet onberoerd laten.

In de verte doemt een bergketen op. De keten steekt scherp af tegen de wolkeloze blauwe hemel. Boven de keten staan, zie ik, windmolens netjes in een rij. Ze waken over de pelgrims, hun wieken draaien traag rond. Morgen trekken we de keten over. Ik ben nu bijna boven. Vanochtend vroeg zijn we vertrokken. Het was nog donker toen we de deur van de herberg achter ons dichttrokken. In het vroege ochtendlicht is het landschap het mooist. Boven op de pas kan je twee kanten, vooruit en achterom, kijken. Ik kijk het liefst vooruit, gericht op de toekomst. Ik moet ook altijd iets in het

voorzicht hebben, anders word ik onrustig. Het leven ligt voor je. Het verleden is niet meer te veranderen. Beslissingen kunnen niet meer teruggedraaid worden. Stommiteiten uit het verleden, als ze komen bovendrijven, boezemen mij angst in. Dan word ik onrustig en dwing mijzelf aan iets anders te denken, ik verdring de angst.

Ik ben, weet ik zelf, moeilijk in de omgang. Ik zet mij voor meer dan 100% in, maar als het niet gaat, zoals ik denk dat het moet, kan ik boos worden. Zo erg tegenwoordig dat ik lossla van het anker. Mijn opwinding heeft dan een tegenovergesteld effect. Mensen keren zich van je af. Ze luisteren niet meer. Tot mijn ergernis weet ik het van mijzelf, toch heb ik mijn gedrag niet in de hand. Het pad slingert naar beneden.

Onlangs ben ik gestopt met werken, de bron droogde op. Ik werkte met plezier, maar graag alleen, wat niet meer van deze tijd is. Ik ben een denker, doelgericht. Voor gesprekken, die gaan over koetjes en kalfjes, maak ik geen tijd. Mijn agenda was overvol. Nu zie ik veel minder mensen, de dagen zijn eentoniger geworden, behalve als je op reis bent, dan ontmoet je elke dag andere mensen en elke dag beleef je wel een avontuur, hoe klein ook.

Ik ging volledig op in mijn werk. Met het klimmen der jaren werd ik steeds ambitieuzer. Ik legde de lat telkens hoger. Succes smaakt naar meer. Het thuisfront verloor ik uit het oog. Het huwelijk zat in de wachtkamer. Ik had wel wat anders te doen, ik was op weg naar de top. Toen ik vanochtend opstond, moest ik ineens aan mijn zoon denken. Als kind al vroeg hij veel aandacht. Hij is onrustig, eigenzinnig en onhandig. Hij laat zich niet makkelijk sturen. Hij voelt zich het meest aangetrokken tot buitenbeentjes.

Ik stop om even op adem te komen. De zon schijnt. Vannacht heeft het geregend, maar vanochtend loste de nevel snel op. We lopen tegen een heuvel op. Het is zwaar, in de volle zon en geen schaduw. De riemen van mijn rugzak drukken in het vlees van mijn rug. Ineens gaan mijn gedachten naar de mensen, met wie ik door de jaren heen een band had opgebouwd, die helaas teloor is gegaan. Abrupt stop ik om mijn hoofd leeg te maken. Zoals altijd word ik onrustig als ik aan vervelende voorvallen van vroeger denk. Als ik mijn wandeling hervat, besef ik dat het verlies van die relaties mij pijn doet. Uit ervaring weet ik dat het zinloos is mensen op andere gedachten te brengen. Natuurlijk kan je jouw zienswijze geven, maar overtuigen doe je ze zelden of nooit en dwingen al helemaal niet. We maken allemaal, dag in dag uit keuzes die voor een ander gepaard kunnen gaan met verdriet, maar ook verdriet verzacht, als je het tenminste een plek kan geven. Ik respecteer de keuzes van andere mensen. Ik probeer nooit ze op andere gedachten te brengen. Zo sta ik in het leven.

Wat vind ik nu belangrijk in een relatie? Die vraag houdt mij al lopende bezig. Mijn huidige partner en ik hebben, wijs geworden door ervaring, gekozen voor elkaar, voor een gedeeld leven, we doen alles samen. Onze relatie had een lange aanloop. Ik heb mijzelf niet snel gewonnen gegeven. De teleurstelling van mijn gestrande huwelijk werkte lang door. Na de dood van mijn ex-vrouw, twee jaar na onze scheiding, droeg ik alleen de verantwoordelijkheid voor mijn zoon en mijn dochter. Ze slokten, naast mijn werk, mijn aandacht volledig op. Helaas bleek dat niet voldoende. We raakten elkaar toch kwijt. Werk, huishouding en opvoeding het was te veel voor mij, achteraf.

We lopen vandaag met zijn vieren, drie vrouwen en één man. De vrouwen zijn druk in gesprek. Ik ben diep in gedachten en raak langzaam achterop. De fut is er een beetje uit. “Hoe gaat het vandaag”, vraagt één van de twee pelgrims, waar we de afgelopen tijd mee optrekken? “Goed”, antwoord ik op de automatische piloot. “Oh, maar je maakt zo’n afwezige indruk”, zegt ze. “Ik ben diep in gedachten”, antwoord ik. “Mag ik weten waaraan je denkt?” “Ja hoor, dat mag”, en ik vertel haar over de arrestatie van mijn zoon. “Arrestatie? Heftig”, zegt ze. “Ja, het hakte erin”, zeg ik. Ze vraagt. “Waarvoor is hij opgepakt?” “Gebruik van wiet op het schoolplein. Hij spijbelde, rookte een joint en werd betrapt”. “Is hij verslaafd?”, vraagt ze. “Ja”, zeg ik, “maar dat beseftte ik toen nog niet. Dat kwam later pas, toen hij opgenomen werd in de afkickkliniek”. “Wist je niet dat hij gebruikte”, vraagt ze? “Ja, dat wist ik wel, maar hoe erg en hoe ingrijpend het was, daar had ik geen flauw idee van.” “Shit, hoe is het afgelopen?” “Dat vertel ik je later wel eens”, zeg ik, “bij een goed glas wijn, nu niet”. “Oké”, zegt ze, “dat begrijp ik. Zullen we het dan van onderwerp veranderen?” “Nee”, zeg ik, “laat mij maar even. Ik heb behoefte om alleen te zijn”.

Ik loop door en ga in mijn gedachten terug naar het gesprek, zoals we het die bewuste avond, na zijn arrestatie, hebben gevoerd. Na de onthulling over zijn geaardheid, waar hij die bewuste avond voor het eerst voor uitkwam, was hij openhartig over zijn drugsgebruik. Hoewel ik toen geen besef had van de omvang daarvan. Ik deed aan ontkenning, ik had geen flauw idee hoe afhankelijk hij van het spul was. Het woord verslaving viel ook niet die avond, net zomin als in de jaren daarna, totdat hij in een kliniek werd opgenomen. Onopgemerkt waren we uit elkaar gegroeid. We leefden in twee werelden. Ik had hem uit het oog verloren, eigenlijk al vanaf de scheiding. Uiteindelijk heeft hij met mij gebroken. ‘Ik had hem verwaarloosd’, schreef hij, ‘vanaf het moment dat mijn huidige partner bij mij introk’. Vanaf dat moment vond hij dat hij niet de aandacht kreeg die hij nodig had. Hij dompelde zich helemaal onder in de drugs. Zijn gebruik drukte een stempel op het gezin. Hij was een ongeleid projectiel, een bedreiging voor zijn omgeving.

Na de lunch valt het niet mee om op te starten, de spieren zijn stijf, de rugzak lijkt zwaarder en zelfs mijn oogleden zijn zwaar. Het liefst zou ik een tukkie gaan doen. Nu ik alles nog eens in gedachten de revue laat passeren, terwijl in de verte een dorpje zichtbaar wordt, denk ik dat het een schreeuw om aandacht was. Hij kon het niet verkroppen dat hij niet de volle aandacht kreeg, maar dat hij de aandacht moest delen met mijn nieuwe partner en met zijn, in zijn ogen, veel succesvollere zus. Zij gebruikte geen drugs en leverde goede prestaties op school. Waarom heb ik dat op dat moment niet bedacht? Waarom hebben we, mijn zoon en ik, daar samen nooit over gesproken? Waarom? Omdat, als ik hem gevraagd zou hebben waarom hij zoveel gebruikte, hij dan vermoedelijk mijn vraag had ontweken, daarom. Voor een betekenisvol gesprek was geen ruimte. Hoe dring je door tot een puber? Hij weigerde een gesprek te voeren en ik ging vervolgens de confrontatie uit de weg. Waarom? Omdat ik het er niet bij kon hebben en ik er geen raad mee wist? Ja en neen. Neen, want mijn filosofie is dat het gebruik zijn keuze is, hij is zelf verantwoordelijk voor zijn gedrag. Hij is de enige die zichzelf kan helpen, al dan niet met professionele steun, ik niet, dat is een gepasseerd station. Ja, omdat het teveel was voor mij, ik kon het er niet bij hebben.

We hebben de laatste avond, voordat we in Santiago de Compostela op het plein voor de kathedraal zouden aankomen, zelf gekookt. We waren met zijn vieren. De zon scheen en het eten smaakte voortreffelijk. Morgen trekken we gezamenlijk de stad in. De dag waarnaar elke pelgrim de hele tocht uitkijkt. We drinken een fles wijn leeg, nemen nog koffie met wat zoets erbij en zoeken daarna voldaan ons bed op. Morgen vroeg op. Vergeten zijn alle blaren, pijntjes en overbelaste spieren.

We waren aan het kamperen met ons kleinkind, toen ik het bericht per whatsapp kreeg. Het idee was dat hij een dag zou langskomen, mogelijk zelfs zou blijven slapen. Dat we met zijn allen iets leuks zouden ondernemen, maar hij wilde mij niet meer zien, nooit meer, ik had hem verwaarloosd en of ik a.u.b. geen contact meer wil opnemen. Hij wilde rust. Het bericht heb ik bewaard. Het komt hard aan. Tot op de dag van vandaag heb ik mij aan zijn verzoek gehouden. Ik respecteer zijn keuze. Vanaf die dag hebben we gezwegen. Gek eigenlijk, het bericht heeft mij niet echt verrast. Ik had zijn beslissing, zijn keuze, al voorvoeld. De afstand tussen hem en mij was geleidelijk gegroeid en onoverbrugbaar geworden.

We omhelzen en kussen elkaar. We fluisteren elkaar lieve woordjes toe. We zijn niet alleen vandaag. We omhelzen dan ook onze tochtgenoten. Op de stenen zitten pelgrims met gekruiste benen of ze liggen op hun rug en staren naar de hemel, met hun hoofd op hun rugzak. Enkelen zitten met hun rug tegen pilaren of een muur

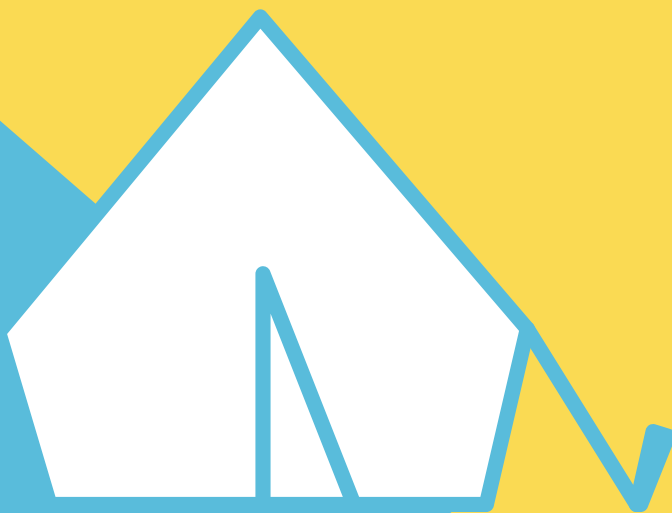
en staren voor zich uit. Je begrijpt ze, je voelt met ze mee, je bent met ze verbonden. Ze zitten er soms uren. Het is mooi de pelgrims, van wie de meesten het geloof al lang geleden verloren zijn, zo te zien mediteren. Net als bij mij rolt hun leven als een film voorbij. Een leven dat je nooit naar je hand kan zetten. Wij mensen zijn te beperkt om onder alle omstandigheden vreedzaam naast elkaar te leven. Het lukt alleen onder speciale omstandigheden, zoals op een pelgrimage.

In de kathedraal heb ik nog een kaarsje voor hem opgestoken, want er gaat toch, ondanks het zwijgen, geen dag voorbij dat ik niet aan hem denk.

De Camino geeft

Lidwien Reyn

De gastheer van de albergue laat ons, gasten, met een denkbeeldige bal gooien. Ik zit aan een met plastic kleed bedekte tafel in een rommelig overdekt buitenplaatsje met andere gasten, klaar om te eten. Het is heet maar we zitten gelukkig in de schaduw. Iets verderop staat een uitstalling van rugzakken en bergschoenen keurig op een rijtje. Het zijn allemaal wandelaars die komen uit Frankrijk, Spanje, Canada, Zwitserland, Denemarken, Zweden en zelfs Zuid-Korea. Door het imaginaire balspel leren we snel elkaars naam en motivatie om de camino te lopen. We drinken een borreltje en wensen elkaar Buen Camino en dan komt de pan soep op tafel.

Terwijl de maan nog aan de helderblauwe hemel staat, rijst de rode zon in het Oosten en kleurt de velden goudgeel. Wandelend door de weids golvende korenvelden heb ik schitterend uitzicht, terwijl ik naar omhoog ga hoor ik de wieken van de windturbines de wind vermalen. De wind streelt mijn huid. Wandelend geniet ik van wijngaarden en bossen met zicht op rotsen als kliffen. Onderweg naar beneden smaken de bramen zoet en als ik de steel afbreek van een mooie gele bloem, geurt die heerlijk anijsachtig. “Wat het nog zaliger zou maken, is een heerlijk wijntje en een leuk volksfeest” zucht mijn wandelmaatje Lucia. Ze laat me lachen en vult aan “niet zomaar een feest met muziek, maar één met rennende stieren”. We stappen vrolijk door en lopen langs schitterende amandelbomen en door pittoreske middeleeuwse dorpjes.

Vannacht sliepen we in een slaapzaal met vierendertig bedden in een albergue gerund door vrijwilligers en gehandicapten. De stapelbedden waren lang niet allemaal bezet, gelukkig. Helaas zorgden de hitte en een snurker dat ik gebroken opstond. Maar zodra ik, net voor zonsopkomst, de frisse buitenlucht opsnoof was er niets meer aan de hand. Inmiddels heb ik mijn ritme aardig aangepast aan de hitte en zorg ik dat ik voor het heetst van de dag aanspoel in een albergue om me koest te houden tot de temperatuur weer wat daalt.

Lucia en ik lopen op een loods af die ons wat schaduw belooft. Aan de voorkant zien we een plakkaat met twee Jacobsschelpen en wat blijkt? Het is een wijnfontein! Wijn tappen uit de muur, daar worden we vrolijk van. Dan sluit Inez, de Baskische waar we gisteren mee samenliepen, zich weer bij ons aan. “Ik hoop dat het weer eens gaat regenen” wenst Inez. Alles is droog hier: het gras, de dennen, hazelaars en de stugge knokige, stekelige struiken die hier overleven. Soms kruipt er een vleug Palmpasen mijn neus in als ik een droge buxusboom passeer. Ik zorg dat ik goed blijf drinken en eten, hoewel de hitte mijn eetlust verdringt.

Om het pittige laatste uur lichter te maken dopen we dat tot 'happy hour'. En wat denk je? Met een heel klein verassend buitje regen lopen we Los Arcos binnen waar we in een volksfeest belanden met die avond stierenrennen! Na een onrustige nacht - om 1 uur 's nachts trok er nog een swingende fanfare langs - startte ik de etappe slaperig. Wandelend over steenslag landweggetjes door een open en licht glooiend landschap geniet ik van het zijn op de Camino. Ondanks de grotere afstand tussen de dorpjes is er altijd wel ergens een kop koffie en een tortilla te koop. Zo kom ik in het midden van nergens onder wat bomen een schamele hut tegen waar ik pauzeer. Mijn benen hebben behoefte aan een snipperdag en ik begin te fantaseren over een lekker bed met kraakschone witte lakens en met een zachte badstoffen handdoek. Het bed zie ik in gedachten staan in een gebouw met mooie natuurstenen muren en klassieke houten meubilair.

Vandaag heb ik mijn rugzak laten vervoeren naar de albergue municipal van Viana. Ook in dit dorp zie je stevige barrages om het centrale plein en in de hoofdstraat voor het jaarlijkse stierenrennen. Van Lucia leer ik dat er regionale boeren zijn die zo'n beetje elke avond een vrachtwagen met dezelfde stieren in een dorp loslaten die dan heen en weer rennen en spelen met de mannen van het dorp. Tot mijn verrassing staat mijn rugzak niet bij de albergue municipal. De kribbige hospitalero verwijst me naar Palacio de Pujadas. Het ziet er precies zo uit als in mijn fantasie eerder op de dag. Terwijl ik mijn rugzak oppak om weer terug te gaan naar de stapelbedden van de albergue vang ik bij de receptie op dat er nog één single room vrij is. Die is voor mij!

Buiten het knerpend geluid dat mijn schoenen maken, is er stilte. De weidsheid van het landschap, de frisheid van het eerste uur na zonsopkomst en de stilte. Wat een weldaad! Wat geniet ik ervan om onderweg te zijn op kleine veldpaadjes op deze enorme hoogvlakte! Doelgeleid zonder doelgericht te zijn. Om uit te rusten ga ik even op een muurtje zitten en luister naar Stef Bos die in woorden mijn spirituele

stemming vangt. “Wat teveel is achterlaten en weer teruggaan naar de bron. Altijd vragen blijven stellen, tot je niet meer weet waarom”.

De ermita ben ik al bijna gepasseerd als een onbenoembaar gevoel aandringt terug te keren en naar binnen te gaan. Ik tref er een oudere non die me naar mijn naam vraagt. Met het omhangen van een klein plastic medaillon zegent ze me. Haar rotsvast geloof en haar zegen komen door haar heldere ogen en oprechte stem direct mijn hart binnen en ontroeren me diep; Een gevoel van veiligheid en vertrouwen dat ik bescherming krijg, zodat ik datgene waar ik aan vasthoud kan loslaten. Het leven houdt van mij en houdt me vast. Het lijkt alsof ik doorschijnend ben geworden, ik ben mijn omgeving en ingeving zo gewaar. Het landschap ligt er al dagen roerloos, onvermurwbaar, groots en indrukwekkend bij. Tegen deze bewegingloze achtergrond beweeg ik me langzaam voort. Me verroeren lijkt hier tegennatuurlijk en zinloos. Er lijkt geen eind aan te komen. In geïsoleerde, woeste dorpjes met teruggetrokken mensen kom ik op adem om weer te gaan. Pijnlijk voor de voetzolen, verzachtend voor de ziel.

Uitgestorven. Na 20 kilometer lopen hoopte ik in Boadilla del Camino even uit te rusten, op te drogen en wat te eten. Ik heb ongelofelijk veel trek in tomaat op mijn geplette broodje kaas. Ingestorte daken, verroest gereedschap, een natte schimmel met een doorgezakte rug, vervallen schuren en huizen met dichte luiken. Het ene dorp is arm en vervallen, het andere mooi opgeknapt en levendig. Doorlopen dan maar. De afgelopen dagen stond ik open en was ik snel emotioneel. Zoals vandaag het wolkende heldere blauwe hemel afschermt, zo lijkt zich vandaag bij mij ook iets te sluiten. In het pulserende ritme van de doorgaande beweging van mijn benen, kan ik na zo'n drie weken lopen niet meer stoppen. Ik loop snel en werktuiglijk. Net als ik op een col sta, breekt de bui los en striemen wind en zand in mijn gezicht. Het dondert en ik loop alleen op de hoogvlakte zonder bomen, zonder andere mensen. De poncho klappert om me heen. Doorzetten nu. Dan waai ik weer droog en wandel door een gehucht waar ik door de openstaande deuren van een schuur een glimp van een oude man opvang. Hij heeft zin in een praatje en ik ook. Hij laat me foto's en ansichtkaarten zien die hij van langskomende pelgrims ontving en is er duidelijk trots op. Opgefleurd door het leuke gesprekje maak ik aanstalten om te vertrekken als hij me nog even tegenhoudt. “Hier” en hij drukt me drie vers geplukte tomaten in de hand.

“Het is haast niet mogelijk uit te leggen wat je ervaart als je de Camino loopt” zegt Cecilia. Ik ontmoet de zwijgzame Zweedse weer en ben het met haar eens. Ook zij heeft dagen alleen gelopen en allerlei inzichten opgedaan. En ze heeft – net als ik –

weer zin in gezelschap. We spreken af samen te lopen. Goed uitgeslapen pikken we Giuseppe, Ester, Santi senior en junior op. Een vrolijk groepje Spanjaarden en een Italiaan en één brok energie. We zingen en lachen en zo wordt deze etappe heel gezellig en een stuk makkelijker. Ik zie nu in de verte de bergen weer aan de horizon verschijnen en de kleur geel krijgt een groen tintje. Zo nu en dan raken we elkaar kwijt, maar we vinden elkaar terug op de afgesproken plaats aan het eind van de route van vandaag. In het café tegenover de kerk!

Vanmorgen hebben Cecilia en ik afscheid genomen, zij trekt verder en ik bezoek de gotische kathedraal van León en geniet nog even van de buzz van de grote stad. Steden in- en uitlopen is mijn minst favoriete deel van de Camino. Zelfs León heeft wijken met vieze straten waar van alles stuk is en waar je door de weeïge geur van afvalbakken loopt. Wanneer ik door een bedrijventerrein met zwerfafval loop, stuit ik op een verrassing. Een vriendelijke man heeft met een tentdoek beschutting, koffie met cake en heeft allerlei lekkere dingen uitgestald voor een 'donativo'. Hartverwarmend.

Terwijl de zon de mooiste kleuren op de wolken schildert, klim ik omhoog naar de Cruz de Ferro, het hoogste punt van de Camino Francés. De natuur, het pad en het uitzicht zijn schitterend. Van huis heb ik een hartvormige steen meegenomen om symbolisch iets bij dit kruis achter te laten. Een traditie die eeuwen teruggaat. Al dagen heb ik flarden gedachten over wat ik graag achter me wil laten. Ik begin te geloven dat geloven begint met loslaten. Loslaten van het beeld hoe iets zou moeten zijn en vertrouwen op dat wat er daadwerkelijk gebeurt en is, zoals het zou moeten zijn. Lopend, ervaar ik dat ik kan loslaten, vertrouwen en ontspannen in het geloof dat we veilig en beschermd zijn.

Oef, de wind blaast me bijna van mijn sokken. Gelukkig draait het pad de holle weg op waar ik beschermd tegen windstoten mijn route vervolg. Zo wisselvallig als het weer is zo afwisselend is het landschap. Mooie oude kronkelige bomen, snelstromende beken en als ik over de laatste 'colletjes' ben weer open landschap met vergezichten. En heerlijk mals gras voor de koeien. Sprookjesachtig mooi is het hier! Ik voel me dankbaar en gelukkig met de vrijheid die ik heb om hier te lopen. Twee keer beland ik midden in een kudde koeien die van stal naar weiland stappen. Ik word toch wat ongemakkelijk als de hekkensluiter- de gespierde stier - recht op me af komt. Hij mag dan wel onschuldig nieuwsgierig zijn, maar ik heb het beeld van agressieve stieren van eerder op de Camino nog vers op mijn netvlies staan.

Een zekere opwinding hangt in de lucht. De mensen die ik spreek hebben allemaal niet zo goed geslapen. Of het aan de snurkers of aan de verwachte aankomst in Santiago de Compostela ligt, valt alleen maar te raden. Galicië en het weer laten zich nog één keer van hun mooie kant zien en ineens sta ik op een heuvel en kan de kathedraal zien liggen in de zon, het eindpunt van mijn Camino. Ik loop de stad in naar de kathedraal en kan een emotioneel moment niet onderdrukken. Zittend op de Praza do Obradoiro ben ik er stil van. Ik ben er, ik heb het zonder problemen gehaald en heb een heel bijzondere reis achter de rug. De Camino eindigt pas echt als je het graf van de heilige Jacobus in de kathedraal bezoekt, dus woon ik de mis bij. De pelgrims worden met hun land van herkomst welkom geheten en af en toe zorgt de vertaling net voor wat je nodig hebt om je gezien en welkom te voelen. Het gerucht dat de botafumeiro gaat slingeren, blijkt waar te zijn en levert een spectaculair gezicht op. Ik voel ruimte in mijn borst, ben trots, ontroerd en voel me onderdeel van de grote internationale gemeenschap die hier samen in de stampvolle kathedraal zit. Ik ben met vele anderen onderweg geweest en aangekomen maar ieder heeft een eigen reis gemaakt.

Metamorfose

Ricky Rieter

1
995

Vervolg van mijn pelgrimstocht in drie delen naar Santiago. Nu van Le Puy-en-Velay tot Saint-Jean-Pied-de-Port.

Het is nog vroeg, ik gá er weer voor vandaag. Het loopt lekker, ik heb geen herberg besproken, hoef nergens op een bepaalde tijd aan te komen. Ik haast me niet, waarom zou ik?! Het is genieten, niemand om me heen, alleen de natuur, waar ikzelf een onderdeel van ben. Mijn voetstappen verbonden met de grond onder me, en mijn kruin met de hemelkoepel boven me. Stap voor stap ga ik, en mijn hart resoneert mee.

Mijn horloge, daar kijk ik niet op, want mijn tijd beleef ik als eeuwigheid. Menig pelgrim zal dit herkennen. Toch gaat de tijd verder. Na een hele poos voel ik ineens dat ik stoppen wil. Geen idee waarom. Ik ben niet moe, er dreigt geen onweer, er valt geen regen, ik voel me niet alleen, mijn schoenen zitten me gegoten. Ik heb geen honger, geen dorst, het is niet te warm, niet te koud. Wat is dat toch, dat verlangen om te stoppen? Onzin! Onzin? Vertrouw ik mijn intuïtie dan niet meer? Die functioneert toch altijd als mijn graadmeter, soms zelfs als het verstand daar niet in meegaat. Ach, niets van aantrekken, ik stap gewoon rustig door.

O, daar is het weer, dat gevoel. Wat moet ik ermee, het is vast nog vroeg, veel te vroeg om te stoppen, en hier zijn overigens geen herbergen. Zalig is het om te lopen en te genieten. Wat laat ik me in de war brengen? Ik ben mijzelf een raadsel. Er moet hier in de buurt toch wel een herberg zijn, herinner ik me nu uit de informatie van het routeboekje. Ik loop rustig verder. Hier en daar fluit een vogel zijn eigen melodietje, soms met antwoord uit een onverwachte hoek. Ik droom er weleens van dat ik een vogel ben. Vliegen, licht en luchtig. Heel anders dan wandelen met stevige schoenen en een volle rugzak. Op dit moment droom ik echter niet. Ik voel me helemaal oké, behalve dat vreemde gevoel dan.

Hé, staat daar een verwijzing naar een herberg? Ik aarzel. Dan besluit ik pardoes om niet meer te dubben. Ik hoef ook niet alles te begrijpen. Een boerderij met herberg. Ik meld me. Ja, ik kan terecht, ben welkom al is het wat vroeg. Er zou al een pelgrim zijn, met een ezel. Daar staat ze, die ezel, o, wat een lieverd, ze heeft zowaar een schelp op haar voorhoofd.

Tegen de muur zit een meisje, wat gebogen. Ze kijkt onderuit, alsof ze het niet helemaal vertrouwt. Ik begroet haar, een voorzichtige glimlach komt terug. Erg toeschietelijk is ze niet. Ze heeft, naar mij lijkt, een enorme verstandelijke beperking. Ze merkt trouwens wel alles op, is op haar hoede alsof iets haar kwaad kan doen.

De herbergierster heeft me al gewezen waar ik slapen kan. Ik ga douchen, me omkleden en vervolgens weer naar buiten. Het is al wat warm aan het worden. Daar komen twee druk pratende vrouwen aanlopen, zonder rugzak. Geen pelgrims, dat is duidelijk. De ene vrouw heeft een spel onder de arm. Scrabble, zie ik. Het zal toch niet waar zijn dat ze met dit meisje gaan scrabbelen? Ik kan het niet geloven. Ze zit nog steeds op haar stoel tegen de muur, maar nu ze de vrouwen in de gaten krijgt, komt er beweging in haar. Ze staat wat lastig op en loopt met schokkende bewegingen heel onzeker mee naar binnen. Ik herken in de ene vrouw haar moeder. Mijn nieuwsgierigheid is gewekt. Het is intussen trouwens buiten ook wat te warm geworden.

De dames, mét het meisje hebben zich geïnstalleerd aan de hoge tafel. Ze heet Cécile heb ik intussen gehoord. Gelukkig zie ik op enige afstand een stoel bij een klein tafeltje staan. Precies een plekje voor mij. Zo kan ik zien wat er gebeurt. De moeder ziet me kijken. “Wil je meespelen?” Een vriendelijke uitnodiging. “Ik ben heel slecht in Frans”, opper ik wat aarzelend, maar dat wuift ze weg. “Wij helpen je wel hoor!” Ik mag naast Cécile zitten. De letters liggen open op tafel, vanwege haar handicap. Zij mag beginnen, en legt al snel een woord. Hoe is dát mogelijk? Hulp heeft ze helemaal niet nodig. Ik ben zo verbaasd. Hoe kán dit? Geen tijd om daarover te piekeren. Het is mijn beurt, Ik zit te stuntelen met het zoeken naar een geschikt woord. Cécile heeft al snel in de gaten dat ik er niet uitkom. Lachend komt ze me met graaiende vingers te hulp.

Cécile een verstandelijke beperking? Daar is blijkbaar geen sprake van. In een mum van tijd heeft mijn handige buurvrouw zojuist een uitstekend woord voor mij gevonden. En plezier dat ze erin heeft. Ze straalt er gewoon van. Dit is een heel andere Cécile dan het schuchtere, zelfs wat schuwe meisje op haar stoel tegen de muur. Met deze raadsengel aan mijn zijde kan ik nu wel meespelen. Ik voel me heel blij worden, blij omwille van haar. Ik kan dan wel naar Santiago lopen terwijl zij maar zeer moeizaam een paar passen kan zetten, maar nu is Cécile in elk geval mijn sterke meerdere.

Wat later in de namiddag als het buiten niet meer te heet is, zoek ik, zoals elke dag, een plekje om te gaan tekenen. Cécile zit weer op haar vaste plaats tegen de muur, maar als ze ziet wat ik ga doen, staat ze waggelend op en komt lachend naast me zitten. Het ijs tussen ons is vanmorgen al helemaal gebroken. De tekeningen die ik onderweg maak zijn kwalitatief even gebrekkig als mijn Frans. Dat doet er nu niet toe. Ik kijk om me heen. Wat zullen we eens gaan tekenen? Ik volg haar blik. Ha, de ezels natuurlijk, Titine. Zou dat lukken? Ze staat daar zo rustig, alsof ze poseert, alsof ze me uitnodigt om het er maar op te wagen. Ik ga het proberen. Samen met Cécile observeer ik haar, en het ene lijntje na het andere komt op papier. Pas als de oren als twee vlaggen wapperend verschijnen, begint het echt een ezels te worden. De schelp op haar voorhoofd prijkt er als een ereteken. Nog een staart met een kwastje, en dan zijn de laatste puntjes op de i gezet. Klaar zijn we. Voldaan ben ik, en Cécile erbij. Ze heeft elk lijntje als het ware meegetekend. De tekening was voor mijzelf bedoeld, maar van ganser harte geef ik die nu aan Cécile. Er komt een stevige, rauwe kreet van enthousiasme uit haar keel. Titine gaat er prompt van balken. Haar moeder in de keuken herkent het geluid van haar dochter die haar iets wil vertellen. Ze komt naar buiten. “Wat is er Cécile?” Deze strekt haar arm wijd uit met de tekening in haar hand: “Hu, hu”, woorden heeft Cécile niet, maar haar enthousiasme is meer dan tweeduizend woorden.

1996, Een jaar later

Ik loop het derde deel van mijn grote pelgrimstocht, nu tot het einddoel Santiago. In de tussentijd hebben Cécile en ik een paar keer schriftelijk contact gehad, heel summier. We stuurden allebei een foto van onszelf, nog een paar keer een kaart. Dat was het, al dacht ik nog regelmatig aan haar. Nu, een jaar later, kom ik in Santiago aan en denk aan Cécile. Ik wil haar vertellen dat ik aangekomen ben. Een paar Franse woorden erop, onder andere de vraag of ze nog weet wie ik ben. Om haar herinnering op te halen schrijf ik dat ik het vorige jaar met haar gescrabbeld heb. Enkele dagen na mijn thuiskomst ontvang ik haar felicitatie: op een typemachine uitgetikt, een hartelijk woord en haar naam, vast met hulp van haar moeder voor elkaar gekregen.

Mei 2015, twintig jaar na onze ontmoeting

Dezelfde route vanaf Le Puy-en-Velay, een herhaling, nu samen met mijn zus. We zullen door de woonplaats van Cécile komen. Zou ze hier nog wel wonen, zou ze nog wel leven, je weet maar nooit. Aan het begin van het dorp vraag ik het aan een man die in zijn open deur staat. “Jawel”, zegt hij, “maar ze kan niet lopen”. Naast de boerderij is een fraaie nieuwe herberg gebouwd. Een jonge vrouw doet open. “Jazeker, Cécile woont nog bij haar ouders hiernaast. Ze is gewoon thuis.” We

bedanken haar en lopen, vol verwachting naar de voordeur die op een kier staat. Ik bel. Niemand geeft respons. Ik roep iets door de deur. Geen antwoord. Wat nu?

Een oude man loopt op dat moment in onze richting en kijkt nogal verstoord. Wat doen die gerugzakte vrouwen hier, zegt zijn houding. We gaan naar hem toe, en zeggen dat er niemand naar de deur komt als we bellen of roepen. Wat we dan willen? Cécile spreken als het kan? Hij blijft nors kijken en zegt wat onwillig: “Elle dort”. Het is tien uur, zou ze nu echt nog slapen? Ik laat me niet zomaar van de wijs brengen en haal mijn beste Frans voor de dag, vertel dat ik twintig jaar geleden ook hier was, en dat ik haar zo graag even zou zien. Hij gaat er niet op in. Ik geef niet op, zeg dat ik nog scrabble met haar heb gespeeld. Zijn gezicht krijgt acuut een metamorfose. Hij ontdooit totaal: “Un moment ‘s’il vous plaît”, en met snelle pas gaat hij het trapje op, met twee treden tegelijk alsof hij nog een jonge kerel is. Hij verdwijnt door de open deur. Wij kijken elkaar aan. Dus toch!

Even later wenkt hij ons en gaat meteen weer terug naar binnen. Overrompeld door zijn zo plotselinge wisseling van stemming, lopen we nu wat aarzelend voor de tweede keer naar de voordeur. Wat we daar zien doet ons hart sneller kloppen: Daar komt de ontdooide man, gearmd met de stralende Cécile door het smalle gangetje aanlopen. De man laat haar los, en Cécile en ik vallen ontroerd in elkaars armen. Niet meer aan de arm van haar vader, - want dat bleek hij te zijn -, maar aan de mijne lopen we naar de keuken, waar papá al bezig is met koffie zetten. Moeder komt er nu ook bij en noemt mijn naam. Weer ben ik perplex. Hoe kan ze dat nu nog weten? Mevrouw haalt een album uit een andere kamer. Bladert even en vindt mijn kaart, die ik bij mijn aankomst in Santiago, negentien jaar geleden gestuurd heb. De kaart zit in een map met doorzichtige insteekvakjes. Ik herlees wat ik destijds schreef. Daar staat het zwart op wit: dat we samen gescrabbeld hebben, met mijn naam eronder.

Negentien jaar zorgvuldig bewaard in de map. Wel wat gehavend is de kaart voordat deze erin kwam. Waarschijnlijk vaak in de handen gehad, en herlezen.

Tot slot

Metamorfose van Cécile, metamorfose van haar vader, en metamorfose van mijzelf, ieder op een andere manier. Diep geraakt ben ik door het feit dat een jong, zeer begaafd meisje met zo'n handicap moet leven, maar evenzeer geraakt door het feit dat ik deze, nu volwassen vrouw, zo intens gelukkig heb mogen maken met de kleine aarzelende daad van twintig jaar geleden. Deze daad is als een gekoesterde herinnering vastgelegd in haar brein én in het mijne.

De metamorfose van haar vader leert me dat ik niet te snel moet oordelen als iemand stug en ontoegankelijk lijkt. Alles kan een verborgen reden hebben. Wie zal weten hoe zwaar de gezinssituatie op zijn schouders heeft gedrukt: een vrouw die haar volle aandacht aan Cécile moest geven, wat onder andere invloed kan hebben gehad op hun onderlinge relatie. Nog vaak denk ik met mededogen aan hem terug. Gelukkig heb ik nu mogen zien dat hij heel veel van zijn dochter houdt en dat de ouders samen dragen wat er op hun pad is gekomen.

Mijn metamorfose bestaat hierin:

Ik heb de betrekkelijkheid van al mijn pelgrimstochten in leren zien. Ik heb ontdekt dat het kleine gebaar naar Cécile in mijn leven een grotere betekenis heeft gekregen dan het voltooiën van mijn tocht naar Santiago.

Een late verontschuldiging

Paul Salimans

Het begin

Op 4 februari 2016 trek ik 's ochtends rond een uur of negen de voordeur van mijn huis achter mij dicht om te beginnen aan een wandeling van ruim 3.000 kilometer. Het is frisjes. Dat is natuurlijk niet echt verrassend, zo vroeg in het jaar. Maar de kou deert mij niet. Ik sta op het punt nu eindelijk de tocht te maken die al zo lang als ik me kan herinneren, op mijn 'to do' lijst staat, en dat geeft voldoende energie om warm te blijven. Ik loop overigens niet vanuit een religieus motief, want daar ben ik als niet-gelovige, wetenschappelijk gevormde ex-katholiek ongevoelig voor. Nee, er zit eerder een cultuurhistorische belangstelling achter, plus het simpele plezier van de fysieke activiteit – lange afstanden wandelen heb ik altijd al erg fijn gevonden. Wat ook een belangrijke drijfveer is: ik moet op dit moment in mijn carrière even helemaal loskomen van mijn werk, en ik kan me geen betere invulling van mijn *sabbatical* voorstellen dan lopen naar het einde van de wereld. De eerste paar dagen gaan probleemloos voorbij. Het pelgrimsgevoel slaat vrijwel meteen toe. Dat verbaast me wel; ik had altijd verwacht dat ik zolang ik in Nederland was, op bekend terrein, niet los zou komen van alledag. Dat valt dus reuze mee – eigenlijk ben ik al helemaal los voordat ik mijn woonplaats uit ben. Eén klein dingetje: na een dag of vier heb ik zowaar een blaar op mijn rechterhiel. Dat is best wel opmerkelijk, want ik heb nooit blaren. Echt niet: Kennedymarsen, de Vierdaagse van Nijmegen, wandeltochten van meer dan 100 kilometer... ik loop ze blaarloos.

Een dilemma

Voor mijn vertrek heb ik natuurlijk nagedacht over de route. Voor het traject door België ben ik uiteindelijk uitgekomen op de *Via Monastica*, een mooie, bewegwijzerde route langs een aantal kloosters en abdijen waar je ook kunt overnachten. Ik heb daar wel een dubbel gevoel bij, zoals dat heet. Want aankloppen bij een klooster suggereert dat niet dat je 'bij de club' hoort? Is die

schelp op mijn rugzak niet al een teken van een religieuze affiliatie die ik niet voel, niet wil voelen ook? Is het niet hypocriet voor een atheïst om gebruik te maken van religieuze gastvrijheid? Is dat dan geen misbruik?

Tegelijkertijd wil ik graag af en toe in een klooster overnachten, voor de sfeer, de bouwkunst, de rust. Dergelijke overwegingen stellen mij telkens weer voor een dilemma, tot ik een besluit neem: ik ga niet onder valse voorwendselen slapen in een klooster; ik ga mij niet verstoppen achter andermans impliciete aanname dat ik wel gelovig zal zijn, maar zal, waar mogelijk, duidelijk maken wat mijn levensbeschouwelijke achtergrond is. Eerlijk en oprecht.

Dat besluit geeft mij rust; het dilemma is bezworen.

De abdij van Tongerlo

Na ruim een week wandel ik, laat in de middag, door de toegangspoort van de abdij van Tongerlo. Voor wie daar nog nooit geweest is: de abdij van Tongerlo is een prachtig complex met een rijke geschiedenis, een oase van stilte in een toch al rustige, landelijke omgeving. Ik word meteen geraakt door de evenwichtige combinatie van pracht en eenvoud die de verschillende gebouwen uitstralen, en door het overdonderende besef dat de historische wortels van deze plek diep reiken, heel diep. Vreemd genoeg voel ik me hier krachtig geaard, gegrond. En dat op een plek die zo overduidelijk gewijd is aan het bovenaardse. Het voelt als een thuiskomen, en van dat gevoel sta ik een tijdje stilletjes te genieten.

“Welgekomen,” hoor ik opeens. Ik draai me om en kijk in het vriendelijke gezicht van iemand in habijt. Een broeder, een pater? Geen idee, ik ben niet zo bekend met de rangen en standen van het monastieke leven. “U bent al vroeg in het jaar op pad, zie ik. Kan ik u ergens mee helpen? Wilt u vannacht hier verblijven misschien?”

Dat wil ik inderdaad, en daarop leidt deze pater, die zich heeft voorgesteld als gastenpater Ivo, mij naar binnen, naar het gastenverblijf.

Ik kan mij eerlijk gezegd niet meer zo goed herinneren hoe het er precies uitziet. Wel weet ik nog dat er een prima maaltijd is, die ik deel met een Nederlander van een jaar of veertig. Hij is een paar dagen op retraite in Tongerlo en is, ik kan het niet anders formuleren, enthousiast katholiek. Na afloop van de maaltijd komt pater Ivo er even gezellig bij zitten. We praten over de *Camino*, over het leven in een klooster, over het weer... Dan vertel ik het opmerkelijke verhaal van mijn blaar. Dat is niet zozeer opmerkelijk omdat ik eigenlijk nooit blaren heb, maar om een heel andere reden.

Het opmerkelijke verhaal van de blaar

Die blaar ontdek ik op de avond van mijn vijfde wandeldag. Ik maak me daar geen zorgen over, want ik weet dat ik blarenpleisters heb meegenomen. Voor de

zekerheid. Dus doorzoek ik mijn hele rugzak, maar die pleisters kan ik nergens vinden. “Vreemd,” denk ik. “Ik zou durven te zweren dat ik ze bij me had.” Maar ik ben te moe om me er druk over te maken en besluit de volgende dag gewoon ongepleisterd op pad te gaan.

Dat gaat verder prima, maar die avond ga ik toch nog eens op zoek naar mijn pleisters. Opnieuw zonder resultaat. Dit herhaalt zich op mijn zevende wandeldag, en ik vind het steeds vreemder worden. Zó veel ruimte is er nu ook weer niet in een rugzak, dus is het onwaarschijnlijk dat je er iets in kwijt kunt raken. Die stomme pleisters, ze laten me niet los.

Na mijn aankomst in Tongerlo besluit ik daarom, zodra ik in mijn kamer ben, mijn hele rugzak leeg te halen, om te beginnen bij het brein (dat grote vak in de bovenklep). Daar zit namelijk mijn EHBO-setje, dus daar zouden ook de pleisters moeten zijn. Nu heb ik mijn EHBO-setje al een paar keer helemaal overhoop gehaald op zoek naar die pleisters, zonder ze te vinden. Maar deze keer: ik rits het setje open en daar zitten de pleisters, precies waar ik de hele tijd al dacht dat ze zouden moeten zitten. Volstrekt onbegrijpelijk dat ik ze tot nu toe iedere keer over het hoofd heb gezien, maar het is toch echt niet anders.

Blij met mijn pleisters besluit ik mijn blaar meteen maar even lekker te verwennen. Ik doe mijn schoenen en sokken uit – en de blaar is weg. Helemaal ingedroogd, klaar. Dat verhaal vertel ik na afloop van de maaltijd. Mijn disgenoot-in-retraite roept blij: “Halleluja! Zie je wel, God bestaat!” Tja, ik zei al: enthousiast katholiek. Míj lijkt het geen overtuigend bewijs, en volgens mij vindt ook pater Ivo het een tikje overdreven. Maar mijn tegenwerping dat als God bestaat, Hij zich wel met belangrijkere zaken zou kunnen bezighouden dan mijn blaar, wordt enthousiast weggewuifd.

Het afscheid

De volgende dag ga ik weer op pad. Pater Ivo neemt persoonlijk afscheid van mij. Ik vermoed dat hij dat, als gastenpater, bij iedereen doet, maar het voelt toch heel prettig. Nadat ik hem heb bedankt voor het gastvrije onthaal, en we nog even hebben overlegd over wat de beste volgende etappe voor mij is, zegt hij: “ik wens u het allerbeste op uw tocht. Moge u vinden waarnaar u op zoek bent. En als u in Santiago aankomt, wilt u dan voor mij misschien een klein gebedje aan Jacobus richten...?”

Dít is mijn kans, dit is dé gelegenheid om schoon schip te maken. “Ach weet u, pater,” zeg ik, “ik ben eigenlijk atheïst. Aan bidden doe ik niet, maar ik zal in Santiago zeker aan u denken.” Daar, ik heb het gezegd. Eerlijk en oprecht. Maar terwijl ik het zeg, zie ik hoe het gezicht van pater Ivo even verstrakt, verkilt. Heel even maar, dan is zijn warme glimlach weer terug. Maar mijn hart is koud geworden. Inwendig vloekend op mijzelf loop ik weg en ik durf niet om te kijken.

“Jacobus helpt de pelgrim,” zeggen ze

De daaropvolgende paar weken vind ik weinig rust. Het beeld van pater Ivo komt regelmatig in mij op. Zijn gekwetste blik, want dat was het, blijft mij achtervolgen. Daar sta ik dan, geconfronteerd met mijzelf. Eerlijk en oprecht? Onzin. Gewoon egocentrisch en bot. Zonder het te willen heb ik iemand op zijn ziel getrapt, ik heb hem ten diepste pijn gedaan, omdat ik niet verder nadacht dan mijn eigen nietszeggende dilemmaatje. Omdat ik het nodig vond te benadrukken hoe bijzonder ik ben. Omdat... ik weet niet waarom.

Het duurt lang voordat ik begin te begrijpen dat dankbaarheid een tweerichtingsweg is. Het is niet alleen dat iemand iets voor jou doet en dat jij daar dan dankbaar voor bent; het is ook dat jij iemand anders de gelegenheid geeft iets voor jou te doen, en dat dit voor die ander betekenis heeft. En ik bedenk dat het precies dáár is waar ik pater Ivo zo diep gekwetst heb.

Vele weken later vind ik in een kleine kerk ergens in het zuiden van Frankrijk – ik weet écht niet meer waar precies – een houten beeld van Jacobus. De kerk is verder leeg; ik pak een stoel en ga rustig bij het beeld zitten. Enigszins tot mijn eigen verbazing begin ik tegen het beeld te praten. Ik vertel het verhaal van pater Ivo en van mijn stompzinnigheid, van hoe ik té verblind was door mijn eigen zelfbeeld (‘eerlijk en oprecht’) om te zien hoeveel pijn ik daarmee zou veroorzaken.

Uiteraard krijg ik geen antwoord, en dat verwacht ik ook niet; dit is niet zo’n soort verhaal. Maar ik voel wel dat het mij oplucht. Het is alsof ik eindelijk kan accepteren dat ik net als ieder ander gewoon tot stompzinnigheden in staat ben, en dat ik daarmee ook weer in het reine kan komen.

Daar moet ik alleen nog een goede vorm voor vinden.

Het einde van de reis

Precies vier maanden na mijn vertrek kom ik aan in Santiago. Ik loop de kathedraal binnen en sluit aan in de file die me langs het beeld van Jacobus voert. Eenmaal bij het beeld aangekomen, fluister ik zachtjes: “dankjewel pater Ivo; dankjewel ook al die anderen die mij hebben geholpen tot hier te komen – het ga jullie goed.” Dat is mijn gebedje, voor wat het waard is. Daarna loop ik nog door naar Finisterra, en dan zit het er weer op, dan ga ik naar huis, ettelijke kilo’s armer maar veel ervaring rijker.

Epiloog

Op 5 april 2022 zit ik thuis te kijken naar ‘Dwars door de Lage Landen’. Voor wie het niet kent: het is een achtdelige televisieserie waarin drie vrienden van Oostende naar Pieterburen lopen, en kleine en grote verhalen verzamelen tijdens toevallige ontmoetingen. Dat resoneert aardig met mijn eigen ervaringen op de

Camino. Misschien vind ik het daarom wel zo'n fijne serie om te volgen. Deze specifieke aflevering voert door de Belgische Kempen, onder andere langs de abdij van Tongerlo, en plotseling verschijnt pater Ivo in beeld. Ik zeg tegen mijn vrouw: "Hé, daar ben ik ook geweest," en begin vervolgens te huilen.

Wat mij zo ontroert, ik kan het niet goed uitleggen: het is een combinatie van verschillende factoren. Maar de factor die er wel bovenuit stijgt, is de simpele constatering dat pater Ivo nog leeft. Dat is niet vanzelfsprekend na zes jaar en een COVID-pandemie. Ik besluit contact met hem op te nemen, maar, zoals dat gaat, het leven interfereert, en dit plan schuift langzaam maar zeker naar de achtergrond. Tot ik vanmorgen in de Jacobsstaf de oproep lees voor een schrijfwedstrijd. Dit verhaal lijkt mij daarvoor bij uitstek geschikt, maar terwijl ik het aan het schrijven ben, merk ik dat er iets ontbreekt. Enkel maar *vertellen* is niet de vorm die mij gaat helpen af te rekenen met mijn stommititeit. Want hoe kan ik ooit met mijzelf in het reine komen zonder vergeving te vragen aan degene die ik heb gekwetst? Zojuist heb ik een e-mail gestuurd naar pater Ivo. Een antwoord heb ik nog niet, maar voor mij is dit verhaal eindelijk afgerond.

18 december 2022

De Camino, een brief aan mijn lieve dochter.

Zolanda Stevensaar

“Als de Camino je roept dan ga je.”
A Voor mij riep hij al langer, voor jou pas drie dagen.

En daar staan we dan, met onze rugzak op.... De mijne stond al weken gepakt, de jouwe is net nieuw en in drie dagen klaar, voor vertrek gemaakt.
Jij bent 15, ik ben 44. Je lijkt op mij maar toch ook niet.
Jouw wereld is zoveel anders als de mijne was, toen ik jouw leeftijd had.
Maar toch herken ik de worsteling die jij nu hebt.
En jouw moeder gaat nu de Camino lopen en neemt je mee; dat deed mijn moeder niet.

Je bent nu boos, je zag de gele schelp op het kilometerpaaltje met daarop 260 kilometer tot Santiago.
Je bleef staan en keek mij aan. “Dat ga ik echt niet lopen”, was je boodschap.
En nu, nu wacht ik .... Ik had vandaag toch verder niets anders te doen dan te lopen.
Dat is de Camino, lopen tot je bij de kathedraal op het plein in Santiago bent.

Dus daar waar ik thuis geen tijd voor heb, omdat met ons overvolle gezin en onder de druk van werk en school we altijd hollen en nooit stilstaan. Dat kan ik hier wel.
Hier kunnen we samen stilstaan. Kun jij boos zijn en kan ik bedenken hoe ik je kan helpen....
En of ik je móet helpen. Of is boos zijn nu ook even goed.

Twee wat oudere pelgrims lopen ons voorbij en vragen of we de weg kwijt zijn, zij willen helpen. Ik vertel dat mijn puberdochter boos is en ze niet meer mee wil lopen.... De aardige mevrouw kijkt mij vriendelijk aan en knipoogt. Ze zegt “geduld”! “Heb geduld met haar, dan komt het uiteindelijk wel goed”.

Ik moet mijn best doen om het gejaagde gevoel uit mijn lijf te verbannen en op je te wachten, tot jouw hoofd er klaar voor is.

Dit is mijn les van vandaag, en het helpt. Na 2 uur stilstaan, loop je naar mij toe... nou ja meer langs mij heen. "We moeten die kant op, toch"? en ik volg je ... ja die kant, de kant van de zon, van de bossen en de bergen en van de gele schelpen op de kilometerpaaltjes, die wijzen ons de weg, niet ik, niet school, niet de sociale media en zeker niet de tijdsdruk vertellen hoe we moeten gaan. De weg is daar verder, we moeten door, naar de kathedraal op het plein in Santiago

We lopen een tijdje naast elkaar, zwijgend... dan begin je met mij te praten, over wat je voelde of eigenlijk juist niet meer voelde. Waar je hoofd vol van was, waardoor je niets meer kon bedenken.

Hoe de druk je onderuit heeft gehaald om steeds mooier, slimmer en beter te 'moeten' zijn.

En ik luister, oprecht en echt, want hier is er rust. We lopen over eeuwenoude paden, waar al duizenden jaren pelgrims overheen liepen, ieder met zijn eigen gedachten en eigen volle rugzak.

Hier hoef je niet na te denken over hoe je haar zit, welke kleren je aan doet en of je op tijd op school of je werk bent. Hier lopen we samen. En het is stil om ons heen.

Hier kan ik je horen. Stil veeg ik mijn tranen weg.

Mijn knappe dochter die ik bijna niet meer kon bereiken.

We lopen samen verder. We nemen pauze, niet omdat de klok het zegt, maar omdat onze rugzak zo zwaar voelt en onze voeten moe zijn. We eten en drinken iets en rusten even uit.

Je lacht wanneer we opstaan en mijn gekreun verraadt dat mijn lijf niet getraind is op het blijven lopen met deze zware last. Je lacht en ik lach met je mee.

Daar staan we dan met onze rugzak op onze rug. Vanmorgen hebben we hem voor de laatste keer ingepakt. Het is routine geworden, het lukt je al aardig snel.

We staan even stil, omdat we net een foto hebben gemaakt van een laatste gele schelp op een kilometerpaaltje.

Ik zie je staan, je bent vertwijfeld. Je zag het bordje waarop stond dat het nog 2 kilometer is tot aan Santiago.

We staan een tijdje stil en je kijkt mij aan. "We zijn er bijna" zeg je.

En nu, nu wacht ik ...want ik weet dat jij het ook voelt.

Dit is de Camino, lopen tot de kathedraal op het plein in Santiago.

Het einde van de weg wacht op ons. We kunnen niet wachten tot we er zijn, maar toch, iets houdt je tegen. Over 2 kilometer is het ook voorbij, de weg, de tocht, het samenzijn. Ik zie een traan, dit was zo mooi, zo intens en het is bijna klaar.

Ik voel het ook, hiervoor deden we het. Maar daarna? Daar wacht ons weer het gewone leven, het overvolle gezin, druk op school, sociale media en de wekker....! We zien er samen tegenop dat leven weer in te stappen. De afgelopen tijd was zo fijn.

De weg heeft ons veel inzichten gegeven, maar ons vooral samengebracht.

Jij kon vertellen, en ik echt luisteren, je kon huilen en ik mocht je troosten, we deelden de ervaring en beleefden de weg op onze eigen manier.

Door het lopen raakten onze hoofden leeg, door de fysieke vermoeidheid raakten we eindelijk weer meer in balans. Het ritme, de cadans, het gaf onze emoties de vrije loop, zodat we ze konden opruimen, in ons hoofd en in ons hart.

Het zoeken naar een slaappleaats gaf ons een gezamenlijk doel. Het kiezen wat we moesten eten, liet ons zien dat we overeenkomsten hebben. Het verkeerd lopen maakte dat we het met elkaar oneens konden zijn, en ik sorry moest zeggen tegen jou omdat ik op het kruispunt niet goed naar je had geluisterd.

Het slapen in een stapelbed gaf verbinding en vaak de slappe lach. Je maakte nieuwe vrienden onderweg die geen oordeel hadden over hoe je haar zit of welke kleding je draagt. Je bent mooi en goed, zoals je bent.

We deelden de last in de rugzakken op onze rug en die voelde gaandeweg steeds lichter aan.

Jouw wandeltempo is zoveel hoger dan het mijne en daardoor moest ik je wel loslaten, jij kon je eigen tempo bepalen en toch vonden we elkaar steeds weer terug. Het waren momenten die er toe deden, die ons los maakten van alles om ons heen.

Ineens loop je naar mij toe... je pakt mijn hand. “We moeten die kant op “ en ik volg je .... ja die kant, de kant op van de gele schelpen op de kilometerpaaltjes... die wijzen de weg.

We lopen een tijdje hand in hand, zwijgend .... En dan begin je ineens met mij te praten. Over hoe je je nu voelt, dat je hoofd niet meer vol is en je dingen helderder ziet. Dat de druk van die sociale media je niets meer doet, omdat je je eigen tempo en weg gaat bepalen.

En ik luister en hoor je, en veeg stil mijn tranen weg. Mijn knappe dochter die ik op de weg naar de kathedraal op het plein in Santiago weer heb gevonden.

Daar staan we dan, je poseert voor de kathedraal, we hebben het gehaald!
260 kilometer staat er op onze compostela. Trots zijn we op dat bewijs.
We hebben de slappe lach om iets, om niets.
Je lacht. "Ha, dat had je niet gedacht hè mam"! Ik lach met je mee, Nee lieve schat
dat had ik niet gedacht. Gehoopt, gebeden, gewenst, dat had ik wel.
Dat er een dag was dat we samen weer heel hard zouden gaan lachen. Dit was die
dag.

Honderden pelgrims op de het plein en wij staan ertussen. Je wilt nog even een foto
maken zonder al te veel mensen op de achtergrond en ik wacht, ik heb geduld.
Er loopt een wat ouder echtpaar voorbij en de vrouw vraagt aan je of ze een foto
van ons samen zal maken. Je pakt mij enthousiast vast en geeft mij een dikke
knuffel. Zo staan we voor altijd vastgelegd, op het plein voor de kathedraal in
Santiago.
De vrouw geeft je toestel terug en mij een knipoog.
Ik herken haar....!

Daar staan we dan. We wachten op onze rugzakken; ze komen zo over de bagage
band. Het voelde kaal toen we in de aankomsthal van Schiphol liepen zonder het
gewicht te voelen op onze rug. Straks zijn we weer thuis, ik kijk op de klok, we
moeten gaan, over 20 min gaat onze trein.

Die trein, die tweeënhalve week geleden nog als een spookbeeld door je hoofd bleef
malen. Die trein die nog je enige uitweg leek, om uit je volle hoofd te stappen, dat je
niets anders meer kon bedenken om onder de sociale druk uit te komen, omdat je je
zelf niet mooi, niet slim en niet goed genoeg voelde.
Je noodkreet die ik gelukkig kon horen. Die maakte dat ik binnen drie dagen een
ticket had bijgeboekt en je rugzak had ingepakt.
Je bent 15, ik ben 44. En onze wereld was de afgelopen dagen precies dezelfde.
Jij liep samen met je moeder de Camino. En het was het beste wat mij is overkomen.
Xxx Mama

Ode aan de vriendschap

Jos Verluyten

Elk jaar belandt er in de WhatsApp-berichten van Geert een foto van een pelgrim die smaakvol zijn kommetje gekookte gele vanillepudding aan het opeten is met de vermelding dat het pelgrimsseizoen op gang is gekomen. In 2022 heb ik die foto al op 21 januari verstuurd want al zo vroeg in het jaar mocht ik als hospitalero de eerste pelgrim bij mij thuis in Balen-Hulsen ontvangen.

Ook Geert en ik waren pelgrims, toen we in de zomer van 2010 op weg waren naar Sint-Jacob. We waren collega's in dezelfde school en zonder dat we het van elkaar wisten, smeulde het pelgrimsverlangen al vele jaren in ons hart. En toen lag daar in de docentenkamer - God mag weten hoe het daar terechtgekomen was - een exemplaar van *De Pelgrim*, het tijdschrift van het Vlaamse Compostelagenootschap. En terwijl ik het wilde nemen, stak ook Geert zijn hand uit naar de uitgave en de rest is geschiedenis: vijf maanden later in volle zomertijd zetten we in Burgos onze eerste pelgrimspassen naar Santiago.

Onze harten waren vervuld van verlangen naar het pelgrimeren maar we ervoeren al dadelijk dat onze praktische kennis en ervaring te wensen overlieten. Zo arriveerden we de eerste dag gedehydrateerd en ver voorbij het einde van onze krachten onder de invallende duisternis in Hornillos del Camino. De jonge veertiger die Geert was, herstelde snel van die eerste traumatische pelgrimsdag terwijl mijn tien jaar ouder lijf niet meer in de juiste cadans geraakte. En zo werd pelgrimeren onder een staalblauwe meseta-lucht een verhaal van pijn en doorbijten, van blaren in oververhitte schoenen tot nachten van slapeloos gewoel in de zon geblakerde albergues. Geert was al die tijd mijn steun en toeverlaat en hield me letterlijk overeind, toen we 's avonds de kortste weg namen van de Albergue San Nicolas de Flue in Ponferrada naar het dichtstbijzijnde restaurantje met een menú del peregrino. Al verschaft zo'n pelgrimsmenu de hongerige pelgrim voldoende calorieën voor de tocht van de volgende dag, toch ben je uiteraard niet aan het dineren in een driesterrenrestaurant. En we ondervonden al snel

hoe voorspelbaar het menu was, ook al heb je zowel voor de primer plato als de segundo plato een keuze tussen enkele gerechten. Als zoetekauw keek ik vooral uit naar de postres. Het vooruitzicht naar allerlei soorten tarta en helado hield mijn afgepeigerde lichaam en dito geest overeind, maar zelfs die dessertjes verloren stilaan hun overredingskracht.

En toen werd het me de volgende morgen te machtig. De ochtendlijke duisternis in Ponferrada deed ons de verkeerde richting uit lopen. Toen we na moeizaam zoeken ons morgenproviand opaten bij de eerste gele pijl die ons richting Villafranca del Bierzo wees, vertelde ik Geert dat het voor mij niet meer hoefde, die hele onderneming. Hoe ik naar huis verlangde en vooral naar het weerzien met mijn hoogbejaarde moeder die bang en vol onbegrip had gereageerd toen ik over mijn wekenlange afwezigheid had gesproken. En ik vertelde opnieuw mijn verhaal dat ik hem al in de school had verteld: wat voor een zorgzame moeder ze was geweest voor mij als kind en hoe ze me elke dag opnieuw verwende met een dessert na het middageten. Altijd was er een kommetje gekookte gele vanillepudding, eerst bestrooid met kandisuiker en later met hagelslag. Het mocht lente of zomer of herfst of winter zijn, maar elke dag kookte ze vanillepudding. En ik kon er niet genoeg van krijgen, zo overheerlijk was haar recept. Hoe lang ik over mijn moeder verteld heb, weet ik niet maar Geert luisterde en luisterde en toen ik dan toch maar weer mijn rugzak op mijn schouders hees, voelde die heel wat lichter.

De zon stond al hoog in de lucht, toen we in Villafranca del Bierzo arriveerden en was het toeval of niet maar het was nog maar de eerste keer op onze tocht dat de albergue met een keuken was uitgerust: een fornuis, potten en pannen, schalen en bestek, het was er allemaal. Het vaste ritueel van aankomen volgde: zich aanmelden, een slaapplek toegewezen krijgen, een verfrissende douche, een verkwikkende siësta. Hoe lang ik al ingedommeld was, weet ik niet meer maar ik herinner me nog goed dat Geert me wakker maakte en me zei dat hij voor een verrassing gezorgd had. Nu waren verrassingen niet onmiddellijk aan mijn altijd bedachtzame wandelmaat besteed en ik volgde hem dan ook enigszins verwonderd naar de keuken. Wat ik daar zag, deed mijn verbazing ten top stijgen: twee kommetjes verse vanillepudding stonden er op het aanrechtblad heerlijk te geuren! Ik was er ondertussen, na ons dagelijks bezoekje aan een tienda, ook al uit dat een zakje vanille puddingpoeder onvindbaar want onbestaand is in Spanje. En wat bleek? Geert had dat zakje poeder al die dagen van thuis uit in zijn rugzak meegedragen om mij bij de eerste gelegenheid die zich aandiende, te verwennen en op te krikken. En weten dat we voor ons vertrek minutieus alle spullen voor onderweg gewikt en gewogen hebben, want 'alles wat je niet meeneemt, is

meegenomen'. Een zakje vanillepoeder weegt net 50 gram, een gewicht dat Geert al die tijd voor mij had megedragen.

Ik voelde me daar in die keuken in Villafranca del Bierzo opnieuw verwend en veilig geborgen als een kind en toen wist ik dat alles goed zou komen en zo is het ook gebeurd. Acht dagen later stapten wij beiden de Praza do Obradoiro in Santiago de Compostela op, een pelgrimsleven én een vriendschap rijker die nooit meer stuk zullen gaan.

Na mijn thuiskomst heb ik al snel mijn huis opengesteld voor passerende pelgrims op de Via Monastica. We eten 's avonds samen, we vertellen onze verhalen, het pelgrimsmenu komt op tafel en elk menu wordt afgesloten met - je raadt het - een kommetje vanillepudding.

2 oktober 2022

Anna Visser

Het is vroeg in de ochtend, de opgaande zon kleurt de wolken roze. De gele pijlen wijzen de weg, ook aan Simon en Teddy, mijn laatste twee pelgrims van deze nacht. Rechttuit, stap voor stap, verdwijnen ze in de ochtendschemering. Ik kijk hen na en zwaai als ze zich nog één keer omdraaien bovenaan de weg, voordat ze de hoek omgaan, het kustpad op. “Buen camino”, roep ik en uit de verte krijg ik een “Buen vida, Anna” terug. Een goed leven. Nou en of ik dat heb. Wie had dat een jaar geleden gedacht!

Ik kijk om me heen en voel het inmiddels bekende vuurtje in me knetteren, het borrelen in mijn buik dat zich nog het meest laat vergelijken met het gevoel van verliefdheid. Dit is mijn herberg, mijn toevluchtsoord voor pelgrims die de Camino del Norte bedwingen. Met in het midden de grote tafel waaraan we gisteren aten met zijn negenen, acht uitgehongerde pelgrims en ik. Met de gezellige keuken, waarin de sporen van die maaltijd nog te zien zijn. Ik begin het restje schots en scheef opgestapelde borden in de afwasmachine te zetten en moet glimlachen als ik aan gisteravond denk. Het is laat geworden, er waren veel verhalen die moesten worden verteld.

Het verhaal van Simon uit Cambridge, die vijf maanden geleden een oog verloor omdat hij tussenbeide wilde komen tijdens een vechtpartij in de kroeg. Van Maria uit Berlijn, die aanhikt tegen haar afstudeerscriptie over filantropie en zó gebukt gaat onder ‘de vernietigingsdrang’ van de mens, zoals ze het noemt, dat ze nu loopt in de hoop het opbeurende einde te vinden waar ze naar op zoek is. Van Pierre uit Montpellier, die ieder jaar een Camino naar Santiago loopt om zichzelf op te laden en zo de rest van het jaar weer vol overgave in aandelen te kunnen handelen.

Van Meredith uit Sidney, die kort geleden te horen heeft gekregen dat ze geen kinderen kan krijgen en worstelt met de vraag wat ze dan wél nalaat aan de wereld.

En van Yvette en Line uit Brasschaat, moeder en dochter, die samen lopen om het verdriet om hun verloren zoon en broer een plek te geven.

Het was kortom weer een tafel en een herberg vol mensen van alle leeftijden, geloven, overtuigingen, zoektochten, mooie verhalen en levenslessen. Net als de avond ervoor en de avonden die zullen volgen.

Zulke zware onderwerpen op een rij, dat klinkt waarschijnlijk niet als dé perfecte ingrediënten voor een gezellig samenzijn. Maar gek genoeg is die feeststemming er op dit soort avonden juist wél.

Omdat je niks hóeft te vertellen als je geen zin hebt. Omdat er tussen de soms aangrijpende verhalen door altijd wel iemand opeens een gitaar pakt om een liedje te spelen of een flauwe grap vertelt, waardoor iedereen onder de tafel ligt van het lachen. Omdat oordelen en de ander de les lezen hier ver te zoeken zijn.

Hoe dat kan?

Ik denk dat het de magie is van de Camino. De magie van dingen die naast elkaar kunnen bestaan. Verdriet naast plezier. Links naast rechts. Jong naast oud. Stilte naast kabaal. Pijn naast genot.

Als er iets is dat me verwonderd heeft tijdens mijn eigen Camino naar Santiago de Compostela vorig jaar, in de meest zwarte periode van mijn leven, dan is het dat. Dat de dingen naast elkaar kunnen bestaan. Dat als het leven je volkomen zinloos lijkt en lelijk en je je afvraagt hoe je ooit in godsnaam weer kan lachen, genieten, liefhebben, dat daar dan opeens die vlinder is die een stukje met je meevliegt, die appel die op een muurtje voor je is klaargelegd door een lieve dorpsbewoner, die voeten die je verder kunnen dragen dan je ooit had durven te denken.

2 oktober 2021

Ik zit in de hoek van de bank en staar wezenloos voor me uit. De televisie staat aan, een man in sportkleding probeert een of ander flitsend apparaat aan de man te brengen. Geen idee hoe lang de televisie al aanstaat? Welke dag het is, of ik moet ontbijten of lunchen? Of is het al bijna avond?

Dit kan zo niet langer, dat weet ik heus ook wel! Ik weet dat ik naar buiten moet, weer moet gaan meedoen met het leven dat daar, buiten deze veilige muren, vrolijk verdergaat.

Ik sta op, geef een kus op de foto van Chris aan de muur en spreek mezelf streng toe uit zijn naam. "Kom op Vissertje, dit kan zo niet langer. Je bent geboren voor geluk. Ga het zoeken!"

Mijn liefste, allerliefste Chris, van wie ik drie maanden geleden afscheid heb moeten nemen in een kist. Zijn benen een beetje gebogen. Hij was te lang, de kist te klein. Dat heerlijke lange lijf, mijn heerlijke lange Chris, overleden. Zomaar, op klaarlichte dag, aan een hartstilstand.

Onze liefde had een ingewikkelde aanloop maar was er niet minder om. Zeker in het begin verzetten we ons met enige regelmaat tegen die liefde. Moesten we niet eerst onszelf opnieuw uitvinden na allebei een lang huwelijk? Onze 'rommel' opruimen alvorens toe te geven aan het verlangen en de wens om bij elkaar te zijn? Was het bovendien niet heel vreemd en toevallig dat we binnen een straal van drie kilometer van onze huizen zo snel alweer een nieuwe ware liefde vonden in elkaar? Maar liefde is een raar ding waaraan je (of in ieder geval wij) niet kunt ontsnappen. We vonden elkaar steeds weer en kwamen gelukkig tot de conclusie: 'Het is heel simpel: Ik hou van jou, jij houdt van mij. De rest vinden we samen wel uit.' En nu is hij dood. En moet ik noodgedwongen uitvinden hoe ik het vol ga houden, dit leven zonder hem. Met een beetje pech zit ik pas op de helft, moet ik nog 46 jaar.

Ik sta besluiteloos voor zijn foto. Ik moet iets doen om dit te doorbreken. Ergens in mij hoor ik het stemmetje zeuren dat steeds vaker de kop opsteekt: "je weet dondersgoed wat je moet doen, Anna. Je moet naar buiten en je moet naar Spanje. Als er iets is dat je uit deze algehele malaise kan krijgen, deze zombie staat van zijn, dan is het dát. Je moet je horizon verleggen van dag na dag overleven naar een verder punt. Je moet je rugzak omdoen en de Camino gaan lopen!"

Maar steeds maakt de twijfel zich dan van me meester. Ruim een maand alleen zijn, ver van alles en iedereen die me lief is, kan ik dat? Geen seconde hebben mijn kinderen, familie en vrienden me de afgelopen periode uit het oog verloren. Zij zijn degenen die me overeind hebben gehouden, geprobeerd hebben me aan het eten te krijgen door al mijn én al hun eigen lievelingsgerechten voor me te koken, 's nachts bij me in bed zijn gekropen als ik niet alleen durfde te zijn, zijn meegegaan naar de begraafplaats, keer op keer op keer. Kan ik dit zonder hen?

Ik klap mijn laptop open en google wat rond en dan stuit ik op een voor mij nog onbekende route, de Camino Portugués. Ongeveer driehonderd kilometer lang, twee weken lopen, van Porto naar Santiago de Compostela. Dit is het, dit kán ik, dit moet ik doen. De hoop wint het van de twijfel. In een vlaag van opgewonden verstandsverbijstering boek ik een vliegticket. Ik kan het nauwelijks geloven. Over anderhalve week vertrek ik met mijn oude rugzak en trouwe wandelschoenen als enige bekende reisgezellen. Ik vind het doodeng en toch voelt het goed. Het is

tijd om uit die hoek van de bank te komen. Letterlijk stappen vooruit te zetten en tegelijkertijd in alle rust stil te staan bij de pijn en het verdriet van het afgelopen jaar.

2 april 2022

Het is half drie 's middags en het is stil in Pendueles. De zon schijnt uitbundig en de vogels en krekels zingen om het hardst.

Ik stap uit mijn auto en rek me uit, stijf van de rit.

“Woon jij hier?” Geschrokken draai ik me om. Vier wandelaars zitten op een muurtje in de schaduw, schoenen uit, broodjes en water in de hand. ‘Uh, nee. Tenminste... nog niet.’ stotter ik.

“Oh, haha, ik maakte maar een grapje. Vertel, wat brengt een Nederlandse dame hier, in dit gehucht?” Hij ziet mijn verbouwereerde gezicht en wijst op de HEMA-tas op de hoedenplank. “HEMA, Kan niet missen. Maar? Dus? Ben je hier echt om een Ik Vertrekje te doen?”

‘Nou, ik ben hier om een pelgrimsherberg te bekijken die te koop staat, dus wie weet!’ zeg ik.

“Wow, te gek zeg. Dan overnachten we tijdens onze volgende Camino misschien wel bij jou. Veel succes!’

Ik bedank hem en speur de omgeving af. Dan zie ik het liggen, lager in het dorp, dat karakteristieke roodbruine gebouw dat ik herken van de foto's. Mijn hart maakt een sprongetje. Dit zou het weleens kunnen zijn, dit keer zou het weleens écht kunnen gebeuren.

Al mijn halve leven zeg ik tegen iedereen die het maar horen wil: ‘Later ga ik in Spanje wonen.’ Altijd was er wel een reden om het uiteindelijk toch níet te doen, het ‘later’ weer wat verder op te schuiven. Maar Chris’ plotselinge dood vorig jaar heeft me doen beseffen: misschien is later wel nú! En hier sta ik nu, in dit dorp aan de Camino del Norte, met een adembenemende natuur om me heen. Zo mooi als het hier is heb ik het nog nooit gezien. Na mijn terugkomst in Nederland vorig jaar oktober, vol energie van een wandeltocht naar Santiago de Compostela die me mijn plezier en geloof in het leven heeft teruggegeven, kreeg ik het niet meer uit mijn hoofd: ik wil in Spanje wonen en dagelijks verbonden zijn met die magische Camino.

En sinds ik kort geleden solliciteerde naar een pittige, nieuwe baan in Rotterdam en binnenkort een tweede gesprek heb daarover, houdt het me wakker 's nachts. Ik voel aan alles dat deze mogelijk nieuwe baan niet meer is wie ik ben. Lange dagen, leiding geven, handen schudden, hoge hakken. Dat is de oude Anna. Die dat jarenlang met veel plezier gedaan heeft, absoluut. Maar is het nu niet tijd voor iets nieuws? Dichter bij mezelf, meer meebewegend met het leven?

En dus typten mijn vingers vier dagen geleden, na opnieuw een nacht vol piekeren en draaien, in op mijn toetsenbord: Se vende albergue para peregrinos Camino de Santiago. Te koop herberg voor pelgrims van de Camino naar Santiago.

Stap voor stap volg ik nu het straatje naar beneden richting de herberg. Ik passeer een gekleurd huis en zwaai naar de oude man die me vanonder een sinaasappelboom vriendelijk toelacht. "Je komt voor de herberg, is het niet?" vraagt hij in het Spaans. Ik knik. De man staat op, plukt een sinaasappel uit de boom en loopt langzaam naar me toe. 'Bienvenida vecina' zegt hij terwijl hij me de sinaasappel geeft. 'Welkom buurvrouw'. Ik slik de tranen weg die in mijn ogen springen, tranen van overweldigend geluk. 'Gracias, vecino', breng ik er met geknepen stem uit. En op dat moment weet ik het zeker, zo zal het zijn. Ik zal alles op alles zetten om het dit keer te laten lukken. Ik word zijn buurvrouw. Albergue Aves de Paso wordt mijn nieuwe thuis. In Pendueles wacht mijn nieuwe toekomst.

Zelfportret

Celesta van der Weij

“Weglopen, dat is wat je doet. Van mij, maar vooral van jezelf en van al je shit. Meer is het niet! Je loopt gewoon weg! Hoor je me?”

Ik hoor hem. Al twee uur lang. Natuurlijk hoor ik zijn stem ook door de handen over mijn oren heen. Maar ik luister niet meer. Waarom wil ik eigenlijk weg? Heeft hij misschien toch gelijk? Loop ik gewoon weg van alles met mijn benedenmaatse kunstenaarskwaliteiten bovenaan de lijst? Ik zou het niet weten. Ik weet niet wat ik voel, behalve altijd maar die onbestendige zwaarte. Ik wil ook niet meer denken. Morgen ga ik weg. Weg van alles.

Het is dinsdag en het is nog donker, overal zijn de gordijnen dicht. Het licht in de badkamer van nummer zes knipt aan. De mensen maken zich langzaam op voor de dag. Voor weer een hele gewone doordeweekse dag. Voor iedereen behalve voor mij. Of zou er nog ergens in de wereld een vrouw zijn die net als ik voor de spiegel staat en die ziet wat ik zie, gaat doen wat ik ga doen. Kon ik haar maar even bellen.

Mijn korte haar piekt alle kanten op en zonder make-up kleurt mijn gezicht ziekelijk vaal. Toch maar mijn oogpotlood mee, besluit ik, nadat ik een streepje onder mijn ogen heb gezet. Ik duw hem ergens bovenin de hoed van mijn rugzak die ik deze week zorgvuldig heb ingepakt. Alles afgewogen en het klopt precies. Niet meer dan 6 kilo. Dat is wat ik kan dragen. 5,7 kilo aan noodzakelijke zaken. En dan besluit ik toch mijn schetsboek en potlood mee te nemen. Op het laatst. Drie ons erbij. Gum laat ik thuis. Mijn rugzak lijkt veel te groot voor mijn korte rug. De aangesnoerde heupband laat mijn broek slobberig hangen over mijn akelig dunne billen en benen.

Behoedzaam stap ik de trap af, nog even een laatste controlegang door mijn huis en dan loop ik naar buiten. Leun heel even tegen mijn voordeur, adem met een diepe teug de koude ochtendlucht in en dan zet ik mijn eerste stap. Dit is het, dit moet het zijn.

Als er iemand is die ik nu niet wil tegen komen, is zij het wel. Maar natuurlijk, daar staat ze op het perron. Aktekoffertje naast haar hooggehakte pumps. Sigaret in haar linker- en telefoon in haar rechterhand. Hoe luidde haar recensie ook alweer? Ik duik weg tussen het plukje mensen dat al klaarstaat om in te stappen, maak me zo klein mogelijk voor zover dat gaat met dat grote geval op mijn rug en stap in nog voordat zij klaar is met bellen. Meteen links aan de raamkant is nog een plekje vrij. Een man laat mij tussen de stoel en zijn lange benen wurmen en ik plof neer. Snel de rugzak op mijn schoot. Zo heeft hij er geen last van en kan ik me er mooi achter verbergen. De fluit gaat en de trein komt in beweging. Vooruit rijd ik. Gelukkig, ik kan niet tegen achteruitrijden. De hele boel achter me laten verdwijnen en alleen maar vooruit. Eerst nog wat beton, dan langzaam steeds meer groen. Eindeloze weilanden met koeien. Schapen ook. Wat moet het heerlijk zijn om koe of schaap te zijn, denk ik. Waarom heb ik eigenlijk geen landschap geschilderd voor de wedstrijd met het thema 'vrijheid' die de galerie had uitgeschreven?

'Met het portret van de liggende vrouw die haar lichaam half bedekt met een prachtig en tot in detail geschilderd rood fluwelen doek, laat de maker zien dat ze beschikt over voldoende technische vaardigheden. Compositie, kleurgebruik en bijna fotografische precisie kenmerken haar werk.

Echter, niets in het werk benadert het thema van de wedstrijd. De vrouw staart in het luchtledige. Haar gemoedstoestand blijft voor de kijker een vraag, voor de maker misschien een weet. Hoewel ik daar ook aan twijfel. Dat ik niets van vrijheid waarneem in deze beeltenis is echter een feit waar ik niet aan twijfel.'

Een dolkstoot was het, die hele recensie.

Mijn buurman maakt aanstalten om op te staan. Hij stoot me tot twee keer toe aan en mompelt iets van een verontschuldiging terwijl hij langs mij heen kijkt, zo richting mijn oorlel. Dat is wel kijken en niet kijken. Een lege blik. Zoals mijn vrouw in het rood, flitst er even door me heen. Die hittepetit van de galerie had misschien toch wel gelijk. Moet haast wel, want zij zal er verstand van hebben. Nu ik nog, als ik tenminste ooit nog ga schilderen.

Eerst Amsterdam, dan Parijs, dan Bayonne en nu nog het laatste stukje. Bijna twaalf uur van huis. Twaalf uur tussen dommelen en naar buiten staren. In mijn routegids bladeren en hem weer wegleggen. Mijn gedachten waaien achter mijn spiegelbeeld weg door het glas naar buiten. Heerlijk ongrijpbaar. Ik wil ze niet eens pakken. Ik trein en ik slaap, sta op om de WC te zoeken, terwijl ik

eigenlijk helemaal niet hoeft en ga weer zitten. Toch even de benen gestrekt. En nu sta ik opeens op het perron van Saint-Jean-Pied-de-Port. Ik ben klaarwakker, rechtstreeks in de film 'The Way' beland. Precies dat, met alles erop en eraan.

Dat ik er echt ben, dringt de volgende morgen pas tot me door. Uitgezwaaid door op dat moment de liefste mens op aarde, vertrek ik uit mijn eerste herberg. Het regent en ik kijk om naar haar, ik zwaai terug en ik huil. Tranen als op mijn eerste dag naar de kleuterschool. Alleen is er nu niemand die het ziet.

Op de steile weg naar boven dringt het pijnlijk tot me door dat ik alweer iets doe wat ik eigenlijk helemaal niet kan. De Camino lopen. Net als schilderen. Waar ben ik mee bezig? Hijgend leun ik tegen een muurtje en overweeg om terug te gaan. Terug naar die lieve hospitalera, zeggen dat die hele Camino van mij een belachelijk plan was en dan morgen gewoon terug naar huis.

En dan is daar Paco. Of eigenlijk: er komt een man voorbij. Gebruind, pezig. Er steken wat donkere krullen onder zijn ingedeukte hoed uit. Hij leunt voorover op een stok die hij door de lussen aan de voorkant van zijn immens grote rugzak heeft gestoken. Hij sjokt gestaag door, alsof hij een kar voorttrekt. Rare snuiter, denk ik net als hij zijn hoofd omdraait. 'Peregrina, no te preocupes. Santiago te espera.' Jaja, makkelijk praten dat ik me geen zorgen hoeft te maken en dat Santiago op me wacht. Doorlopen lijkt net zo onmogelijk als teruggaan. Kruis of munt dus. Ik frommel mijn sandwich terug in mijn rugzak en loop weer. Ik ga het net zo doen als hij. Iets voorover en stapvoets. Ezel dat ik ben met mijn utopia. Santiopia ...

Het zou hier prachtig moeten zijn, maar ik zie niets dan dichte mist. Beter ook ... nu hoeft ik alleen maar naar de grond te kijken. Stap. Stap, stap. En dan opeens ben ik in Orrison. Nu al? Het is hier een drukte van belang. Ik bestel koffie en dan nog een. Wat doe ik hier? De barvrouw zegt me dat ik niet verder moet gaan. Het is gevaarlijk in de mist, nog maar pas geleden is er een pelgrim de weg kwijt geraakt en pas dagen later gevonden. Dood.

En trouwens ik heb een bed gereserveerd en van restitutie is geen sprake. Maar in een split second besluit ik toch om verder te gaan. Ik doe het gewoon. Onbezonnen misschien en wie weet met de dood ergens vlak voor me, maar wat maakt het uit. Fuck recensie, fuck schilderijen, fuck de hele zoi! Ik loop. Dat is wat ik doe.

Gaandeweg voel ik het steeds meer, steeds beter. Alleen maar het moment, alleen maar nu. Vrijheid. Alleen maar mijn voetstappen in het eindeloze landschap. De

volmaakte leegheid die me zo vult. En ik teken! Mijn schetsboek raakt vol. Ik teken de pelgrims die lopen, drinken, lachen, slapen. Soms teken ik alleen maar een streep. Hij loopt van mijn papier af. De grenzeloze weg voor me.

Soms denk ik aan hem. De pakezel. Waar zou hij zijn? Was ik doorgelopen zonder die ene blik van hem? Zonder zijn aanmoediging? Santiago wacht op me, ik ben er bijna. Het wordt voller en voller in de herbergen. Iedereen haast zich om ergens een bed te bemachtigen.

En dan is hij daar. Gewoon zomaar. Onmiskenbaar. Ik zie hem aan de kant van de weg, onder het talud waarop ik loop. Geleund tegen een boom zit hij daar.

Ik zeg 'Hola' en hij zegt hetzelfde. Niet veel later delen we onze proviand en praten we met het soort stiltes tussendoor die alleen kunnen bestaan als je elkaar al lang en vooral goed kent. Beetje van mijn Spaans, beetje van zijn Engels en verder met handen en voeten. Om elkaar te verstaan, heb je geen taal nodig, zegt hij en dat klopt. Kunstenaar is hij, een echte en al meer dan een jaar onderweg naar waar de dag hem brengt. Ik vertel hem over mijn schilderij, over hoe ik zo mijn best heb gedaan, over de slechte recensie en vooral over hoe ik die nu zo begrijp. Dat er bijna 1000 kilometers voor nodig waren om mijn schilderij te begrijpen. Daarmee mijzelf en mijn impasse van destijds.

Dan haal ik mijn schetsboek tevoorschijn. Stilzwijgend bladert hij er eerst snel en dan steeds langzamer doorheen totdat hij mijn laatste schets voor ogen heeft. Mijn zelfportret. 'Perfect', laat hij weten met een simpel handgebaar. Op mijn vraag 'waarom' schuift hij behoedzaam naast mij en loopt met zijn wijs- en middelvinger van mijn voorhoofd via mijn hals naar mijn hart. Met gesloten ogen laat ik het gebeuren. 'It's everything. Eres tu'. Het is alles. Ik ben het. Zijn vingers lopen mijn Camino. Van mijn hoofd naar mijn hart. Ik begrijp het helemaal.

Als ik wakker word, is zijn plek leeg. Weg is ie. Hoe kan ik dat niet gemerkt hebben? Heb ik ooit dieper geslapen dan vannacht? Gewoon zomaar in mijn slaapzak in de buitenlucht?

Onder een steen naast me ligt een briefje.

*Eres un gran artista. Lo veo, lo sé. ¡Pinta!
Cree en ti misma, ábrete y la pintura hará el resto.*
PACO

Een jaar lang had ik nodig om zijn zinnen te laten beklijven. Om me te openen, in mijzelf te geloven, om mijn Camino in te laten dalen en toen deed de verf inderdaad de rest. Ik schilder doek na doek.

De zaal is vol. Hoe ik het voor elkaar heb gekregen, vraagt een bezoeker naast mij met een glas champagne in zijn hand terwijl hij naar de vrouw kijkt daar in dat uitgestrekte, serene landschap, half bedekt door haar slaapzak. “Ze mag er zijn”, knipoogt hij mij toe. “Ze straalt een bescheiden zelfverzekerdheid uit en ondanks haar open blik blijft ze een tikkeltje mysterieus. Maar wat ik vooral zie”, zegt hij na een korte stilte, “is vrijheid. Ik zou zo naast haar willen gaan zitten om haar verhaal te horen. Want dat heeft ze ongetwijfeld.”

Net als ik wil reageren, voel ik een hand op mijn schouder. “Eres tu!”, hoor ik, en als ik me omdraai kijk ik recht in zijn ogen. Paco.

De hond van de camino

Francisco Juanes Ramos

Ook vandaag passeren er nieuwe mensen, zoals elke dag. Als water in een rivier, soms meer, dan weer minder, eindeloos door...

Ik heb wandelaars gekend van alle leeftijden en nationaliteiten, zelfs van de andere kant van de aardbol, en dat zegt wel wat. Allemaal komen ze ergens anders vandaan, maar... met dezelfde bestemming. Je ziet dat de mens, hoezeer we ook verschillen, bestemmingen, doelen en aspiraties deelt en dat is in tegenspraak met de hypothese dat de natuur objectief is en doelloos. Desondanks krijg je het gevoel dat deze passanten met rugzak, die deel uitmaken van die natuur, een doel en een bestemming hebben. Een vooralsnog onoplosbare contradictie.

Mensen voelen zoveel drang om te vechten voor hun leven, dat ze geen tijd vinden om het leven te leven. Maar in werkelijkheid vergissen ze zich als ze menen voor hun leven te vechten, want ze worden bezield door een neurotische apathie die het ze onmogelijk maakt om te zien dat toegeven aan impulsen geen vrijheid is: het is een andere vorm van slavernij. Zodra ze zich realiseren dat ze zich willen bevrijden en hun dromen willen verwezenlijken - en voor velen is de camino de eerste stap die ze de drempel naar hun binnenste over helpt stappen - treedt de paradox in werking. Ze beseffen dat dit een symbolisch afrekenen met het verleden en het begin van een nieuwe toekomst inhoudt, waarbij ze met groeiend vertrouwen beginnen aan het naderende avontuur. Ze veranderen maar blijven tegelijk dezelfde persoon. Zoals water verandert in ijs dat meteen weer kan veranderen in waterdamp. Dat is sublimatie: hetzelfde maar in verschillende toestanden. We veranderen, evolueren. Zonder zijn individualiteit te verliezen, vormt de pelgrim hierin een unieke *eenheid* met het Al. Stap voor stap, dag in dag uit...

De interessante gesprekken met hen zijn waardevol, zoals bijvoorbeeld mijn ontmoetingen met een wis- en natuurkundige, een psycholoog, een oncoloog of een belezen bouwvakker. Degenen die met vooroordelen op pad gaan, zullen

gewoonlijk spannende dingen beleven en spirituele ervaringen hebben. Als sponzen absorberen ze elk concept: van de oorsprong van het universum en de appreciatie van het leven op aarde, tot de dood en de scatologie, de predestinatie en de vrije wil, het al of niet bestaan van God... Velen genieten van het horen van mijn overpeinzingen, zoals toen vijf jongeren in een halve cirkel om me heen kwamen zitten en oprecht geïnteresseerd naar me luisterden. Ik besloot, als een soort ontwaken, met het declameren van de woorden van het orakel van Delphi, opgetekend door Homeros in de Odyssee en door de gebroeders Cohen magnifiek aangepast aan hun moderne filmversie. Ik las juist deze passage voor omdat er weinig mensen zullen zijn die zich niet herkennen in zo'n rake profetie, hoe algemeen die ook is. Ze gaven me een daverend applaus en ik keek hoe ze vertrokken. O, jeugd, goddelijke schat. Het doet me deugd dat ze de herinnering aan een vreemde kletskaus op de camino meenemen, iemand die niet wist dat wie neemt van de boom van kennis altijd uit het Paradijs zal worden verdreven.

Je hebt er die de camino lopen om banden aan te halen, om fysiek goed in vorm te komen, met religieuze motieven, om zichzelf tegen te komen, vanwege een belofte van het soort waarvan ze weten of hopen dat die hun leven verandert. Onlangs ontmoette ik een Frans meisje dat me onmiddellijk toevertrouwde dat ze kanker had. Ik luisterde naar haar. Ze stortte haar hart uit. Ik ging met haar mee tot San Breixo. Ze omhelsde me en onder tranen namen we afscheid. Ze wilde het kwijt, dat was van mijlenver te zien; het luchtte erg op het onder woorden te brengen, dat is normaal, het verlicht de last. Dat weet ik uit ervaring. Ik heb zes tumoren.

Ik weet niet wie blijer is: de pelgrims omdat ze een dorpsbewoner ontmoeten om mee te praten en iets mee te krijgen van de oorspronkelijke cultuur of ik, die zo graag met ze praat terwijl ik er rekening mee hield dat ik met niemand zou praten. Ik woon alleen, zonder naaste burens, in een berghut met als enige metgezel mijn hond Pantxut, een witte mastín español van zestig kilo, die erg lijkt op Joseph, de hond van Heidi, en met een hetzelfde edele karakter als de tekenfilmfiguur.

Pantxut, attractie van deze etappe van de camino en hoofdrolspeler op duizenden foto's die de halve wereld overgaan. Ik heb geen foto van hem met pelgrims. Voor mij is het een absurd idee dat ik, door via een scherm naar hem te kijken, de tafereelen en het gelach zou missen. Alsof je naar een concert gaat en besluit dat via een mobiel te bekijken of dat je naar de bergen gaat om alles los te laten en dan via internet foto's gaat versturen om te laten zien hoe los je bent.

Ik heb voor Pantxut een halsband gemaakt met een Jacobsschelp eraan zodat, als de wandelaars in hun respectievelijke thuislanden de foto's bekijken, ze het symbool zien die ze in een andere geestestoestand brengt, echt bij ze binnenkomt. Een symbool verliest immers nooit, ook niet na vele eeuwen of millennia, zijn betekenis en semantische waarde – en ermee gepaard gaande emoties. Ze blijven ons in het collectieve religieuze onderbewustzijn raken, zoals wetenschappers van de statuur van Eliade of Jung zeggen.

Pantxut loopt vooruit op zoek naar pelgrims. Hij is door ze geobsedeerd. Hij komt veel eerder dan ik bij het kapelletje en als ik verschijn, vind ik hem omringd door knuffelaars. Als er kinderen bij zijn, is het prachtig om te zien met hoeveel voorzichtigheid en zachtheid een hond van zijn omvang die benadert. De kinderlijke omhelzingen zijn het voer van deze hond, daarom hoef ik hem nooit bij me te houden als we naar het kapelletje gaan en hij voor me uit rent alsof de duivel hem op de hielen zit, op zoek naar zijn portie strelingen. Hij laat zich alleen aanhalen door pelgrims; een mysterie, ik heb het hem niet geleerd, het is aangeboren, ik denk dat hij denkt dat het een soort schapen zijn die hij moet beschermen. Telkens als hij pelgrims ziet wordt hij gek van blijdschap en verschijnt er, zodra ze hem zien naderen met zijn van blijdschap kronkelende rug en opgewonden gekwispel, een brede glimlach op hun gezicht. Wat een geknuffel! Soms weet ik zeker dat de hersens van een hond zich aanpassen aan de mensen met wie hij samenleeft. Als we niet zo antropocentrisch zouden zijn, zouden we het empathie noemen, maar vandaag de dag moeten we natuurlijk denken dat dat een uniek menselijke eigenschap is. Typisch. We waanden ons goden en zo is het opgeschreven in de diverse Heilige Schriften van de wereldreligies.

Soms beschilder ik stukken leisteen met gele pijlen om die op te hangen op de camino en bij te dragen aan een betere signalering, vooral in het bos. Maar wat me het gelukkigst maakt, zijn wat kleine stenen die in de handpalm passen, van een paar centimeter, ook met de gele pijl; die zijn heel mooi. Pelgrims zijn ontroerd als ik ze er als souvenir een schenk, terwijl ik theatraal declameer: *als je verdwaald bent en niet weet welke richting te nemen in je leven - en die dag zal komen, zeker weten - pak dan de steen, denk aan de camino, herleef die, volg de pijl en het juiste gevoel zal je leiden, het zal je emotionele kompas zijn...* Ze zijn zo blij met dit souvenir omdat ze in de grond hunkeren naar een magische talisman die toekomstige problemen kan oplossen, de oorsprong is geen andere dan die van de religieuze fetisjen want oorspronkelijk betekent de term fetisj tovermiddel; maar nu scheidt dit beschilderde steentje een blijvende band met de camino. Iedereen wil er een. De mens is van nature een kuddedier omdat we elkaar nodig hadden en zoals de dichter zei: 'geen mens is een eiland'.

Ik verwacht niets. Ik wil niets en vraag niets. Alleen de camino met pelgrims. Ik leef op de camino. Ik wil geen vrijwilliger zijn en ook niet met een officieel document in zakelijke woorden worden geregistreerd. Ik heb geen enkele soort erkenning nodig ik, ik krijg al genoeg terug met het lachen en de glinsterende ogen van de pelgrims die met Pantxut spelen. Ik weet niet hoeveel tijd me rest, wil het ook niet weten. Maar ik weet zeker dat ik, tot de dag komt, de camino zal blijven leven.

Er komt een dag dat de pelgrims me niet meer aantreffen bij de bron van San Alberte, naast het kapelletje. De steen waar ik elke middag op zit, zal leeg blijven en ooit, wie weet, zal een kind dat dan volwassen is de herinnering ophalen aan de kletskaus en zijn verhalen voor wandelaars: *'Ooit heb ik een man gekend die elke dag op deze steen ging zitten, hij kwam met een knapzak vol boeken en een reusachtige hond, zo groot als een ezel. Sommigen zeiden dat het een heilige was, maar ik, die hem kende, weet dat hij absoluut geen heilige wilde zijn, maar een anonieme onbekende die meer werd beziggehouden door wereldse zaken dan door hemelse. Daarvoor kwam hij elke dag hierheen, hij wilde het leven zien, het leven, niet zijn ideologieën maar mensen ondersteunen. Dat was het motief voor hem bij wie het nooit ging over de rechtvaardiging van God, die nooit sprak over hemel of hel, maar over de aarde, de camino. Ik kende deze man en zijn hond, ja... ze zeggen dat zijn geest altijd door dit bos dwaalt, pas goed op, want soms verschijnt hij...'*

Zo zal hij binnenpretjes hebben, de schobbejak, een paar arme pelgrims schrik aanjagen. En hij zal met zijn fantasie de legende groter maken, zoals dat altijd gaat met elke legende. Hij zal ze het epos vertellen van een hond zo groot als een paard - 'als een ezel' zou de hyperbool afzwakken - die een kind redde van de verdrinkingsdood in de rivier en bovendien een troep hongerige wolven het hoofd bood die plunderend langs de weg gingen. Het verhaal zal groeien totdat fantasie en werkelijkheid zijn versmolten en we uiteindelijk al het mogelijke hebben gedaan om onze dromen waar te maken. Geven we niet de voorkeur aan fantasie?; een legende over de onsterfelijkheid waar we zo hartstochtelijk naar hunkeren. De dood overwinnen en kunnen zeggen: Waar is, oh dood, jouw overwinning?

Er wordt wel gezegd dat het leven geen gevoel heeft, geen eindigheid, geen doel. Dat de natuur objectief is en niet subjectief, dat wij het zijn die er onze verlangens en angsten op projecteren. Ze zeggen dat de natuur bij de natuurlijke selectie werkt met trial en error en er zo in is geslaagd rationele en emotionele wezens te creëren, zuivere producten van een blinde evolutie, een lukraak resultaat van toeval en noodzaak. Maar ik zie dat deze wezens van de camino zich om elkaar bekommeren

terwijl ze gezamenlijke dromen najagen, eenzelfde einddoel delen en een moreel besef ontwikkelen, dat de eigen en egoïstische belangen overstijgt. Ze zeggen dat altruïsme dit is: een strategie van egoïstische genen, vermomd als desinteresse. Wie ben ik om de meest gevierde geneticus en media te weerspreken die zeggen dat het bestaan geen zin heeft? Misschien hebben ze gelijk, meer nog, ik heb dat een tijd beaamd. Maar nu weet ik dat het leven geen zin heeft... en dus moeten we die zoeken, fabriceren, uitvinden.

Als ik kinderen zie die aan de nek van Pantxut hangen tot hij geen adem meer krijgt, als ik de empathie, passie, vreugde, solidariteit, blijdschap, onbaatzuchtigheid, altruïsme, ja ja altruïsme, dat lees je goed, en liefde waarneem... het is jammer maar iets in me verzet zich tegen het geloof dat we een puur toevallig gebeuren zijn. En als het leven uiteindelijk dan toch zin heeft?

Hier zijn uw spoken, wachtend op nieuwe pelgrims. Transparante zuchten, ondefinieerbare kleuren en vormen, geconcentreerd in waar we van houden, in de grote breekbare man die een boek leest en het enorme roofdier – dat wolven en andere gevaren het hoofd biedt ter bescherming van wandelaars en waarvan in alle hoeken van de planeet duizenden foto's zijn terwijl zijn baas er paradoxaal genoeg niet eentje heeft – half slapend. De hond ligt midden op de camino, zoals altijd tegenover de fontein van San Alberte, met de blik strak gericht op waar hij de rugzakdragers vermoedt. En als hij ze ziet aankomen, zal hij ze, voor de ogen van zijn baas, hulpvaardig en tevreden bekijken, alsof hij zegt: wat heeft het leven ons verbaasd! En als antwoord zal hij van zijn baas een blik en een glimlach terugkrijgen die zegt: nee Pantxut, nee. Leven, nee: LUIZENLEVEN... En hij zal oorverdovend lachen, zoals hij bij leven heeft gedaan en als de hond het lachen hoort, zullen ze samen spelen, zoals altijd, rollebollend midden op de weg, maar de pelgrims horen ze nu niet, lopen door, niet langs, maar door ze heen zodat hun zuchten verwaait en verdwijnt.

Alles ging op in Niets. Met de jaren bleef zelfs geen herinnering aan ze. Maar het leven zal doorgaan.

Ze zeggen dat we allemaal kinderen van de tijd zijn maar als de tijd niet bestaat, zoals op de camino, van wie zijn wij dan kinderen?

(Dit verhaal. El Perro del camino, was de winnaar Van de Concurso Literario AGACS in 2022)